

Krepitev obrambne sposobnosti

V nedeljo, 28. X., je bila v naših dnevnikih objavljena vest, ki je nedvomno žela toplotno odobravanje po vsej domovini. Sporočeno je bilo, da je Zvezni izvršni svet pod predsedstvom Djemala Bije- dića obravnaval položaj na Bliznjem vzhodu in njegove morebitne posledice za nadaljnji razvoj mednarodnih odnosov, kakor tudi njen odraz na položaj Jugoslavije. V tej zvezi je ZIS razpravljala tudi o nujnih ukrepih za okrepitev obrambne sposobnosti in pripravljenosti naše dežele.

Za krepitev obrambne sposobnosti pa smo seveda odgovorni vsi — tako v sistemu splošnega ljudskega odpora kot na svojih delovnih mestih in sploh v vsakdanjem življenju. Od nas vseh je odvisno, kako bo naša dežela pripravljena na morebitni udarec od koderkoli, mi vsi smo pri tem subjektivni dejavniki, ki je neobhodno potreben pri še tako moderni oborožitvi. Pripravljeni moramo biti tako, da se bo vsak, ki bi se mu porajale glede naše dežele osvajalne skomine, temeljito zamislil in se jim spričo naše trdnosti odpovedal, zlasti če se bo spomnil, kakor smo znali udariti celo takrat, ko smo bili že zapisani smrti, med drugo svetovno vojno!

Ne pozabimo, da imamo močno vodilno silo, Zvezo komunistov. Kot nas je pred

več kot tremi desetletji KP vodila v upor proti tujim zavojalcem in za zrušitev starega, izkoriščevalskega družbenega reda ter nas prekalila v udarno pest v srcu okupirane Evrope, kot nam je KP oz. ZK kazala pot v polovni izgradnji in oblikovanju socialistične, samoupravne družbe, tako bi stala na čelu naše enotnosti in akcije tudi v primeru vojne nevarnosti ali neposredne ogroženosti.

»Naši ljudje že dolgo vedo, da Jugoslavija ni in ne bo bita

drobiž v igri velesil,« je med drugim dejal sekretar sekretariata CK ZKS Franc Šetinc 28. oktobra, ko je govoril v Cerkljah na proslavi občinskega praznika občine Brežice. Dalje je poudaril, da mora vsakdo na svojem delovnem mestu, na svojem položaju, zvesto izpolnjevati svoje dolžnosti in tako prispevati h krepitvi obrambne moči naše dežele. Pri tem pa morajo biti komunisti kot vodilni odred delavskega razreda vedno prvi in drugim za zgled!

F. Š.

Terjajo pravico!

V četrtek, 25. oktobra zvečer, se je v Celovcu zbralo 4000 Slovencev. Med njimi je bilo tudi več nemško govorečih Avstrijcev. V povorki so se napotili na Stari trg, kjer je nato bilo javno zborovanje. V imenu Solidarnostnega odbora za pravice koroških Slovencev je imel glavni govor dr. Matevž Grilc, za njim pa je spregovorila v nemščini predstavnica Zveze demokratičnih učiteljev Waltraud Leszak-Mischelwitzer. Govorniki in demonstranti so zahtevali uresničitev 7. člena avstrijske državne pogodbe in preprečitev »štetja« Slovencev. Heimatdienstovci so se trudili s psovkami in žvižganjem, da bi preprečili mirno demonstracijo. Policija jih je potem pregnala.

Demonstracija je bila dobro organizirana. Naši ljudje so se ob tej priložnosti pripeljali s številnimi avtobusi iz vseh slovenskih krajev na Koroškem. Navzoči so bili tudi številni avstrijski in slovenski novinarji. Neonacistični obsedenci so kričali, da so se demonstranti pripeljali iz Maribora, da Slovenske Koroške ni in da bi bilo treba vse preostale Slovence izseliti...

S protestnega zborovanja so poslali osrednji vladi na Dunaju resolucijo, v kateri zahtevajo uveljavitev obveznosti do Slovencev. O učinkovitosti demonstracije priča tudi ta slika (posnel jo je E. Selhaus).

POLDE VRBOVSEK

Popis udeležencev NOB tudi v Sloveniji

S SEJE PREDSEDSTVA RO ZZB NOV SLOVENIJE

Dne 26. X. so na seji predsedstva ZZB NOV Slovenije razpravljali o položaju doma VVI v Strunjanu. Po uveljavitvi novih ustavnih dopolnil so namreč prenehali veljati predpisi, na katerih sta temeljili organizacija in delo tega doma. Zato je komisija VVI pri republiškem odboru pripravila osnutek odločbe o družbenem samoupravljanju, organizaciji in poslovanju doma v Strunjanu ter osnutek samoupravnega sporazuma o njegovi družbeno-samoupravni organizaciji.

V razpravi k predlogu obeh dokumentov ni bilo posebnih pripomb, pač pa so člani predsedstva pooblastili komisijo VVI, naj opozori na primer doma v Strunjanu komisijo, ki pripravlja zakon o samoupravljanju v delovnih organizacijah posebnega pomena. Po prilagoditvi obeh dokumentov predvidenim določilom v tem zakonu, naj nato komisija pripravi celoten predlog reorganizacije za prihodnjo sejo republiškega odbora ZZB NOV Slovenije.

Potem ko je predsedstvo sprejelo predlog sprememb letošnjega proračuna, je beseda stekla o pripombah na popis udeležencev NOB. Že iz uvodnih besed, še bolj pa iz obravnave te zadeve, je bilo posneti, da je med člani ZZB precej prigorovor pro-

ti popisu. Toda tak popis so izvedli že v vseh drugih republikah in pokrajinah SFRJ. Pri vsem organizacijskem delu so nam tudi potrebni točni podatki, predvsem pa podatki za poročilo kongresa ZZB NOV Jugoslavije, ki bo prihodnje leto. Tudi v programu republiškega odbora ZZB NOV Slovenije za leto 1973/74 je ta popis predviden. Zato je neodložljivo potrebno izvesti ga tudi v Sloveniji.

Precej obsežna in ponekod že kar ostra razprava se je razvila ob predlogu popisnice udeležencev NOB. Toda stališča so se le izkristalizirala in potem ko so sprejeli nekaj spreminjalnih predlogov so sprejeli tudi dokončni osnutek popisnice.

Podrobnejša navodila, nanašajoča se na popis, bodo prejela popisne komisije pri občinskih odborih ZZB NOV. O vsebini popisa in o načinu njegove izvedbe bomo pisali tudi še v prihodnji številki TV 15.

Predsedstvo republiškega odbora je na tej svoji seji soglašalo s predlogom za odklanje I. SNOUB Tone Tomšič z redom narodnega heroja. Svoje soglasje je predsedstvo dala tudi k predlogu, da se Kulturno prosvetni in zgodovinski zavod Borec preimenuje v »Založbo Borec« z razširjeno dejavnostjo.

V. M.

Proslava na Rabu

Nekaj tisoč ljudi (iz Slovenije so se pripeljali s 37 avtobusi!) se je udeležilo proslave ob 30-letnici ustanovitve II. POS in 30-letnice osvoboditve taborišča na Rabu. Na sobotni komemoraciji na kamporskem pokopališču internirancev so govorili: Jože Jurančič, bivši interniranec in komisar Rabske brigade, Josip Rab, predsednik skupščine občine Rab, in Milan Slani, predsednik medobčinskega zbora ZZB NOV Reka. V kulturnem programu sta sodelovala tudi Partizanski pevski zbor iz Ljubljane in mornariška godba na pihala iz Pulja. — Berite reportažo na 3. strani.

besede in dejanja

PODPIRAMO TUJO ZNANOST

Prof. dr. Aleksander Dedijer, predsednik sveta republiške skupnosti za znanstveno delo Srbije je namreč zelo nazorno pokazal, kako jugoslovanske banke, ki se tudi sicer zelo počasi tajajo v tem smislu, da bi financirale našo znanost, financirajo bolj in prej tujo, kakor domačo znanost.

»Doživljamo pravo dramo,« je povzel dr. Dedijer. »Poglejte, v letu dni smo odšli za nakup licenc in sploh za uvoz know how toliko denarja, da smo z njim po mojih računih plačali 32 milijard starih dinarjev samo za razvoj tuje znanosti,

za razvoj znanosti v državah izvoznih. DELO, 27. X. 1973

DOBER IZVOZ — REKORDEN UVOZ

V septembru smo izvozili za 4.433 milijonov dinarjev blaga, kar je za 41 odstotkov več kot v istem mesecu lani. Hkrati pa smo v septembru dosegli tudi uvozni rekord — kupili smo blaga za 7.035 milijonov dinarjev, kar je za 46 odstotkov več kot v lanskem septembru, oziroma skoraj za 10 odstotkov več od doslej rekordnega letošnjega julija. S tem se ponovno odpirajo zunanjetrgovinske »škarje« v korist uvoza, kar pomeni ponovno hitrejšo naraščanje deficita. Po devetih mesecih letos

imamo 19.814 milijonov dinarjev zunanjetrgovinskega deficita (1.165 milijonov dolarjev) kar je za 76,1 odstotka več, kot v istem razdobju lani. Ekonomska politika, 22. X. 1973

ZAVEDAMO SE

Zavedamo se, da bodo pritiski na Jugoslavijo, da bodo potvarjali resnico, skušali zmanjševati odpornost ljudstva in ustvarjati nezaupanje do naših vodilnih ljudi. Toda pri tem bodo zadeli ob enotnost delovnih ljudi, ki je ni mogoče deliti, ki je trdno povezana s samoupravnimi vezmi. Ne morejo je deliti niti po veri in ne kako drugače.

Iz govora Franca Šetince v Cerkljah ob Krki

LESNO KEMIČNA INDUSTRIJA **lesonit** ILIRSKA BISTRICA

● V Beogradu je bila ob navzočnosti predsednika ZKJ tovariša Tita, razširjena seja izvršnega biroja predsedstva ZKJ. Na seji so bili tudi predstavniki centralnih in pokrajinskih komitejev ZK, sekretar komiteja konference ZK v JLA, podpredsednik predsedstva SFRJ, predsednik in podpredsednik ZIS, predsednik zvezne konference SZDLJ, predsednik zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije, zvezni sekretarji za narodno obrambo in notranje zadeve in predstavniki republiških in pokrajinskih izvršnih svetov. Na seji so obravnavali aktualno politično situacijo v svetu, zlasti se na Bliznjem vzhodu in njene repersije na nadaljnji razvoj mednarodnih odnosov in položaj Jugoslavije. V tem kontekstu so obravnavali tudi nekatere aspekte obrambne sposobnosti naše države in sprejemanja varnostnih ukrepov. Na seji je bila prav tako poudarjena nujnost hitrejšega in učinkovitejšega razreševanja nekaterih odprtih ekonomskih vprašanj. V zvezi s temi vprašanji so določene tudi naloge organizacij zveze komunistov.

● Varnostni svet je soglasno sprejel resolucijo osmih nevrščenih držav, ki predvideva formiranje sil Združenih narodov na Bliznjem vzhodu, v katerih pa ne bo sodelovalo pet stalnih članic varnostnega sveta. Za to resolucijo je glasovalo 14 članic VS, medtem ko LR Kitajska ni sodelovala. To resolucijo so predložile naslednje nevrščne države: Gvineja, Indija, Indonezija, Kenija, Panama, Peru, Sudan in Jugoslavija.

● Generalni sekretar OZN Kurt Waldheim je dal predlog, naj se irski in kanadski vojski vključijo v vojaški kontingent »modrih čelad«, ki so zadolženi za nadzorovanje premirja na Bliznjem vzhodu. V poročilu varnostnemu svetu je Waldheim omenil, da je doslej 585 oficirjev in vojakov iz vrst vojaškega kontingenta OZN zavzelo opazovalne položaje na liniji ustavitve ognja. Gre za avstrijske, finske in švedske oficirje in vojaške v okviru sil OZN na Bliznjem vzhodu. Vojaški kontingent »modrih čelad« naj bi imel skupno okoli 7.000 vojakov.

● Severnovietnamski pogajalec na pariški mirovni konferenci o Vietnamu Le Duc Tho, ki so mu letos skupaj z ameriškim zunanjim ministrom Kissingerjem dodelili Nobelovo nagrado za mir, je izjavil, »da nagrade ne more sprejeti zaradi še vedno resnega položaja v Južnem Vietnamu, ki ga povzroča Saigon in ZDA.

● Na zasedanju sveta medparlamentarne unije v Ženevi so razpravljali o Bliznjem vzhodu. Večina udeležencev je obsodila izraelsko agresijo in zavrnilo trditve izraelske delegacije o »samoočrabi«. Jugoslovanski delegat Peko Dapčević je med drugim dejal: »Če ne želimo položaja, podobnega tistemu po vojni 1967, je nujno treba upoštevati sestavine, ki so odločilne za razmere na Bliznjem vzhodu.« Opozoril je zlasti na takojšen umik izraelskih čet z vseh zasedenih ozemelj in na priznanje zakonitih pravic Palestincem.

● Predstavnika Beograjske, Ljubljanske in še pet jugoslovanskih bank so podpisali v Londonu s konzorcijem 33 tujih bank iz Japonske, ZDA, Kanade in Evrope sporazum o finančnem kreditu v znesku 64 milijonov dolarjev. To je eden izmed najugodnejših dolgoročnih kreditov te vrste, ki so ga dobile jugoslovanske banke v zadnjih nekaj letih v tujini tako v pogledu ročnosti in obrestne mere in še nekaterih drugih pogojev. Rok vračila kredita je 10 let z začetkom odplačevanja po treh letih od podpisa pogodbe, obrestna mera pa znaša en odstotek nad medbančno obrestno mero na londonskem trgu in se obračunava polletno. Ta prvi pomembni skupni nastop jugoslovanskih bank na tujem trgu je dokaj prispeval k dosegu takih pogojev in ga pozitivno komentirajo v poslovnem svetu v tujini.

● Iz Bonna se je zvedelo, da je zahodnonemška vlada zahtevala od ZDA, naj prenehajo pošiljati orožje Izraelu iz ameriških oporišč na ozemlju ZRN. Kot navajajo, je bonška vlada protestirala proti ameriškim pošiljkam orožja iz Zahodne Nemčije, pri tem pa so mišljeni tanki in vozila ki so jih vkrcali na izraelske ladje v zahodnonemških pristaniščih.

● Predstavniki zunanjega ministrstva čilske vlade je uradno izjavil, da bodo več sto tujih državljanov izgnali iz države. Isto sporočilo še omenja, da bodo v prihodnjih dneh objavili nove sezname tujih državljanov, ki bodo morali zapustiti Čile. Več kot 2000 tujih državljanov čaka, da bodo izgnani oziroma, da jim dovolijo svobodno zapustiti državo.

● Strokovnjaki epidemiološke službe zavoda za zaščito zdravja napovedujejo, da bo letošnja jesen precej močna epidemija gripe morda potrkala na naša vrata malo prej kot lani in v zadnjih letih sploh. Bolezen se je namreč že v začetku jeseni pojavila v nekaterih sosednjih državah. To velja predvsem za Avstrijo, domnevajo pa, da je zajela tudi Švico in še nekatere druge evropske države. Zdravniki opozarjajo, da je najboljša obramba pred gripo pravočasno cepljenje proti tej bolezni.

● V silah NATO v Evropi niso bili uvedli »stanja pripravljenosti« Kot so izjavili na sedežu NATO v Bruslju, so dozdevno bili tudi sami »zelo pozno« obveščeni o koraku v Washingtonu, ki je razglasil pripravljenost svojih sil. Vojaški krogi v Bruslju tudi pravijo, da je sedanja vojna na Bliznjem vzhodu spet vrnila veljavo defenzivnemu orožju in da bo to privedlo do številnih sprememb v strateških konceptih vođenja vojaških operacij.

● Na povabilo predsednika republike Josipa Broza-Tita je bil etiopski cesar Haile Selasie I. ta teden na prijateljskem delovnem obisku v Jugoslaviji. Haile Selasie je bil doslej že osemkrat na obisku v Jugoslaviji, na zadnjem obisku pa je bil junija 1972

● Generalni sekretar LP SZ Brežnjev je imel v Moskvi daljši govor na mednarodnem kongresu mirovni sil, v katerem je orisal glavne smernice sovjetske politike do Bliznjega vzhoda. Dejal je, da SZ podpira resolucijo varnostnega sveta o ustavitvi ognja in dodal, da ta resolucija predvideva tudi umik izraelskih čet z zasedenih arabskih ozemelj, kar je prvi pogoj za sleherno trajno in pravično rešitev dolgoletne krize na tem območju.

● Predsednik Nixon je medtem delno prekalil ukaz o alarmnem stanju za ameriške oborožene sile, tako da je napetost v mednarodni politiki v zadnjih dneh znatno popustila. Vendar je približno štiristo tisoč pripadnikov ameriških oboroženih sil še vedno v stanju vojne pripravljenosti. Ko je ameriški predsednik prejšnji četrtek ukazal pripravljenost ameriških oboroženih sil v državi, Evropi in na Pacifiku iz varnostnih razlogov, je ukaz veljal za 2.200.000 ameriških vojakov.

● Zvezni sekretar za delo in socialno politiko je sporočil, da se jugoslovanski državljani, ki so namenjeni v Italijo, poslej niso več dolžni cepiti proti koleri. Tudi potnikom v mednarodnem prometu, ki prihajajo v Jugoslavijo s tistih območij Italije, kjer je bila prej kolera, ni več treba imeti mednarodnega potrdila o cepljenju proti tej bolezni. Svetovna zdravstvena organizacija je namreč razglasila, da so italijanske zdravstvene oblasti uradno potrdile, da so v Italiji kolero zatrli.

Preizkušnja za vse

Minuli četrtek ponoči se je z resolucijo osmih nevrščenih držav, med katerimi je bila tudi Jugoslavija, naposled končala četrta vojna na Bliznjem vzhodu. Ta resolucija, tretja, ki so jo sprejeli v preteklem tednu, je določila, da se čete vojskujočih se strani umaknejo na položaje, kakršni so bili v ponedeljek, 22. oktobra, premirje pa bodo prišle nadzorovat mirovne sile združenih narodov. Dan po sprejetju te resolucije so že začele prihajati s Cipra prve »modre čelade« in v naslednjih dneh so jim sledile še druge. Kot je sklenil v soboto ponoči varnostni svet OZN, bodo sile OZN štele skupno 7000 mož in na Bliznjem vzhodu bodo ostale šest mesecev. Možno je, da bodo — če bodo to terjale razmere na Bliznjem vzhodu — ostale še dlje, vsekakor pa pri tem ne gre za stalne, ampak izredne sile, kot je poudaril jugoslovanski predstavnik v VS Mojsov, ki je hkrati predlagal (ta predlog je VS sprejel), da generalni sekretar OZN te sile po potrebi še okrepi in da poskrbi za njihovo sodelovanje z rdečim križem.

Na Bliznjem vzhodu so tako utihnili topovi — vsaj začasno, saj pretekle izkušnje kažejo, da so bila premirja na tem področju zelo negotova in krhka (predvsem zaradi agresivne narave izraelske politike, ki je nenehno skušala s svojo vojaško silo vsiljevati svojemu okolju nadvlado in mu tako diktirati svoje zahteve). Toda še dan pred sprejetjem resolucije nevrščenih držav je zaradi bliznjevzhodne vojne prišlo do dramatičnih dogodkov v svetu.

Krivda je bila spet na izraelski strani. Ko je v ponedeljek, 22. oktobra ob 17.52 stopilo v veljavo premirje, v katerega sta privolila tako Izrael kot Egipt, so izraelski poveljniki menili, da je napočila priložnost za izboljšanje vojaškega položaja, ki poprej, v dveh tednih vojne, nikakor ni kazal dobrozanje. Egipčani so se namreč utrdili na vsej vzhodni obali Sueškega prekopa, kakih deset do 15 km globoko v notranjost Sinajskega polotoka, le na sredi prekopa so Izraelci z nenadnim napadom »zvrtili« manjšo luknjo in skozi njo jim je uspelo spraviti na zahodno obalo prekopa nekaj svojih enot. To se je zgodilo že za časa vojne, na njen enajsti dan. Do prekinitve sovražnosti 22. oktobra se to na novo okupirano ozemlje ni kaj dosti povečalo, služilo je bolj kot »moralna injekcija« za izraelsko javnost.

Ko pa je nastopilo premirje, so Izraelci sklenili to ozemlje občno razširiti in s tem doseči dvoje: prvič, zavzeti na zahodni afriški strani prekopa tako veliko ozemlje, kot ga imajo Egipčani na vzhodni, sinajski strani, s čimer bi »uravnovesili« vojaški položaj na bojišču; drugič, z razširitvijo »luknje« sredi vzhodne obale prekopa in z okupacijo nasprotnega, zahodnega brega in povsem odrezati od zaledja egiptovsko tretjo armado, ki je imela svoje položaje na jugu vzhodne obale, s čimer bi to armado uničili in tako vojno tehnično nagnili na svojo stran. Pri tem naj bi jim izdatno pomagala povečana ameriška vojaška pomoč v tankih, letalih in elektroniški.

Egipčani so se tem naklepom seveda postavili po robu in dan po prvem premirju je vojna razbesnela z vsem svojim žarom — celo najhuje od njenega začetka. Egipt se je varnostnemu svetu OZN pritožil zaradi izraelskih kršitev premirja in v torek ponoči so sprejeli drugo sovjetsko-ameriško resolucijo o premirju, ki je bila sicer določnejša od prve (medtem ko prva ni govorila o tem, kdo naj bi nadzoroval premirje, je druga za to zadolžila opazovalce OZN), ki pa vendarle ni preprečila Izraelu še naprej kršiti premirje in uresničevati svoje naklepe. Egipt se je v sredo znova pritožil varnostnemu svetu in zahteval, naj zaseda brez prestopa, dokler Izrael ne bo začenjal spoštovati premirja: hkrati je Egipt zaprosil obe veliki sili, naj prideta s svojimi četami nadzorovati premirje: hkrati je Egipt zaprosil obe veliki sili, naj prideta s svojimi četami nadzorovati premirje.

In tako je napočil tisti dramatični četrtek 25. oktobra, ki ga svet zlepa ne bo pozabil. SZ je namreč sklenila, da bo na Bliznji vzhod poslala svoje sile in zagrozila je Izraelu, da lahko pride do težkih posledic, če se ne pokori premirju. ZDA pa so nasprotno zavrnile možnost, da bi njene čete prišle na Bliznji vzhod. Predstavnika obeh velesil sta se začela v VS medsebojno obtoževati. In ko je ta četrtek kazalo, da bo SZ vendarle ustregla egiptovski prošnji, so ZDA odgovorile najbolj drastično: ukazale so stanje vojne pripravljenosti za vse svoje vojaške sile v svetu, vključno z jedrsko udarno silo in medcelinskimi raketami. Svetu je grozila takšna kriza kot leta 1962 ob kubanskih dogodkih. In v tem trenutku so se pojavile s svojo pobudo nevrščne članice VS, med katerimi je tudi Jugoslavija: predlagale so, naj bi na Bliznji vzhod prišle mirovne sile OZN, toda brez navzočnosti velesil. S tem je bila napetost odstranjena.

Od tu naprej so se začeli dogodki spet normalno razvijati. Na prizorišče je spet stopila diplomacija, katere naloga je, da ustvari pogoje za trajno razreševanje bliznjevzhodne spora. To bo najbrž terjalo več časa — pa tudi več naporov širše mednarodne skupnosti, ki je vsa, tako ali drugače, povezana z Bliznjim vzhodom.

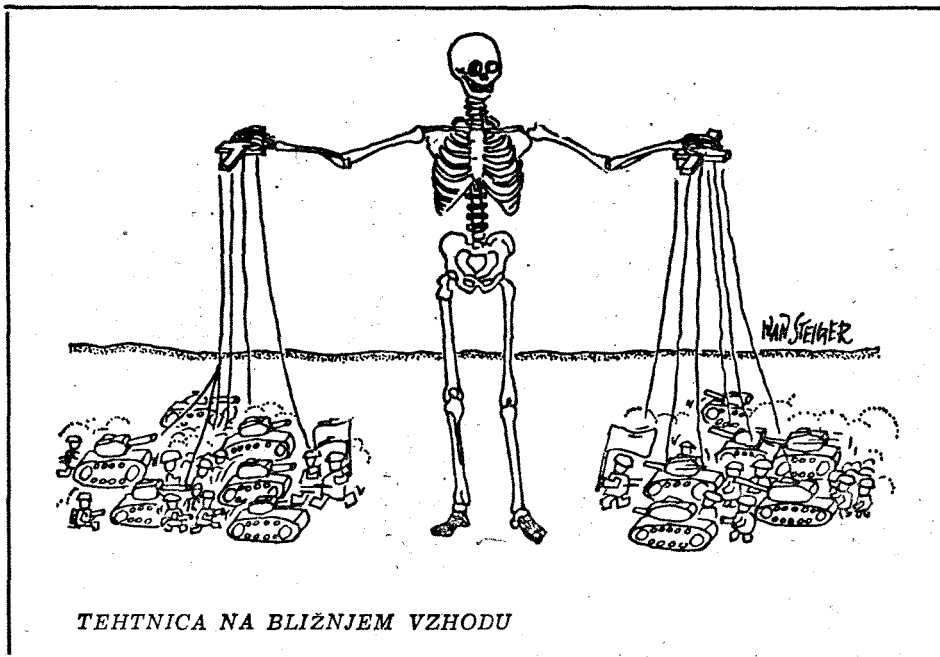
Prav to je bila namreč ena od velikih preizkušenj četrtkovega dramatičnega zapleta: da je namreč mir v svetu nedeljiv in da razreševanje težkih kriz ne more biti zgolj monopol velikih sil, ker ga le-te jemljejo kot vprašanje lastnega prestiža in ugleda.

Sicer pa je bila četrta bliznjevzhodna vojna preizkušnja za vse, za same strani, ki so neposredno vpletene v spopad, za obe super sili, ki sta nad krizo »vzeli patronat«, za Zahodno Evropo, ki je trpela zaradi naftnega pomanjkanja (po sklepu arabskih naftnih proizvajalk o zmanjšanju naftne proizvodnje, dokler se Izrael ne umakne z zasedenih ozemelj) in ne nazadnje za nevrščne države, ki so tokrat s trdno solidarnostno akcijo dokazale, da znajo braniti svojo stvar.

V bliznjevzhodni krizi so se angažirale praktično vse nevrščne države, vsaka na svoj način. Sklepi 4. vrhunske konference v Alžiru so namreč nevrščne države obvezovali, da prispejajo na pomoč vsaki članici, ki se bo borila za svoje pravice in neodvisnost. Egiptu in Siriji so tako nemudoma pomagale vse arabske države, bodisi z vojsko bodisi z nafto ali denarjem; pomagale so jima afriške države, ki so zapored prekinile odnose z Izraelom in ga tako osamile na diplomatskem področju; številne azijske države so poslale zdravstveno ali kakšno drugo pomoč; tudi mi smo poslali najrazličnejšo pomoč, hkrati pa smo se odzvali egiptovski in sirski prošnji ter dovolili čez naše ozemlje prelet tistim letalom, ki so jim prinašala orožje in drugo potrebno vojaško opremo — podobno kot smo to storili leta 1967, ne da bi zaradi tega trpela naša nedvisna in nevrščna politika (nasprotno: našo nevrščno politiko smo s takšno konkretno pomočjo arabskim nevrščenim državam še okrepili).

Tako je bila bliznjevzhodna vojna preizkušnja tudi za nas. Pomagalo nam bo tudi v našem notranjem razvoju, da bomo znali odločno braniti samoupravne pridobitve naše socialistične družbe.

KOMENTATOR

TEHTNICA NA BLIZNJEM VZHODU

Čudno, da ni jokalo nebo . . .

ZAPIS S SVEČANOSTI NA RABU

Oči, pogreznjene v volilne,
se zdi, da nekaj šepetajo,
besede pa nihče ne zine;
ko da se komaj še poznajo,
sedi vsak zase in molči . . .
Igor Gruden
(Iz zbirke »V pregnanstvu«)

Tiha in lepa je pokrajina, ujeta med zalivoma Kamporja in Svete Eufemije na severozahodni strani otoka Raba.

Z velike prireditve ob 30-letnici ustanovitve II. POS mornarice NOV in 30-letnice osvoboditve taborišča na Rabu.

Med cipresami je dolga kamnita pot in od tam na vse strani — grob ob grobu. Na belih diagonalah je nešteto imen. Samo nebo in morje okoli sta enako brezbrizna, kot sta bila pred tridesetimi leti. Čudno, da ni jokalo nebo in da se morje ni penilo bolj, kot ga lahko nakodra senjska burja.

Nihče jih ni štel. Pripeljali so se s čolni, ladjami in trajekti. Samo iz Slovenije je pripeljalo sedemindeset avtobusov. Čas ni kakor ogorek papirja, ki ga že bežna sapa ugonobi. Prišel si prvič in drugič in . . . Asfaltna cesta te nekoliko zasanja. Barbat in Supetarska draga, Kampor in Rab niso več tisto, kar so bili leta 1942 in 1943. Kljub vsemu se ti zdi, da si prišel v domač kraj. Spomniš se zidu na križišču dveh poti in drevesa, pod katerim si se onemogel zgrudil na tla. Ampak to ni najvažnejše. Preživel si in si presenetil samega sebe. Mnogi niso preživel. Zato si se vrnil in se vračaš še in še. Pravijo ti, da je tukaj delegacija Republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, delegacija II. POS mornarice NOV, delegacija občine Čabar pa iz Kastava . . . V prsih začutiš nekaj toplega ob spoznanju, da so tudi tukaj drug ob drugim: Slovenec ob Hrvat, Goranec ob Kastavcu; vsi na večni mrtvi straži bratstva in enotnosti naših narodov.

»Glej trpečega človeka:
nag v človeški je tegobi;
svet svobodo mu odreka . . .«

Segajo si v roke in objemi starih tovarišev niso nič manj resnični, kot je resnična smrt tistih, ki jim je bila na-

Tri svečke za tri žrtve fašističnega zloglasja v koncentracijskem taborišču na otoku Rabu.

menjena sobotna manifestacija. V brezštevilnih trenutkih na pokopališču umrlih internirancev je bilo mogoče zaslišati vprašanje: kje je meja med človeško genialnostjo in norostjo? Lepo je biti človek in nič ni bolj pošastnega kakor človek, ki se spremeni v zver.

Se spominjaš? Retorična vprašanja. Stari del rabskega mesta z obzidjem in velik italijanski napis: VEROVATI, UBOGATI, BORITI SE. Mussolini je

svojim generalom poudarjal: »Vtprite si v glavo, da nas to ljudstvo ne bo nikoli ljubilo!«

Taborišče na Rabu je ustanovila italijanska fašistična oblast ob koncu junija ali v začetku julija 1942. To je bilo v obdobju velike ofenzive na enote NOV v »Ljubljanski pokrajini« in delu »Kvarnerske pokrajine«. Komandant italijanske okupacijske armade v Jugoslaviji general Mario Roatta je na sestanku v Ljubljani obvestil podrejene funkcionarje, da je komanda »pripravila taborišče na Rabu s 6.000 mesti pod šotori in da se poleg tega pripravlja taborišče z 10.000 mesti, kjer bo mogoče preživeti v zimskem času.« Organiziranje taborišča je bilo v skladu z načrti fašistične oblasti za masovno deportacijo Sloven-
ce.

To naj bi bila usoda slovenskega naroda . . .

»Spremlja me pogled tvoj vroči,
drug moj z Raba, umirajoči
pod šotorom brez pomoči:
smo pred smrtjo te plenili,
mrtvega pod slamo skrili,
da smo hlebeček tvoj dobili . . .«

»Bilo je grozno,« se zamisli starejša tovarišica in strmi v drobno ploščico z imenom. »Uši in smrt in lakota. Še pitna voda je bila dragocenost . . . Brskali smo po smetišču, da bi našli kakšno kost, ki bi jo lahko ogledali pod šotorom. Zaradi bolezni, dizenterije in griže je umrlo dnevno tudi štirideset ljudi.«

Josip iz Čabra najprej molči. Zdi se, da ga je strah spominov. Sedel je na tistem grobu in je nekaj beležil na list papirja. Potem je rekel nekako tako: danes je to pokopališče kakor svet, kakor roža, ki je vzcvetela iz smrti. Ne-koč pa je bil to otok smrti . . .

»Le kost in koža sta me bila in sem moral nositi mrtve tovariše, s katerimi sem še pred nekaj urami govoril o svobodi, o živini v hlevu in o otrocih. Ne, o tem nerad govorim. Tudi nisem zdaj prišel zaradi tega na Rab. Rad bi se samo delno oddolžil mrtvim tovarišem, rad bi jim povedal, da njihova smrt ni bila zaman. V živih borcih je prerasla v trdno odločitev, da bomo znali svoje nesebično braniti; mi in naša mladina . . .«

Nekaj kilometrov kopnega in potem morje, morje . . . Kako se upreti, kako zapustiti ta otok smrti? Okrog šotorov so skopani »obrambni jarki«, ki so preprečevali, da bi voda ob naliivih vdrla na ležišča. V noči od 28. na 29. september je bilo vse to premalo. Noč strahu in groze, se spominjajo preživeli interniranci. Nad kamporsko dolino se je utrgal oblak, z bregov je prihrumela voda in poplavlila obe taborišči.

Sele v začetku februarja leta 1943 so začeli graditi barake. Takrat pa so si že novice z domačih in svetovnih

bojišč utirale pot tudi v taborišče, čeprav je bilo ograjeno z gosto žico in močno zastraženo. Volja za oborožen boj je gorela. Taborišče je trpelo, ljudje so umirali, toda vsi živi so hoteli še naprej živeti.

»Vse trpljenje tega veka
brez nehanja vanj se steka;
vsaka želja, nada, sanja
iz bridkosti mu poganja;
v srcu vera v boljše dni
mu kot večna luč gori.«

Med množico, nedaleč od spominskega obeliskja stoji Jože Jurančič, preživeli interniranec in nekdanji partijski serketar v taborišču na Rabu. Njegove besede so oživele spomin na golgotu, ki jo je režiral italijanski karabnerski polkovnik Vincenzo Cuiuli — bivši filmski direktor — s svojimi 2200 vojaki. Petnajst tisoč internirancev je šlo skozi to taborišče, od dojenčkov do starcev. Razen Židov so morali vsi interniranci hoditi na prisilno delo.

Ob kapitulaciji Italije je bilo taborišče pripravljeno in organizirano. Taboriščna partijska organizacija je delovala že leta 1942. Bila je povezana s posameznimi člani narodnoosvobodilnega gibanja na otoku. Dne 5. januarja leta 1943 je bila ustanovljena organizacija Osvobodilne fronte za vse dele taborišča. Stkali so močno mrežo zaupnikov v vseh sektorjih taborišča in prek njih je nastala močna organizacija s ciljem, da se taborišče v odločilnih trenutkih osvobodi z lastnimi silami. V taborišču je bil ustanovljen ilegalni udarni bataljon, iz katerega se je ob kapitulaciji Italije razvila Rabska brigada. Interniranci so takrat razorožili italijansko vojsko na otoku. Brigada 1.600 borcev — internirancev je postopoma po bataljonih odšla v Slovenijo. Tu se je priključila drugim enotam NOV, ki so sestavljale 14. divizijo. Iz židovskih internirancev pa je bil formiran poseben bataljon, ki je bil poslan v 8. korpus NOVJ. Četa tovarišev iz Kastavca pa je odšla v 13. primorsko-goransko divizijo.

Pravzaprav je bilo že veliko zapisane o teh zgodovinskih podatkih z Raba in njihovi osvoboditvi. Kljub temu pomembnemu zgodovinskemu dogodku ostajajo nekatere podrobnosti manj znane. Neznane ostajajo usode posameznikov, utrjena življenja, ki so komaj zagorela v življenjsko pomlad. Človek bi rad poklepetal z njim, ki si je brisal oči pod cipreso, z njim, ki je nemotno zrl v grob, kot bi bil sam s preteklostjo, pa tudi z onimi, ki so bili krivi tisočerihr žrtev. V kaj se lahko spremeni človeška vest? Zakaj ne more biti in ostati nebo, kot je bilo v soboto nad Kamporskim pokopališčem?

November je pač, čas odpadlega lista in otožnih spominov. Tudi mi smo prižgali samo droben spomin, mi in vsi

Z žalne komemoracije na kamporskem pokopališču.

tisti, ki so se udeležili komemoracije na spominskem pokopališču med zalivoma Kampora in Svete Eufemije na Rabu.

Besedilo in slike:
SILVO TERŠEK

DELEGACIJA ZZB NOV SLOVENIJE OBISKALA POLJSKO

Na povabilo ZBOWID — Zveze bojevnikov za svobodo in demokracijo vojvodstva Krakov — je v dneh od 18. do 22. oktobra letos delegacija ZZB NOV Slovenije in občine Škofja Loka obiskala Poljsko. S tem je vrnila obisk poljski delegaciji ZBOWID in staršev Tadeusza Sadowskega-Toma v Sloveniji.

V naši delegaciji so bili Janko Rudolf, predsednik ZZB NOV Slovenije, Stane Vrhovec, član mednarodne komisije, Tone Turnher, tajnik sveta za razvijanje in negovanje revolucionarnih tradicij pri RO ZZB NOV Slovenije, Tone Polajnar, predsednik občinske skupščine, pa Ferdo Kolar, predsednik ZB Škofja Loka in Rudi Bašelj, upokojenec; slednja dva sta bila soborca partizana Toma-Poljaka, ki se je boril in padel v Sloveniji.

Delegacija je poleg Varšave obiskala tudi Krakov, Vadovice, domači kraj Toma Sadowskega, osnovno šolo v Visokem, ki nosi njegovo ime, dalje tkalnico in predilnico v Andrahovi, pa Osviecim in muzej ZBOWID v železarni Nova Hunta.

V vseh teh krajih so našo delegacijo sprejeli zelo priščno in povsod so se njeni člani pogovarjali s predstavniki ZBOWID o dosedanjih in prihodnjih stikih obeh organizacij ter o sodelovanju občin Badovice in Škofje Loke.

naši delovni uspehi

Za občinski praznik cerkniške občine (19. oktober 1941 napad Serčerjevega polbataljona na Lož) je Bloška planota dobila asfaltirano cesto od Bloške police do Nove vasi. Ob tej priložnosti so osnovno šolo v Novi vasi poimenovali po Tonetu Šraju-Aljoši, znanem revolucionarju, organizatorju OF in partizanskem političnemu komisarju. Nova sodobna cesta bo omogočila pospešen gospodarski razvoj Bloške planote. Načrtujejo ustanovitev kovinsko-predelovalnega podjetja in smučarskega središča. V cerkniški občini postopoma prenavljajo in asfaltirajo vse cestne povezave, cesta do Nove vasi pa je doslej najmoderneje urejena. Naša fotografija prikazuje polaganje asfalta pod Glinškim klancem (v ozadju Nova vas).

(Besedilo in fotografija Franci Strle)

Slovenska četa v Makedoniji

V vasi Vrbjanin v zahodni Makedoniji, približno sredi poti med Prilepom in albansko mejo, je bila 4. julija 1943 ustanovljena slovenska jurišna četa. Stavljala sta jo dva voda. Prvo skupino so oborožili s štirimi težkimi italijanskimi mitraljezi.

Četa je bila neposredno podrejena glavnemu makedonskemu štabu. Spremljala je glavni štab in branila njegovo oporišče. Razen tega je imela še posebne naloge: podpirala je makedonske odrede in bataljone med krajsimi, nenadnimi odločnimi napadi na sovražnika in njegove postojanke ob prometnih žilah. Ustanovitev slovenske čete po sklepu glavnega makedonskega štaba je bila dejansko priznanje slovenskim borcem za njihove vrline med bojem proti okupatorju.

V četi so bili kmečki in delavski fantje iz Slovenskega primorja; dezertirali so iz italijanske vojske, kjer so bili mobilizirani kot redni vojaki ali pa v posebnih delovnih, kazenskih enotah kot politični kaznjenci v Albaniji in Grčiji. Mladost so preživeli pod fašistično oblastjo; oblastniki so jih potujčevali, jih zaničevali in zatirali ter jim krtili temeljne narodnostne pravice. Ko so fantje odrasli, je v njih dozorel odpor proti nasilju in kot mobiliziranci v tuji vojski so izkoristili prvo primerno priložnost, da so pobegnili. V Makedonijo k partizanom so prihajali od različnih strani iz Albanije in Grčije. Vasi na sedanji jugoslovansko-albansko-grški tromeji so bile njihovo pribežališče. Vsi so prehodili tvegano in naporno pot, preden so prispeli do partizanskih postojank.

Prva skupina slovenskih prostovoljcev je prispela iz Debra, kjer so imeli postojanke enote italijanske divizije »Firenze«. V tej skupini so bili: Viktor Kos, Bogomil Rupnik, Albert Stanič, Slavko Gaberšek, Janko Komelj, Marjan Vidmar, Karlo Ipavec, Slavko Polh in Peter Galo. Ta skupina je navezala redne stike s krajevno organizacijo osvobodilnega gibanja že maja 1942; v zvezi je bila s terencem Nešom Markovskim in Tomom Sifronovskim. Partizanske vrste pa niso stopili že tedaj zato, ker je bilo koristnejše njihovo obveščevalno delovanje in da so prinašali orožje ter vojaške potrebščine partizanom iz italijanskih vojašnic v Debru.

Druga skupina naših fantov pa je prišla iz Korče, iz mesta v južni Albaniji. V Korčo so prispeli iz italijanske divizije in že prve dni aprila 1943 so navezali stike z makedonskima terencema Ilijo Spirovskim in Spirrom Mojsijem. Ta skupina je stopila najprej v albanski partizanski odred »Tekikolane« (ime po albanskem španskem borci). Odred se je bojeval na območju tromeje in med Korčo ter Elbasanom.

Ko se je Svetozar Vukmanović-Tempo kot delegat vrhovnega štaba NOVJ avgusta 1943 vračal iz Grčije v makedonski glavni štab, se je ustavil tudi v glavnem štabu albanskih partizanskih enot. Presenečen je zvedel za slovenske borce v albanskem odredu. Glede na to se je sporazumel z Enverjem Hodžo, glavnim poveljnikom albanskih partizanskih enot, da bo povedel Slovence v Jugoslavijo. Albanci so neradi privolili v okrnitev svojega prvega oreda. Zato so po dogovoru začasno ostali še v Albaniji naslednji Slovenci: Franc Pičulin, Ivan Dugar, Dominik Bogataj, Ivan Korinčič, Leon Ogrič, Alojz Stopar in Milan Platikos. V Debarce pa so se odpravili: Franc Križič, Karlo Štekar,

Zdravko Jug, Ugo Valentinčič, Franc Grahelj in Franc Beguš.

Ti prvi skupini slovenskih prostovoljcev sta postali jedro slovenske čete. Komandir čete je bil Slavko Gaberšek, za komisarja pa so določili Maro Gadol, politično inštruktorico pri glavnem makedonskem štabu.

Četa se je številčno krepila skorajda dan za dnem približno do novembra 1943, ker so posamezni naši fantje še zmeraj prihajali iz Grčije in Albanije. Pešali so po neznanih pokrajinah, čez težavno prehodna pogorja, skozi nepregledne gozdove in čez nevarna močvirja. Morali so se skrivati pred sovražnikom, pred kvislinško drhaljo, in premagovati izredne telesne napore. Grško partizansko poveljstvo ni vselej ugodilo slovenskim partizanom, da bi se pridružili jugoslovanskim borcem. Težko bi bilo oceniti, koliko je bilo Slovencev, ki so se odpravili na pot, da bi se pridružili makedonskim partizanom, pa niso nikoli dosegli smotra — ostali so kdo ve kje v Albaniji ali Grčiji. Večina naših fantov, ki so stopili v »slovensko jurišno četo« v Makedonijo, je že poprej kakorkoli sodelovala v osvobodilnem gibanju v domovini ali drugod; fašistični oblastniki so jih zapirali, obsojali, konfinirali... Nekaj imen Slovencev, ki so po ustanovitvi čete stopili vanjo: Alojz Zidar — že pred vojno je bil sodelavec revolucionarne organizacije TIGR; leta 1941 je pobegnil iz vojašnice v Sardiniji. Ujeli so ga na ladji, ga zaprli, obsodili in ga poslali v kazenski bataljon v Grčijo. Od tam je spet ušel in se ob pomoči grških partizanov napotil v Makedonijo. — Ivan Mejač je deloval v osvobodilnem gibanju že od leta 1941; pri Zalogu je prevažal čez Savo ilegalce, orožje, strelivo in propagandno gradivo. Spomladi 1943 so ga ujeli Nemci in ga poslali v Grčijo. Tam je pobegnil h grškim partizanom (ELAS), potem pa se je odpravil na sever v Makedonijo ter pristopil v Slovensko četo. — Slavko Brezavšek je bil borec v grškem odporišnem gibanju (ELAS) od marca 1942. — Podobnih primerov, da so pripadniki slovenske čete v Makedoniji že poprej sodelovali v osvobodilnem boju, je bilo še več.

V obdobju nastanka slovenske čete so se seveda krepili tudi makedonski odredi in bataljoni. V tistem obdobju je tudi V. bolgarska armada ob podpori albanskih balistov napadala makedonske enote, da bi zavarovala premik nemške Löhrove balkanske armade po Vardarski dolini. V tedanjih hudih bojih makedonskih enot je vselej sodelovala tudi slovenska četa in življenje so žrtvovali nekateri naši fantje. V bitki za Kličevo je novembra 1943 padel prvi komandir čete Slavko Gaberšek. Na njegovo mesto je stopil Slavko Polh. Tudi on je potem padel. Hudo ranjen je bil Karlo Štekar. Iz Albanije pa je prinesel žalostno novico Alojz Stopar: tam sta padla Slovenca Leon Ogrič in Ivan Korinčič.

Med hudim pritiskom bolgarske vojske se je del partizanskih enot premaknil v Egejsko Makedonijo. Tam, v vasi German, se je zaradi dotoka nadaljnjih slovenskih prostovoljcev slovenska četa preosnovala. Tam so bili 29. novembra 1943 v četi naslednji borci: Andrej Makuc komandir čete, Mitja Hribovšek, komisar, Alojz Zidar, Albert Stanič, Marjan Vidmar, Peter Galo (Hrvat iz Istre), Bruno Čermelj, Željko Vodopija (Hrvat), Zdravko Jug, Jakob Božič (Hrvat), Karlo Ipavec, Srečo Brezavšek, Albin Čergolj, Franc Križič, Karlo Volk, Franc Pregrc, Rihard Premrl, Mirko Pirc, Franc Beguš, Franc Grahelj, Anton Stranjšek, Ivan Starčič, Anton Maljavec, Janko Komelj, Peter Česnik, Ivan Mejač, Dušan Taučar, Jože Repak, Jože Rundič, Karlo Štekar, Bogomil Rupnik, Jože Podgornik, Ivan Jurkan, Ivan Mahnič, Ivan Meden (Hrvat), Ivan Draščič (Hrvat), Ludvik Janković (Hrvat), Ugo Valentinčič, Aleks Bajlovič (Hrvat), Dušan Tušar, Anton Pavlič (Hrvat), Viktor Kos in Alojz Stopar. Na dan preosnove čete v Germanu je bilo 43 borcev, med njimi 8 Hrvatov iz Istre. Slovenski četi je začasno pristopilo tudi enajst italijanskih vojakov, ki so se pridružili makedonskim partizanom že pred italijansko kapitulacijo.

Po ustanovitvi I. makedonsko-kosovske brigade je bila v okviru te brigade tudi slovenska četa. Dodelili so jo 2. kosovski bataljonu. Komandant 2. kosovskega bataljona je bil Pavle Brajo-

vič (brat komandanta brigade Djura Brajovića), komisar pa je bil Predrag Ajtić. — Tedaj so se začeli vrstiti nenehni bojni pohodi brigade med hudimi spopadi z bolgarskimi, nemškimi in albanskimi balističnimi enotami. Slovenska četa se je zaradi izgub redčila. Decembra 1943 je v Egejski Makedoniji v boju z esesovci padel Bogomil Rupnik. Med petnajst dnevnim pohodom februarja 1944 je padlo osem borcev slovenske čete: Albert Stanič, Ivan Draščič, Ludvik Janković, Ugo Valentinčič, Aleks Bajlovič, Dušan Tušar, Anton Pavlič in Karlo Štekar, hudo ranjen pa je bil komisar čete Matija Hribovšek. Z dolgega februarskega pohoda se je vrnila v Egejsko Makedonijo le pičla polovica brigade. Bolgarski vojaki so ujele, izčrpane in ranjene partizane divjaško pobijali.

Razredčeno slovensko četo so potem mislili razpustiti in posamezne njene borce razdeliti po drugih četah. Tedaj so nekateri Slovenci izrazili željo, da bi se preusmerili proti Sloveniji, ker bi se radi bojevali na domačih tleh. Seveda pa tedaj pohod večje skupine borcev tako daleč, ni bil mogoč. Četa je ostala kot enota nadalje. Vendar pa je želja borcev, da bi se prebili na domača tla, nadalje tlela v srcih. Slovenska četa je veljala še nadalje kot najbolj izurjena udarna (jurišna) četna enota in dobro je izpolnjevala vse bojne naloge.

Julija 1944 je v boju proti albanskim balistom padel eden naših najpogumnejših fantov — Jože Podgornik. Pokopali so ga v vasi Zbažda na pobočju Karaorman planine. Vaščani so mu postavili nagrobnik. Mesec dni pozneje po bitki za Debar se je brigada morala umakniti pred nemškimi tankovskimi enotami. Tedaj so padli Ivan Meden, komisar čete, Ivan Jurkan in Ivan Mahnič. Četa se je skrčila na 29 borcev. Zadnje bojno dejanje na makedonskih tleh slovenske čete je bilo sodelovanje pri razorožitvi četniške poreske brigade. Na dan kapitulacije bolgarske V. armade, 9. septembra 1944, je bila makedonsko-kosovska brigada v Brodu.

Nastopilo je novo obdobje, začetek svobode. Glavni makedonski štab se je odpravil na sever proti Skopju. Makedonsko-kosovska brigada se je razdelila na dve brigadi: na makedonsko in kosovsko. Kosovska brigada je imela dva bataljona, ki so ju sestavljali borci raznih narodnosti. Med njimi je bila tudi slovenska četa. Naloga kosovske brigade je bila, da bi se okrepila z mobiliziranci in se odpravila na Kosovo in Metohijo v boj proti močnim kvislinškim enotam, ki so jih oborožili Nemci. Slovenska četa je bila dotlej dejansko ves čas pod pokroviteljstvom makedonskega glavnega štaba, tedaj pa so odredili, naj se pridruži kosovski brigadi na njenem pohodu na Kosovo. Poprej so slovenski četi zagotovili, da se bo po osvoboditvi Makedonije lahko napotila v Slovenijo, zato je zaradi te spremembe prišlo do nesoglasja. Komisar brigade je odločno zahteval, da mora slovenska četa na pohod z brigado. Glavni štab, ki je to zvedel pozneje, je obsodil komisarjevo ravnanje kot samovoljno. Sicer pa je razumljivo, da se komisar ni mogel kar tako sprijazniti s tem, da bi izgubil izurjene, prekaljene borce pri nadaljnjih nalogah brigade. Prav tako pa je treba razumeti gorečo željo slovenskih borcev, da bi se udeležili končnih bojov na domačih tleh. Zato so se vpraševali: Zakaj na Kosovo? Zakaj ne v Slovenijo? Tako je prišlo do ločitve, da so borci slovenske čete pobiti in razoroženi septembra 1944 odšli razoroženi. Toda politično in vojaško vodstvo v Makedoniji jim je potem dalo zadoščenje: vsi preživeli borci slovenske čete so bili dodeljeni na vodilna vojaška in politično odgovorna mesta v novih enotah.

Januarja 1945 so preživeli Slovenci partizanske čete odšli na sever proti Beogradu, nakar so se bojevali na sremskem bojišu in nadaljevali bojno pot v Slovenijo. Večina preživelih borcev slovenske čete iz Makedonije se je vrnila domov — na pogorišča svojih domov, nekateri pa so ostali oficirji v JLA.

MITJA HRIBOVŠEK

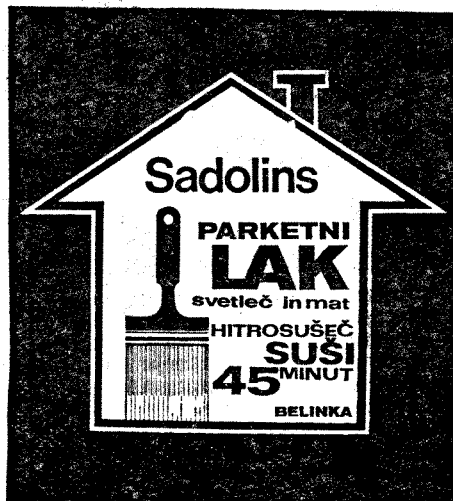
fotografija z vprašajem

Franc Vidič iz Nove Gorice, Gregorčičeva 12, dopolnjuje podatke za fotografijo o štabu Briško-beneškega odreda, ki je bila objavljena v 38. številki TV-15 (20. 9. 1973). Z dosedanjimi pojasnili soglaša in dodaja: »Prvi z leve v zadnji vrsti (v beli bluzi) je Franc Lovišček-Igor, roj. 1942 v Sp. Nekomem pri Kanalu, v NOV stopil 28. januarja 1943, bil pomočnik puškomitraljezca in pozneje član VOS (24. 7. 1973), ob kapitulaciji Italije je odšel v Slovensko Benečijo. Sedaj živi v Mariboru. Njegov brat Jožef, s partizanskim imenom Zvonko, je padel v borbi na Stolu 18. maja 1943. Na skrajni desni v prvi vrsti čepi (v kratkih hlačah, z levo roko se drži za zapestje desne) Alojz Kristančič-Jože, roj. 1923 v Renčah pri Gorici. V NOV je stopil 12. septembra 1942 in bil puškomitraljezec v 1. četji 3. bataljona Gradnikove brigade, 24. julija 1943 pa je postal vosovec (skupina VOS je bila ustanovljena v Prodeh pod vodstvom Janeza Učakarja). Po vojni je bil zahrbtno ubit v okolici Bleda... Sodeč po okolju, je slika nastala na Rogu pri Srednjem (Kambreško).«

Angela Bratuž-Majer potrjuje, da je bila fotografija obveščevalcev 9. korpusa, objavljena v 41. številki, zares posneta pri gospodarskem poslopju Vincenca Bratuža »Tončetočeva« v Tesnem pri Čepovanu št. 108. Tedaj so se pri Tončetočevih zadrževali obveščevalci in propagandisti 9. korpusa. Za obe dodatni pojasnili se najlepše zahvaljujemo.

Na fotografiji, ki jo objavljamo danes, piše zadaj: »Čevljarji 30. divizije. Kje in kdaj?« Zanima nas torej kraj, kjer je bila fotografija posneta (okolica Cerknega ali samo Cerkno), kdaj in ob kakšni priložnosti je nastala ter imena, priimki in partizanska imena tovarišev, ki jih boste prepoznali.

Izziv vojnim dopisnikom

O partizanskem tisku je bilo povedanega že marsikaj. Seveda pa še vedno premalo, ko vemo, da so imeli mnogi bataljoni lastne liste, da po vrsti odredi, brigade in divizije; pa je izhajalo več osrednjih slovenskih glasil in da smo imeli celo Partizanski dnevnik, ki najbrž nima para kjerkoli na zasedenih ozemljih. Znanstvenih razglabljanj o vsem tem, literarno-zgodovinskih ocen in izvirnih spominov zaradi veličine dogajanja pravzaprav nikoli ne bi bilo preveč. Se manj je zbranega gradiva o ljudeh, ki so ustvarjali partizanski tisk: o organizatorjih, tiskarjih, opremljevalcih, urednikih, novinarjih, vojnih dopisnikih. Najstarejši in najzaslužnejši so na vsak način tehniki, ki so že od rojstva revolucije spravljali med ljudi razglase političnih vodstev, sklepe posvetovanj in sej, govore in članke vodilnih revolucionarjev. Čim bolj se je širilo in izpopolnjevalo osvobodilno gibanje, tem bolj domišljeno je postajalo tudi delo okrog partizanskega tiska. V organizirani verigi tega delovanja so sčasoma postali nujni vojni dopisniki, o katerih naj spregovori ta zapis.

Vojni dopisnik v razgovoru s tedanjim komandantom 2. bataljona Cankarjeve brigade Svetolikom Jovanovićem-Mitom. ki je kasneje padel na Primorskem kot namestnik komandanta Gradnikove brigade.

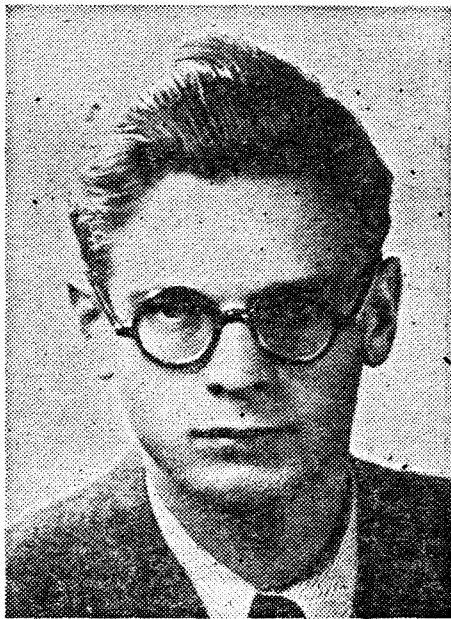
Njihova naloga je bila, da se priključijo posameznim enotam, se udeležujejo z njimi akcij, pišejo o borbah, njihovih junaštvih, tegobah in radostih; poročajo o povezavi vojske s civilnim prebivalstvom, o nastajanju ljudske oblasti in vseh mogočih dogodkih, ki so postajali značilni v tem izjemnem obdobju naše zgodovine. Po uporabnosti in pomembnosti so dopise razvrščali od najmanjših do osrednjih glasil in že dandanes se nam mora zdeti škoda za vsako vrstico, ki ni bila objavljena, ali za dopise, ki so se izgubili in liste, katerih noben izvod se ni ohranil. Kajti vse to — včasih drobna kronika, pogosto pa enkratno pričevanje — bi skupaj z ohranjenim gradivom nudilo še bolj dragoceno celoto. Kdor pozna partizansko življenje, si lahko predstavlja okoliščine, v kakršnih so nastajali dopisi, ki so od avtorja romali naprej prek kurirskih in telefonskih, kasneje pa tudi radijskih zvez. Včasih je po pomembnejši akciji dopisnik s pomočjo tehnike najbližje enote izdal brošuro, v kateri je opisal pravkar zaključene boje. Vendar brošure niso prejele le borci te enote, ampak je po posebnem ključu bila poslana po vsej Sloveniji. Vojnih dopisnikov se je sicer držal rahlo zaničljiv izraz »propagandist«, vendar so si sčasoma — tako kot tudi drugi pripadniki propagandnih odsekov — pridobili primeren ugled.

Poznamo različne poti, kako je posameznik postal vojni dopisnik. Bili so tudi »nepoklicni« vojni dopisniki in med njimi najbolj svetel zgled Klusov Joža. Opravljal je dolžnost komisarja, a nikoli ni v njem zatajil pesnik, pisatelj in novinar. Zapustil je — po nesrečni smrti pri Bosiljevem — zbirko svojih del, med katerimi so žlahtni opisi partizanskih doživetij, ki so bili objavljeni v raznih glasilih in posebnih brošurah. Tako so se poskušali tudi drugi, nekateri z bolj drugimi z manj večjo roko in ko so dozorele možnosti, je postalo dopisovanje njihovo glavno opravilo.

Zase vem, da se mi je v partizanih uresničila skrita želja, ki se je prebujala že v dijaku in tik pred vojno ob vpisu na pravno fakulteto, ko sem si kot svoj bodoči poklic zamišljal novinarstvo. Zdaj sem začel v »Borcu«, glasilo Cankarjeve brigade, pozneje dopisoval v divizijski in korpusni list, nazadnje pa v »Našo vojsko«, glasilo glavnega štaba. Čeprav so me kasneje pošiljali v razne enote, da sem o njih poročal, pa sem — tako kot najbrž tudi drugi vojni dopisniki — ostal najbolj zvest Cankarjevi brigadi, iz katere sem izšel in v kateri sem doživel najlepše trenutke. Eno takih doživetij je bilo tedaj,

Medicinci, padli v NOB

Leo Adamič

Rodil se je 5. februarja 1921 v Toplicah pri Zagorju kot edini sin staršev-učiteljev. Na medicinsko fakulteto se je vpisal jeseni 1939 v Ljubljani, kjer je končal 6 semestrov. Starše so med okupacijo zaprli in izselili, njega, ki je aktivno deloval v OF kot skojevec, pa so aretirali 28. avgusta 1942 in ga internirali na Ustici v Italiji. Zaradi bolezni na pljučih so ga poslali v padovansko bolnišnico in od tam domov. V Ljubljani je delal kot stažist v splošni bolnišnici, ker se na univerzi ni hotel vpisati v GILL. Septembra 1944 je s skupino zdravnikov in medicincev odšel k partizanom. V Zilcah nad Cerknico so skupino 22. septembra 1944 napadli domobranci, dr. Slavka Prevca so ustrelili, druge pa odpeljali v ljubljanske zapore in od tam oktobra v Mauthausen. Leo Adamič podlegel pljučnici 25. maja 1945.

ko sem se s Cankarjevo brigado skozi Crnomelj vračal po težavnih bojih in pohodih na Hrvaškem in me je poiskal zdaj že pokojni Franček Drenovec. Prišel mi je čestitat, ker sem dosegel najboljšo oceno v dopisovanju, eni izmed panog pravkar zaključenega tekmovanja, ki ga je bil razpisal glavni štab (seveda so bile druge panoge mnogo bolj pomembne, saj so obsegale vojaške uspehe, rezultate političnega delovanja, prizadevanja na operativnem, obveščevalnem, sanitetnem in drugih področjih). Kako široko je bilo zastavljeno dopisništvo, priča tudi naslednji primer. Jeseni 1944 je bil v Brkini poslan Frontni teater VII. korpusa. Določili so me, da kot dopisnik spremljam to gostovanje. Doživel sem več, kot sem mogel in znal opisati: od izjemne gostoljubnosti primorskega ljudstva, prek pristrčno sprejetih predstav na prostem in v zaslinih dvoranah, do napadov fashiističnih patrolj, ki so kdaj na kdaj križale načrte Frontnega teatra. Je že tako, da si človek raje zapomni prijetnosti, mednje pa z brkinskega gostovanja sodijo velike sklade češpljevih cmokov, ki jih prej ne poslej nisem jedel v partizanih in neizčrpne zaloge cigaret, da smo ob njih pozabili, kako moramo na Dolenjskem večkrat zavijati v časopisni papir zdrobljeno suho listje. Prijetnosti in tudi neprijetnosti bi morali opisati nekdanji vojni dopisniki. Ta zapis naj bo izziv, da se bodo oglasili, da bi se mogoče celo organizirali pri zvezi združenj borcev NOV, tako kot so se odločili recimo kurirji in drugi. Za zdaj še ni prepozno, če bomo odlašali, nas bo vedno manj. V partizanih je padel Saša Štempihar, po voj-

ni sta umrla Bogo Tomše in Franček Drenovec pa najbrž še kdo. Skušal bom naštet tiste, ki jim velja ta izziv in naj mi bo oproščeno, če sem koga pozabil, prezrl ali ne vem zanj:

Arko (?), Franček Bohanec, Vida Brest, Jože Čiuha, Dušan Fortič, Franc Golčnik, Majla Golob, Boris Grabnar, Viljem Gruber, Dušan Hreščak, Jože Koren, France Kosmač, Niko Košir, Stane Lenardič, Polde Majdič, Milan Merčun, Mihelič (?), Dušan Moravec, Ivo Pelicon, Janez Perovšek, Radko Polič, Franci Prajs, Dušan Savnik, Ivan Sinkovec, Stane Skrabar, Ciril Šter, France Šušteršič, Ivo Tavčar, Rado Trošt, Miloš Zorzut.

DJURO ŠMICBERGER

DELO IN NAČRTI ODBORA CANKARJEVE BRIGADE

Odbor 5. udarne brigade Ivana Cankarja je na zadnji seji sprejel poročilo posebne komisije o spomenikih in o pogovornih članov komisije z domačini na Javorovici, kjer je 4. bataljon brigade Ivana Cankarja marca 1944 padel v sovražnikovo zasedo; tedaj je izgubilo življenje skoraj 150 borcev. Odbor je sklenil, da bodo ob tridesetletnici tragičnega dogodka (16. marca 1974) kar najlepše počastili spomin padlih borcev. Tako bo odbor brigade z ZB NOV Sentjerne in Novo mesto po potrebi obnovil ali dopolnil spominska znamenja. Na Javorovici bodo z zborom brigade in s političnim zborovanjem proslavili tridesetletnico. V spomin žrtev bodo izdali tudi spominsko knjižico. Z. B.

FRANCE SLOKAN:

STARA PRAVDA

Gregorič je izpovedal, da se je kmečka vojska pred svojimi pohodi razdelila na šest oddelkov. Gregorič sam je vodil svoj oddelk do Krškega. Po drugih poročilih o prvem obdobju upora pa se je uporniška vojska delila le v tri oddelke in se je tudi usmerila za pohode v treh smereh. Upoštevati pa je treba, da pisce zgodovinskih listin najbrž sami niso zanesljivo vedeli marsičesa o kmečki vojski in o njenih pohodih. Toda najpomembnejše je, da ni nobenega dvoma: uporniki so imeli vojaško organizirano vojsko in na upor, na vojno proti oblastnikom so se organizacijsko pripravili.

25

Zgodovinar Adamček zavrača trditve, da se je hrvaško-slovenski kmečki upor začel, češ da je sabor ali plemstvo pod vplivom Tahyja sklenilo uporne kmete (na sosednjaško-stubiškem gospostvu) razglasiti za izdajalce. Z drugo besedo: kmetje bi tako uradno postali popolnoma brezpravni, obsojeni vnaprej, kakor da so bile vse njihove dotedanje zahteve in pritožbe neupravičene. To bi naj kmete tako razdražilo, da so se ogorčeno vrli v boj. Adamček dokazuje, da sabor januarja 1573, t.j. tik pred uporom, ni nič takšnega sklepal. S Tahyjevo zadevo pa se je sabor ukvarjal pol leta poprej, avgusta 1572.

Upor se je razširil že prve dni tako hitro in nepričakovano, da oblastniki »niso vedeli, pri čem so«, kaj se je pravzaprav dogajalo. Kmalu pa so začeli z vročino nestrpnostjo zbirati podatke o uporniškem gibanju. Deželni stanovi so se zganili takoj in plemstvo je začelo nemudoma ukrepati, ne pa tako kot pri prejšnjih uporih. Imelo pa je tudi močnejšo vojsko in nedvomno niso bile po-

zabljene vse izkušnje iz velikega slovenskega kmečkega upora leta 1515. V Ljubljani in Gradcu, na sedežih deželnih oblasti, so prijeli prva poročila o uporih 3. februarja. Neposredno poučen, najprej pa je bil sam uskoški kapetan, baron Josip Jošt Thurn, ki je tudi začel samostojno ukrepati, ne da bi čakal na navodila deželnih stanov. To je razumljivo, ker je branil predvsem svoje neposredne koristi, svojo bogato posest na ogroženem področju. Povrh vsega je kot poveljnik obmejnih vojaških, uskoških oddelkov lahko takoj izkoristil svoj vpliv. Najbrž se je dobro zavedal, da bo zanj in plemstvu mnogo bolj koristno, če bo spustil uskoke kot naščuvane pse na vasi uporniških kmetov, kjer se bodo lahko do mile volje izdijvali in si naropali vsega, kar je imelo sploh kakšno vrednost; bolj koristno, kot pa če bi uporniki izropali in požgali gradove ter celo pobili plemiče, ki bi ne mogli odnesti pet.

Thurn je zato hkrati, ko je poročal v Ljubljano o uporih, že tudi poslal stotnijo uskokov pod svojo zastavo proti Brežicam, kolikor jih je pač bilo tedaj pripravljenih na takojšen pohod. Hkrati je prav tako samovoljno poslal na kostanjeviško in mokriško področje še dvesto poklicnih strelcev. Ko je s poročilom dobro prestrašil deželne stanove, je tudi »kaval« zlezo, dokler je bilo vroče: zahteval je, naj mu deželni stanovi nemudoma pošljejo 1500 goldinarjev, češ da sam ne more plačati uskokov, ki jih sicer ni mogoče pripraviti, da bi se vojskovali, ko jim dolgujejo plače. Thurn je tudi nemudoma odšel v Gracarjev Turn na pogajanje z uskoškimi glavarji, da se je dogovoril o njihovem sodelovanju v boju proti upornikom. Najbrž se je zavedal, da deželna, plemiška vojska ne bo kdo ve kako hitro pripravljena, čeprav je deželnim stanovom predlagal, naj jo nemudoma mobilizirajo. Računal je, da bo plemstvo nastopilo razen s plemiško vojsko proti upornikom s približno dva tisoč uskoki.

Thurn se je potem iz Gracarjevega Turna vrnil v Kostanjevico in nemudoma začel mobilizirati plemiško konjenico, kar pa mu ni šlo od rok ker je precej plemičev tedaj že pobegnilo iz strahu pred uporniki. Kljub vsemu je Thurn že 5. februarja zbral približno 500 vojakov. S tem oddelkom je napadel uporniško vojsko pri Krškem — tako nepričakovano, da je najbrž prav to odločilo o usodi vsega upora.

Kranjski deželni stanovi so sicer tudi začeli ukrepati že 3. februarja. Sprva so sklenili, da Thurnu ne bodo dovolili poslati uskokov v Brežice, češ da je to mesto onkraj deželne meje — na štajerskem. To je pomenilo, da si ne bodo nakopavali stroškov za korist druge dežele... Toda že prihodnji dan je preplah očito moral še bolj narasti, ker so deželni stanovi razglasili splošno mobilizacijo plemstva. Sklenili so tudi Thurnu nemudoma poslati tisoč goldinarjev za najem uskokov in drugega vojaštva. Dne 6. februarja so deželni stanovi sprejeli nova sporočila z Dolenjskega, med njimi tudi Thurnovo pismo. Kazalo je, da Thurn ne bo mogel pridobiti dovolj uskokov in da bo treba zato zbrati kar največ najemniške vojske, zato so deželni stanovi pooblastili Hansa Reheima, naj bi na Koroškem najel nekaj »landsknehtov« — plačanih vojaških »hlapev«, ki je bil njihov poklic, da so se bili za denar pripravljeni klati s komerkoli. Toda že naslednji dan, 7. februarja, je prispelo v Ljubljano sporočilo o veliki Thurnovi zmagi nad uporniki pri Krškem. Ta novica je bila tako presenetljiva, da so se oblastniki v Ljubljani takoj opogumili in se jim ni zdelo več vredno mobilizirati deželne vojske proti upornikom.

Vendar se je že prihodnji dan, 8. februarja, po novih novicah zdelo, da uporniška vojska vendar ni razbita, kakor so se poprej bahali. Prejeli so namreč sporočilo, da se uporniki spet zbirajo pri Krškem, čeprav se je zdelo, da jih je Thurnov oddelk vse poklal in pometal v Savo. Hkrati so zvedeli, da je Gregoričev oddelk uporniške vojske napredoval na levem bregu Save, Kranjski oblastniki so se ustrašili tega napredovanja najbolj, ker so se bali, da bodo uporniki iz Zasavja prodri na Gorenjsko, potem pa še na Notranjsko in Kras, medtem ko bi se gorenjski uporniki utegnili združiti še s koroškimi... Tako bi bila osrednja deželna pokrajina z Ljubljano od vseh strani obkoljena ter prepuščena na milost in nemilost upornikom.

Zato so deželni stanovi mrzlično ukrepali. Dne 6. februarja pa je tudi nadvojvoda Karel ukazal, naj kranjski deželni stanovi opremiti šeststo strelcev, ki naj bi dušili upor na Štajerskem, češ, da na boj proti uporniškim kmetom ni mogoče vpoklicati samih kmetov. Kranjski deželni stanovi so takoj odgovorili, da tega nikakor ne morejo storiti, ker so sami v hudi stiski.

Nagradna križanka Lesna industrija Litija št. 81

[illegible]

Razpis nagradne križanke

Lesna industrija iz Litije se to pot prvič predstavlja z nagradnimi križankami našim naročnikom in bralcem »TV—15«. Človek bi dejal, da se razen z lesom, predelavo v končne izdelke pač z ničemer drugim ne ukvarjajo. Pa ne bo držalo. Pogledjte malo v naše trgovine, v salone pohištva pa boste videli prav lične in estetsko domiselno oblikovane viseče svetilke v raznih barvah, prosto stoječe, pa ogledala vseh vrst in barv. Svetila in druge izdelke izdelujejo iz plexiglasa. Ti izdelki se sami ponujajo široki potrošnji in kdor si preureja dom ali kak hišni kotiček, naj si ogleda izdelke lesne industrije iz Litije »SVETILA LITIJA«.

Reševalci križank — rok smo vam postavili na 11. november 1973. Ne gre drugače, če hočete prebrati obvestilo v 46. številki, ki izide po 15. novembru, komu so namenjene tri nagrade. Svetilko — visečo s potezno vrvico znamke »MARS II« ter eno ogledalo, okroglo, razsvetljeno, vam bo poslala lesna industrija iz Litije, tretjo knjižno nagrado »Ku-Klux-Klan« pa založba Borec.

Lepo pozdravljeni.

Uredništvo in uprava

Partizanske tiskarne na Primorskem

Izšla je druga knjiga »Partizanske tiskarne na Slovenskem«, ki obravnava primorske tiskarne.

Delo bo služilo zgodovinskemu preučevanju partizanskega tiskarstva pri nas. Avtor, Jože Krall, je zanj moral pregledati izredno veliko količino arhivskega materiala, ki je bil doslej obdelan le delno v raznih časovnih bibliografskih pregledih in študijah. Zelo izčrpno je obdelal tudi pričevanja sodelavcev ilegalnih tehnik na Primorskem.

Partizanski tisk na Primorskem je odigral posebno pomembno zgodovinsko vlogo. Primorci so takrat kar požirali vse, kar je bilo napisano v slovensčini. Partizanski tisk je vodil in usmerjal osvobodilno gibanje na Primorskem, vplival pa je tudi na italijanske antifašiste. Vsi okrožni odbori so razpolagali z lastnimi ciklostilnimi tehnikami, ki so spadale pod Pokrajinski komite KPS. Vodil jih je Andrej Kumar — Stric Marko. V obdobju po kapitulaciji Italije so rasle kot gobe. Nič koliko ljudi srečamo v opisih posameznih tehnik. Nešteto je bilo tudi domačinov, kmetov, ki so pomagali graditi bunkerje za tiskarne. Tudi ti bodo radi prebirali Krallovo delo.

Med partizanskimi tehnikami so prikazane naslednje: Doberdob (Bojnik), Jelenk, Čaven, Javornik, Mlada, Snežnik, Morje, Spik, Nanos, Grmada, Sabotin, Skala, Slavnik, Zena in Drago. Marca 1944 je začela na Vogrskem obratovati prva tiskarna, imenovana »Ančka 222«, za katero so pretihotapili tiskarski stroj mimo Nemcev. V njej so natisnili kljub neverjetnim oviram tudi več števil Slovesnega poročevalca. Po zaslugi Kumarjeve iznajdljivosti so v letu 1944 v Miranu kupili moderen tiskarski stroj. Goriški prevoznik Doljak ga je naložil pod tovor kondenziranega mleka. V neki vojašnici v Padovi so ga Nemci hoteli pregledati. Položaj je rešil prihod zaveznikov letal. Nič manj napet ni opis gradnje nove tiskarne na Ogalcah pri Vojskem. Nabaviti in zgraditi je bilo treba celo elek. trarno. V drugi partizanski tiskarni, »Julij 63«, ki je služila propagandnemu odseku IX. korpusa, so natisnili prvo tiskano številko »Partizanskega dnevnika«. To je bil prvi dnevno natisnjeni časopis ne le v Jugoslaviji, marveč tudi v vsej okupirani Evropi. Partizanski dnevnik št. 326 (8. decembra 1944) je izšel v 6627 izvodih.

Obdelani sta še dve tiskarni, »Doberdob« in »Slovenija«. Največja in tehnično najbolj opremljena je bila »Slovenija«. V njej so natisnili 118 števil vseh listov v 690.754 izvodih samo v ča-

su od srede septembra 1944 do konca istega leta. Nazadnje avtor navaja med drugimi številčnimi podatki: Vse štiri primorske tiskarne so natisnile 504 dela na 1775 straneh v 2.126.599 izvodih. »Partizanski dnevnik« je imel naklado do 7000 izvodov. Tiskali so ga celo med sovražnikovo ofenzivo. Papir in druge tiskarske potrebščine so nabavljali v severni Italiji in vse to so morali prevažati skozi nemške bloke. Potem pa je bilo treba raznositi velike količine natisnjenega materiala po vsej ožji in širši domovini. To je bilo mogoče samo zaradi odlične organizacije članov Pokrajinske tehnike KPS za Slovensko primorje, predvsem pa po zaslugi osvobodilnemu boju zvestega ljudstva. Bila je to edinstvena organizacija, ki bi bila lahko za vzor v boju drugih narodov.

Knjiga zasluži pozornost širše javnosti, še posebno pa ljudi na Goriškem. Tudi njena slikovna oprema (tiskarne, natisnjeni material, sodelavci) bo pritegnila bralce. Strani ima 429. V okviru knjižnice NOV in POS jo je izdal Institut za zgodovino delavskega gibanja, založila pa Partizanska knjiga.

POLDE VRBOVSEK

TRŽAŠKI PEVCI V CARPIJU

V italijanskem mestecu Carpiju pri Modeni se je 14. t. m. zbralo več desetstotisoč ljudi iz številnih italijanskih pokrajin. Slovesno so odprli spominski muzej bivših internirancev v nacističnih koncentracijskih taboriščih; slovesnosti so se udeležile delegacije številnih evropskih držav, med njimi tudi delegati iz Jugoslavije. Med uglednimi gosti je bil celo predsednik italijanske republike Giovanni Leone. Med člani jugoslovanske delegacije sta bila med drugimi tudi jugoslovanski veleposlanik Miša Pavičević in znani partizanski komandant Anton Ukmir-Miro. Muzej je odprl predsednik republike Leone.

Mestni župan Onorio Campedelli je v pozdravnem govoru povedal, da so demokratske sile na področju Carpija že avgusta 1944 prisilile nacifašiste, da so morali zapustiti taborišče v Fossoliju (kakih 6 km od Carpija), kjer je bilo zaprtih nad 5000 vojnih ujetnikov in 10.000 političnih preganancev. Tržaški partizanski pevski zbor, ki se je udeležil te slovesnosti, je položil na spomenik padlim talcem taborišča venec in nastopil je z žalostinko »Žrtvam«. Pri popoldanski prireditvi pa je zbor pel na prostem, na velikem trgu pred več tisoč poslušalci, ki so pevce nagradili z navdušenim odobravanjem.

DJ. PLANJAVEC

beležke

VISOKO PRIZNANJE

Te dni je predsednik republike Josip Broz Tito odlikoval književnika Miroslava Križko z redom jugoslovanske zvezde z lentjo — ob 60. letnici njegovega udejstvovanja v kulturi in 80. letnici rojstva. Izročil mu ga je predsednik hrvaškega sabora Jakov Blažević, ki je v nagovoru slavljencu poudaril izredno velik pomen njegovega dela. Navzoči so bili najvišji predstavniki SR Hrvatske.

PREPOROD

V nedeljo, 28. oktobra, je bil v Čedadu občni zbor kulturnega društva »Ivan Trnko«. Predsednik društva Izidor Predan je v poročilu povedal, da kljub oviram oblasti v Beneški Sloveniji uspešno delujejo tečajji slovenskega jezika. V društvo se vključuje vse več mladih. Med člani je že mnogo intelektualcev. Delovanje tega društva je velikega pomena za narodni preporod Beneške Slovenije.

SMRT VELIKEGA UMETNIKA

V San Juanu v Portoriku je te dni umrl avtor himne Združenih narodov, violončelist, dirigent in kompozitor Pablo Casals. Po narodnosti je bil Katalonec. Rodil se je leta 1876 v Barceloni, domovino pa je zapustil leta 1936. Bil je odločen nasprotnik Francovega režima.

»Najprej sem človek, nato umet-

BORŠTNIKOVO SREČANJE

Minulo nedeljo se je v Mariboru končalo četrto Borštnikovo srečanje in osmo srečanje slovenskih poklicnih gledališč. Trajalo je deset dni. Podeljene so bile tudi nagrade. Najvišje priznanje je prejela igralka in pedagoginja Mira Danilova. Štiri Borštnikove diplome in denarne nagrade so prejeli Pavle Jeršin, Milena Muhičeva, Mira Sardočeva in Dare Valič. Ob koncu prireditve je govoril dr. Bratko Kreft in poudaril vlogo gledališča v današnjem okolju.

ZBRANA DELA ROZE LUXEMBURG

Institut za marksizem-leninizem je pripravil tretjo knjigo »Zbranih del« Roze Luxemburg, medtem ko sta prva in druga knjiga pripravljene za ponovno izdajo z dopolnitvami. Vse knjige bo izdala vzhodnonemška založba Dietz.

ne zamudite

SAM MED VOLKOVI

Ljubljanska televizija bo predvajala nova literarna dela. V program je vključila priredbo treh znamenitih romanov nemškega pisatelja Hansa Fallade pod skupnim naslovom »Sam med volkovi«. Trilogija obsega romane Volk med volkovi, Mali človek, Kaj zdaj? in Vsak umre sam zase.

Realistični pisatelj Hans Fallada (1893—1947), čigar pravo ime je Rudolf Ditzgen, obravnava največkrat usodo malih ljudi. V tej trilogiji je prikazal najnovejšo nemško zgodovino od obdobja inflacije po prvi svetovni vojni in brezposelnosti do padca nacističnega režima.

Volk med volkovi je prvi izmed treh filmov. Dramatiziran je kot nadaljevanka v štirih delih. V torek, 6. novembra, bo prikazan prvi del,

ki nosi naslov »Mesto in njega nemirni ljudje«. Opisuje bedo nemškega ljudstva med inflacijo, lažnivi blišč višje berlinske družbe, duševni zlom mladega dekleta in zločine skrivnostnih najemniških vojakov.

DELAVSKA TRIBUNA

V četrtek, 8. novembra, ob 19.15, bo na TV oddaja »Pogovarjamo se — dogovarjamo se«. Posneta je bila v Novem Sadu. Delavec gradbenega podjetja Integral razlaga, kako si predstavlja povezovanje tehnološkega procesa z ekonomiko, kakšni naj bi bili enakopravni odnosi med posameznimi TOZD, dogovarjanje v zvezi s posebnimi, skupnimi in splošnimi interesi ter pomeni teh odnosov tudi v življenju zunaj podjetja.

Dne 29. oktobra 1973, na dan 32. obletnice ustanovitve Prve novomeške čete in za praznik občine Novo mesto, so v Dolenjskih Toplicah odprli novo šolo. Na fotografiji: učence in učenci nove šole v Dolenjskih Toplicah, ki nosi ime BALA 20, so se ob tej priložnosti zbranim domačinom in številnim gostom predstavili s krajšim kulturnim programom.

Foto: SLAVKO DOKL

Makedonsko zgodovinopisje

Od osvoboditve do zdaj je bilo v Makedoniji objavljenih 37 monografij. Stiri od njih se nanašajo na boj ljudstva v Egejski Makedoniji in trije v Pirinski Makedoniji.

Kronik je bilo objavljenih šestnajst. Tem pripisujejo poseben pomen, ker jim za marsikateri pomemben dogodek primanjkuje dokumentacije. Prve so začeli objavljati šele leta 1959. Zadnja leta se zato trudijo, da bi vidnejše osebnosti iz NOB napisale svoje spomine. Izšlo jih je pet, obravnavajo pa vzdrževanje stikov med posameznimi deli okupirane Makedonije (bolgarski in italijan-

ski), delovanje brigad in razna druga vprašanja.

Izdali so devetnajst zbornikov dokumentov o NOB in revoluciji. Gre za dokumente o delovanju PK KPJ v Makedoniji in CK KP Makedonije, mladinskem gibanju, ljudski oblasti, tisku, Antifašističnem svetu narodne osvoboditve Makedonije, delu glavnega štaba NOV in PO, bolgarski delavski stranki komunistov, Egejski Makedoniji itd.

Objavili so deset bibliografij, ki obsegajo tudi tuja dela o osvobodilnem boju makedonskega ljudstva.

OB 30-LETNICI OBNOVE SLOVENSKEGA ŠOLSTVA NA PRIMORSKEM

Knjiga o razvoju naše armade

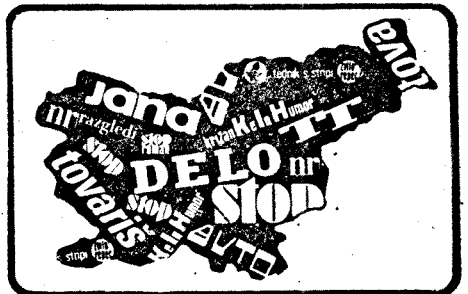
»Vojnoizdavaški zavod« je izdal knjigo Milje Stanišića »KPJ u. izgradnji oružanih snaga SFRJ«. To je studija o nastajanju in razvoju naše revolucionarne armade. Poglavitni namen te razprave je obravnavati in pojasniti idejna stališča in načela KPJ pri ustvarjanju in razvoju naših oboroženih sil v letih med narodnoosvobodilno vojno. Knjiga predvsem poudarja skrb KPJ za človeka kot poglavitno moč naše revolucije.

Knjiga ima 444 strani in vsebuje devet poglavij. Vsa snov je smotno razdeljena in skrbno obdelana. Zbrani so pomembni podatki in ugotovitve, ki niso splošno znani. Poudarjen je izreden pomen proletarskih brigad. V četrtem poglavju pisec obravnava zasnovo in doktrino naše vseljdske vojne. Prav zaradi teh značilnosti je naša vojska med narodnoosvobodilno vojno borcev leta 1941, pa do 800.000 ob koncu nenehno tudi številčno naraščala, od 80.000 vojne. Pisec je izčrpno obdelal vsa področja dejavnosti armade med narodnoosvobodilno vojno. Zato obravnava tudi tisk. Omenja, da je med narodnoosvobodilno vojno izhajalo celo okrog 2900 listov, in sicer 1080 četnih, 700 bataljonskih, 136 listov partizanskih odredov, 390 brigadnih, 40 vojaško teritorialnih poveljstev, 136 listov divizij NOVJ, 39 listov glavnih štabov itd. Prav

tako dobro je pisec obdelal izredno razprazeno izobraževalno dejavnost, politične tečaje in partijske šole med vojno. Od konca leta 1942 do konca leta 1944 je bilo pri CK KPJ prirejenih 8 partijskih tečajev s 330 tečajniki. Partijsko šolo CK KP Slovenije od julija 1943 do konca vojne je končalo 530 slušateljev. Hkrati pa so tedaj imeli še 30 tečajev srednje stopnje za okrog 500 tečajnikov.

Zadnje poglavje je posvečeno sedanji naši armadi in ljudstvu s poudarkom na enotnosti med vojsko in ljudstvom.

MIHAJLO GEORGIJEVSKI

IZRAELSKA POLKOVNICA

Predstavniki izraelske vojske je sporočili, da je polkovnica Rut Muskal imenovana za vrhovno poveljnico ženskih enot izraelske vojske. Rut Muskal je stara 38 let, nadomestila pa bo 42-letno Dvoro Tomerjevo, ki zapušta vojsko.

TEŽAVE Z ISLANDSKO BAZO KEFLAVIK

Islandija igra glede na svoj geografski položaj v obrambnih načrtih pakta NATO izredno pomembno vlogo. Zato ima NATO že ves čas po vojni na tem otoku v severnem delu Atlantskega oceana vojaško bazo, v kateri je sedaj približno 3700 ameriških vojaških oseb.

Ko je leta 1971 prevzela oblast v Islandiji levičarska vlada, je ta objavila svoj namen, da se začne z NATO pogajati o ukinitvi te baze. Preden pa je prišlo do uradne zahteve, je nastal britanskoislandski spor o obsegu islandskih teritorialnih voda, v katere britanski ribiči nimajo dostopa. Isladska vlada je namreč objavila, da po novem segajo isladske teritorialne vode 50 milj od obale, s čimer pa Britanci ne soglašajo.

Z Britanci so istih misli tudi Američani in zato je isladska vlada vrgla na mizo naslednji adut, ki ga ima v rokah: zahtevo po ukinitvi ameriške baze v primeru, če Zahod ne sprejme isladskega sklepa o razširitvi teritorialnih voda.

Ni še znano, kaj bodo sedaj storili Američani. Nekateri menijo, da bodo popustili. Vendar to ni povsem zanesljivo, če sodimo po izjavi nekega ameriškega funkcionarja ameriškega zunanjega ministrstva. Ta je namreč dejal: »Baza je sicer pomembna, če pa že ne gre drugače, jo bomo morali pač odpisati.«

zanimivosti

BRITANSKO LASERSKO OROŽJE

Pred kratkim je britansko obrambno ministrstvo objavilo, da njegovi strokovnjaki delajo na smrtnih žarkih, ki temelje na močnih laserskih svetlobnih žarkih. Če bo nadaljnji razvoj laserskega orožja uspešen, bodo te žarke lahko uporabljali za uničevanje letal, raket in tankov. Zarki bodo namreč tako zelo močni, da bodo vrtali luknje v kovini tudi na večjih razdaljah.

Ni še znano, kdaj bodo to orožje prvič preskusili, neuradno pa sodijo, da bodo prve poskuse opravili na kaki vojni ladji. Lasersko orožje zahteva mnogo energije in zato bi kaka večja ladja še najbolj ustrezala v te namene. Povsem možno pa je, da bodo lasersko orožje vgradili tudi v kak bombnik.

NEMCI NOČEJO PLAČATI

Američani skušajo prevreči na Zahodno Nemčijo čim več bremen v zvezi z vzdrževanjem ameriških oboroženih sil v tej deželi. Doslej so Nemci plačevali v ta namen po 6,6 milijarde mark letno. Američani pa menijo, da je znesek spriču nenehnih podražitev in zmanjšanja dolarjeve vrednosti preizek in zahtevajo, naj Nemci odslej plačujejo po 8,2 milijarde mark letno.

Nemci, ki jih je ameriški vojaški kontingent v njihovi deželi samo po letu 1955 stal 43 milijard mark, pa Američanom ne marajo ustreči in vse kaže, da tega vprašanja brez ostrih in dolgotrajnih sporov med Bonn in Washingtonom ne bo moč razrešiti.

KANADSKÉ MORNARKE

V kanadski vojni mornarici so poleg mornarjev tudi mornarke, ki so zaposlene v raznih pomožnih službah, zlasti v saniteti, administraciji in pri zvezah. Se večje potrebe po ženskah pa bi imela vojna mornarica v primeru vojne. Zato se mnoga dekleta prostovoljno urijo za dolžnosti v primeru mobilizacije. V nekaterih lukah so zgradili posebne stavbe, ki so urejene in opremljene kot šolske ladje. V teh stavbah so učilnice, kabine in bazeni, v katerih se dekleta med drugim vadijo tudi v tem, kako je treba reševati brodolomce. »Kamnite ladje«, v katerih se dekleta sestajajo enkrat tedensko, niso namenjene le učenju, ampak tudi zabavi.

obrambna vzgoja in ljudska zaščita

DELO KOMISIJ PRI RO ZRVS SLOVENIJE

Cilj – aktivirati mladino

V torek, 23. oktobra 1973, so se člani komisije za družbenopolitično delo in obrambno vzgojo pri republiškem odboru Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije sestali na svoji 9. redni seji. Ocenili so izvajanje programa v letu 1973 in razpravljali o osnutku delovnega načrta za prihodnje leto. Posebno točko dnevnega reda so posvetili tvornemu sodelovanju med rezervnimi vojaškimi starešinami in zvezo mladine. Osnova za razpravo o delu v preteklem obdobju je bil pregled opravljenih nalog s področja družbenopolitičnega dela in obrambne vzgoje, ki so bile postavljene v letošnjem programu ZRVS Slovenije, predvsem pa analiza informacije o pogovorih s predstavniki občinskih odborov ZRVS, ki so jih vodili septembra člani sekretariata republiškega odbora. Pri tem se je komisija omejila na vprašanja, ki zadevajo njeno področje dela.

Razpravljalci so na osnovi gradiva ugotovili, da so občinske in osnovne organizacije močno razširile svoja področja dela skladno z naprednimi tokovi v družbenopolitičnem in družbeno-ekonomskem razvoju, ki doživlja pri nas bistvene spremembe. Hkrati so poudarili, da morajo to dejavnost v celoti in v vsej širini zajeti skupščine ZRVS na vseh ravneh.

V drugem delu je komisija razpravljala o osnutku svojega delovnega načrta za prihodnje leto in opredelila svoje naloge, ki se jim mora zveza posvetiti v tem obdobju.

Akcijski program, ki smo ga sprejeli po 21. seji CK ZKJ, drugi konferenci ZKJ in ga dopolnili po pismu ter 29. seji CK ZKS, predstavlja še vedno osnovo našega nadaljnega dela. Njegovo izvajanje morajo rezervni starešine spremljati in ga dopoljevati.

Ker smo pred rednimi skupščinami ter VI. kongresom ZRVS, zajema velik del programa predskupščinska in predkongresna dejavnost, ki se naj odraža predvsem v kakovostni analizi prehojene poti ter oblikovanju takih oblik dela, ki bodo vodile k še večji učinkovitosti in aktivnosti organizacije. Na tej osnovi mora komisija za preteklo mandatno dobo pripraviti gradivo s svojega področja.

Druga naloga zajema aktivnost rezervnih starešin ob spremljanju, predvsem pa izvajanju novih ustav, statutov in samoupravnih aktov ter vključitev rezervnih starešin v priprave za X. kongres ZKJ.

Se bolj kakovostno delo zahteva delovanje rezervnih starešin v odborih za SLO v krajevnih skupnostih, organizacijah združenega dela in šolah. Temu vprašanju posveča komisija že več let neprekinjeno skrb in ga tudi v prihodnje postavlja v ospredje, s tem seveda, da ga skuša stalno dopoljevati z novimi izkušnjami in možnostmi, ki se odpirajo z boljšimi razmerami na tem področju.

Za sodelovanje z Zvezo mladine in pri obrambnih pripravah mladih nasploh predlaga komisija mimo uspešnih dosedanjih oblik še tesnejše stike v skupnih delovnih pogovorih. Soglašajo tudi z nekaterimi člani, ki so pogrešali mlade v naših delovnih telesih, predvsem v komisijah, ki se srečujejo s problematiko mladih ob obrambnih pripravah. Tako mnogokrat razprava o mladih mine brez njih.

Končno je komisija opredelila še dve pomembni stalni nalogi. To so vprašanja, ki nastajajo ob zaposlovanju rezervnih starešin v tujini in ob samozasčiti ter varnosti pri pripravah na splošni ljudski odpor.

Samostojno razpravo je komisija namenila pripravam na bližnjo skupno sejo predsedstev ZRVS in Zveze mladine Slovenije. Od teh priprav bodo odvisni rezultati omenjenega zasedanja, od katerega pričakujemo, da bo dal smernice za vrsto dejavnosti, ki so pomembne za splošni ljudski odpor in jih lahko izvajamo le z uspešnim sodelovanjem obeh organizacij. Tako se takoj na začetku postavlja zahteva po temeljitejši opredelitvi, kako v akcije ZRVS lahko vklju-

čujemo mlade in v katerih dejavnostih Zveze mladine lahko v kakršnikoli obliki sodelujejo rezervni starešine.

Hkrati gre za iskanje sodobnih oblik, ki bodo mlade glede na njihove interese motivirale in jim pokazale pomen priprav na splošni ljudski odpor, ne samo za morebitne nevarnosti, temveč tudi o njihovi koristnosti za človekov zdrav psihofizični razvoj. S tem pa bi se tudi povečalo zanimanje mladih za vstop v šole rezervnih in aktivnih vojaških starešin. Od izbora kandidatov za te šole pa je tudi odvisno, kakšen kader bo imela naša organizacija v prihodnosti. Se posebno pomembno je, da so akcije za izbiro kandidatov stalne in imamo pregled nad mladimi, ki nosijo v sebi dispozicije in veselje do izpopolnjevanja in usposabljanja za opravljanje nalog na področju priprav za splošni ljudski odpor. Več bi morali tudi pisati o uspehih, ki jih mladi že dosegajo na področju obrambnih priprav.

Otroška divizija

Začeli smo z igrami

Medtem ko so pokale bombe in ko so sovražnikove kolone vdirale v vasi na Bircu v vzhodni Bosni, so se otroci pripravljali na pravo vojno. Nekateri so določili za »sovražnik«, drugi pa so postali »partizani«. »Boji se je kaj hitro razvnel, položaji in kote pa so prehajale iz rok v roke. Borili so se tudi »prsi ob prsi«, bitka pa je trajala celo po pet do šest ur. Seveda so vselej zmagali »partizani«.

»Očitno je, da se znajo ti otroci dobro organizirati in da želijo biti vsi aktivni. Zato lahko pomagajo starejšim v boju,« so ugotavljali Djuraš Djurašević, sekretar partijske organizacije na terenu in kasnejši heroj, ter nekateri skojevski organizatorji na tem območju.

S posnemanjem partizanskih prireditev so se najprej rodili novi »partizanski igralci«. Prve igralske skupine so bile ustanovljene v Vidakovcih in Mrkajcih. Ko so se skupine dobro uigrale, so začele nastopati po vsem osvobojenem ozemlju. Na njihove prireditve je prihajalo staro in mlado.

Vojaki z lesenimi puškami

Iz mladih »igralcev« je postopoma začela nastajati neka vrsta vojske. Sprva je šlo za manjše enote – za vod, četo in nazadnje bataljon. Kmalu zatem se je rodila zamisel o ustanovitvi pionirske divizije, o edinstveni vojaški formaciji na svetu.

Pionirske enote so se »oboroževale« z lesenimi puškami, njihovi pripadniki pa so nosili titovke z velikimi rdečimi zvezdami. Otroci so »jurisali«, postavljali »zasede«, zraven pa prepevali:

»Vodičemo borbu kletu,
dok dušmanu dođe kraj.
Kazacemo celom svetu,
šta je mladi naraštaj.«

Izvajali pa so tudi razne druge akcije. Tako na primer so medsebojno tekmovali, kdo bo naučil pisati čim več drugih otrok, kdo bo od sovražnikovih vojakov ukradel čimveč streliva in kdo bo za ranjence zbral čimveč sadja in zelenjave. Poleg tega so prenašali partizansko pošto, stražili in obveščali o sovražnikovih premikih. Tisti, ki so bili že nekoliko starejši, so bili partizanom za vodiče in so pomagali pri kopanju skrilavišč za ranjence in vojaški material. Hkrati v vodi, četami in bataljoni so ustanovili tudi sekcije za prireditve, razne tečaje in udarne odrede za izvajanje ustrezni nalog. Na zborih in konferencah so pionirske enote dobivale pohvale, objavljali so imena najboljših pionirjev, enotam pa so podeljevali prehodne zastavice.

Nazadnje so 3. septembra 1943 na Krstih na pobudo občinskih komitejev in okrožnega komiteja SKOJ za Birač slovesno ustanovili birčansko pionirsko divizijo. Tistega dne so na zbornem mestu z vseh strani prihajale pionirske brigade in čete z zastavami na čelu kolon. Tam se je zbralo približno tisoč pionirjev, od katerih jih je bilo kakih sto že oboroženih s kratkimi italijanskimi puškami, ki so po velikosti in teži nekako ustrezale njihovi starosti. Na Krstih so izvedli običajno vajo »napad in obramba«, s katero so hoteli starejšim dokazati, da poznajo tudi že vojaške spretnosti. Nato so se brigade razpostavile okrog velike zvežde iz prebeljenih kamnov. Pionirjem je govoril Mirko Ostojić, sekretar okrožnega ko-

V obsežni razpravi, v kateri so sodelovali predvsem predstavniki iz Nove Gorice in Ljubljane, so člani komisije dopolnili program dela za prihodnje leto. Te dopolnitve pa so se nanašale le na poglobljeno in bolj kompleksno obdelavo posameznih problemov, medtem ko so z obsegom zastavljenih nalog v celoti soglašali. Člani komisije so se tudi dogovorili, da je potrebno v večji meri spremljati aktivnost občinskih komisij za družbenopolitično delo in obrambno vzgojo, za kar naj jih člani republiške komisije tudi občasno obiščejo.

V sklepih je komisija sprejela zadolžitve za pripravo poročila o delu v pretekli štiriletni mandatni dobi, sprejela predloženi osnutek za delo v prihodnjem letu in zadolžitve o dopolnitvi tega dokumenta na osnovi razprave ter zadolžitve za pripravo gradiva skupne seje predsedstev Zveze mladine Slovenije in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije.

JAKOB CERNE

miteja SKOJ za Birač. Komandant divizije je postal Vujadin Vidaković, član občinskega komiteja SKOJ za Sprečo, politični komisar Petko Plazatić, sekretar občinskega komiteja SKOJ za Sekoviće, medtem ko so za načelnika štaba imenovali Stjepana Mrkajića, sekretarja občinskega komiteja SKOJ za Tupanare.

Zasledovanje razbitega sovražnika

Po uradni ustanovitvi divizije se je zlasti okrepila dejavnost samostojne igralske skupine, ki ji je pomagal znani kompozitor Oskar Danon. Ta skupina je organizirala svoje prireditve tudi v drugih krajih, pa tudi za partizanske enote, ki so bile na poti prek Birača. Skupina je imela več kot 300 prireditev, ki si jih je ogledalo prek 50.000 partizanov, žensk, otrok in drugih.

Zelo pomemben dogodek za nadaljnje delovanje birčanskih pionirjev je bila konferenca pionirskih organizacij iz vzhodne Bosne, ki so jo organizirali v Zvorniku. To je bilo septembra 1944. Delegacija birčanske pionirske divizije je štelala več kot sto članov, ki so prešli 70 kilometrov dolgo pot. Na tej konferenci so delegati srbske, hrvaške in muslimanske mladine prvič odkrito spregovorili o svoji prihodnosti, pa tudi o svoji težki preteklosti.

Med birčanskimi pionirji se je nekaj časa zadrževal ugledni hrvaški pesnik Vladimir Nazor, ki jim je ob tej priložnosti posvetil tudi nekatere svoje pesmi.

Pomembna naloga pionirske divizije je bil obračun z razbičanimi sovražnikovimi enotami, z begunci, ki so se skrivali po gozdocih in votlinah. Pionirji so jih lovili in so pri tem zaplenili precejšnje število pušk, puškomitraljezov in streliva, za kar so bili večkrat pohvaljeni tudi od komandanta 6. vzhodnobosanske proletarske brigade Miloša Zekića.

Najvišje priznanje

Pionirji so postopoma nadomeščali svoje lesene puške s praviimi in odhajali v prave boje, iz katerih pa se marsikdo ni več vrnil. Tik pred začetkom sedme sovražnikove ofenzive se je več kot sto pionirjev iz birčanske pionirske divizije vključilo v 19. birčansko brigado. Postali so dobri borci, kurirji, obveščevalci in bombasi.

Sovražnik je vedel za to pionirsko divizijo in jo je hotel uničiti. Nekaj pionirjev so javno ustrelili, medtem ko so v Sekovićih 40, v Savićih pa 30 otrok v starosti od osem do petnajst let žive sežgali. Med sedmo ofenzivo je bilo ob življenju 150 pionirjev in pionirk, borcev birčanske pionirske divizije.

V letošnjem septembru so se v Sekovićih na kraju, kjer je bila pred tridesetimi leti ustanovljena birčanska pionirska divizija, spet zbrali njene nekdanji pripadniki. Pionirjem-borcem je najvišje priznanje izrazil sam Tito z naslednjimi besedami:

»Če gredo v boj odrasli ljudje, vojska, ki jo je organizirala država, potem je to njihova dolžnost do domovine, obveznost vsakega občana in rodoljuba. Če pa gredo v boj brez mobilizacije in prostovoljno otroci, stari po dvanajst, petnajst ali šestnajst let, potem je to nadčloveško junaštvo mladih ljudi, ki žrtvujejo sami sebe, čeprav so komaj začeli živeti, samo zato, da bi bili srečni prihodnji rodovi.«

ANTO CIGOLJEVIĆ

brest cerknica
Industrija pohištva jugoslavija
telefon 791-080 telex 31-167

Obdobje drugačnih spopadov

General Saad Chazli, načelnik generalštaba egiptovske armade, pregleduje enoto padalcev v Kairu.

Ce je vojna nadaljevanje politike s pomočjo sile, potem je mir vojna brez orožja; brez topov in pušk, brez tankov in letal. Mir je predvsem vojna razuma.

Na Bližnjem vzhodu je orožje opravilo svoje, svetovni mir je ranjen. A ljudje si ne želijo vojne in medsebojnega obračunavanja, zato so danes zaskrbljeni. Za usodo miru. Kajti vse kaže, da orožje še ni utihnilo in je premirje vsaj zaenkrat dokaj negotovo in celo varljivo. Iz Egipta so te dni sporočili o bojih na južnem delu zahodne obale suezskega prekopa. Tretja egiptovska armada se je znašla v nezavidljivem položaju; odrezana je, pravijo agencije, a se kljub temu bori, seveda v težkih in zapletenih okoliščinah.

Mnenja o prodoru izraelskih enot, o njihovem zagazdovanju med drugo in tretjo egiptovsko armado so deljena in različna. Toda v tem primeru gre najbrž za posebnosti boja v puščavi. Zemljišče ne nudi ne napadalcu ne branilcu ugodnejše smeri za akcije, po drugi strani pa vpliva na raztegnjenost in globino fronte. Izraelcem je uspelo odkriti šibke in nevarne točke v sistemu egiptovske obrambe. Našli so jih na stikih, ki so, kot temu pravimo, ostali brez trdnjših ognjenih zvez. Iz Kaira poročajo, da so Izraelci prodrli s tremi svojimi brigadami: z dvema tankovskima, z brigado motorizirane pehote ter s skupinami komandosov.

Ce ocenjujemo to izraelsko akcijo, lahko ugotovimo, da ni bila naključje, njen namen pa je bil doseči vojaško-psihološki učinek. Zato so Izraelci svoje napade us-

merili predvsem na raketne in druge baze, kar bi seveda po svoje vplivalo na branilčvo moč, na njegov nadaljnji boj. S to akcijo so hoteli občutno ohromiti egiptovsko zaledje ter pretrgati vse črte za redno preskrbo tretje armade. S tem bi bila prizadeta tudi druga armada oziroma dobršen del mostišča na Suez. Vsekakor bi uspeh Izraelcev imel tudi psihološke posledice in bi pritisnil ne samo na živce Kaira, temveč tudi na vzdušje in bojno moralo Arabcev nasploh. Kot je videti, zamisel ni bila slaba.

Zaenkrat je jasno le to, da prodor Izraelcev v zaledje tretje egiptovske armade ni bistveno vplival na splošni strateški položaj, kajti vse kaže, da so arabske enote pripravljene voditi tudi dolgotrajno, izčrpljujočo vojno ter na življenjsko pomembnih sektorjih fronte obdržati pobudo v svojih rokah. Za Izraelce kaj takega ne bi veljalo. Njihova armada je povsem drugačna, nasičena z vojaško tehniko in je vajena bojevati se v glavnem po načelih »bliskovite vojne«, kar je v primeru sedanje vojne enako neumni lahkomišelnosti. Kajti prav spopad na Bližnjem vzhodu je porušil vse bajke o nepremagljivosti izraelske vojske, ki se je v svojem dosedanjem obstoju in žeji po tujem ozemlju pokazala kot podaljšana roka svetovnega imperializma. V najnovejših dogodkih na fronti so Izraelci dosegli nekaj taktično-operativnih uspehov. O tem ni dvoma. Vendar je še vedno vprašljivo, kako so in koliko ti uspehi plačani; o tem zaenkrat nimamo nobenih verodostojnih podatkov. Zato naj za-

ključimo: posamični taktični uspehi izraelske armade bi verjetno bili le kratkotrajni in jih je sploh nevhvaležno primerjati s strateškimi, predvsem pa s političnimi uspehi Arabcev, ki v tej vojni iščejo le svoje pravice.

In danes, ko se v svetu govori o miru, ko se miroljubno človeštvo zgraža nad početjem Izraela in njegovih zagovornikov, ne moremo mimo dejstva, da orožje na Bližnjem vzhodu kljub vsemu še ni povsem utihnilo. Izraelci so s silo ustavili skupino vojakov, pripadnikov oboroženih sil OZN iz Finske. To se je zgodilo v nedeljo. Potem so se spravili nad opazovalce in so tudi te ovirali pri delu. V ozadju takega početja stoji v nenehni pripravljenosti štiristo tisoč ameriških vojakov! In tu so še ladje, ki prav te dni na naslov Izraela dovažajo nove pošiljke tankov in raketnega orožja iz ameriške luke Mobil v Alabami.

Ali vse to spada med priprave za mir? Za naš današnji in jutrišnji mir, za ranjeni svetovni mir?

Očitno je, da Izrael ni kaj prida zadovoljen z najnovejšimi predlogi in ukrepi OZN in varnostnega sveta. Morda še komu ne »dišijo« resolucije o vzpostavljanju demilitarizirane cone. Golda Meir je povsem glasna: »Na naši zmagoslavni poti so nas ustavile velesile! Ne, ne bomo zapustili meja iz leta 1967, kajti Izraelci želimo varne meje...«

In tako se torej ta in takšen Izrael upira odločbam OZN. O tem med drugim priča tudi izjava nekega švedskega polkovnika, ki poveljuje oboroženim silam OZN. Izjavil je, da se patrulje oboroženih sil Združenih narodov nahajajo več ali manj na sektorju od Port Saida do Suez. Radijske zveze z modrimi baretkami so, nadaljuje polkovnik, dokaj slabe, čeprav obe

vojskujoči se strani sodelujeta z vojak OZN. Besede švedskega oficirja povedo bore malo.

Kot je zdaj videti, pot do resničnega in trajnega miru ne bo lahka niti enostavna. Težave so tako rekoč na začetku samem. ZDA že dvigajo glas in so proti temu, da se oboroženim silam OZN priključijo vojak držav članic varšavskega sporazuma. Prepri in nesoglasja so vsakdanji pojav. Potem se lahko vprašamo, za koga pravzaprav dela čas? Dela za vse, najmanj pa za mir, ki si ga miroljubne in neuvrščene države vsega sveta prizadevajo ohraniti.

Žal te dni znova poslušamo glasove o tem, da je končno napočil čas za opredelitev majhnih narodov in držav. To nas pač ne bi smelo motiti, ker je naša neuvrščena in povsem miroljubna domovina že zdavnaj obrnila hrbet blokovski politiki in si ubrala svojo pot, pot miroljubnega sožitja. Pri tem pa ostane dejstvo, da so pozivi in opozorila neuvrščenim le oblika političnega pritiska in nasilja, ki nam je dobro znano, saj je staro ravno toliko, kolikor je stara naša socialistična skupnost. Metode tovrstnega nasilja niso uganka za naše narode in narodnosti, ker smo se z njimi večkrat srečali na naši socialistični poti in smo jih, seveda, uspešno odpravili, da bi ostali to, kar smo danes. V boju za pravičen mir — tako kot vsa leta doslej — imamo svoja stališča, nikakor pa ne želimo postati marionete, še manj pa bomo plesali tako, kot drugi igrajo. Svojo usodo pišemo sami, pri tem pa se izredno dobro zavedamo sedanjega položaja v svetu kakor tudi vseh nevarnosti, ki utegnejo izbruhniti iz bližnjevzhodnega vojnega žarišča. Prepričani smo, da nas ne bo presenetil nihče. Za nas in po naših merilih je mir en sam. Vsaka, tudi najmanjša delitev miru je ne samo sleparija, ampak tudi nevarna pustolovščina. In danes, ko smo priče vojne na Bližnjem vzhodu, si upamo trditi, da so prav neuvrščene države edina sila, ki je zmožna premestiti vse težave in ovire na poti k miru. Tega pa se, žal, nekateri še vedno ne zavedajo.

BRANE JAKOVljevič

Spretno skrit merilec z ročnim minometom čaka na ugoden trenutek, da uniči »sovražnikovo jekleno pošast«. (Foto B. J.)

telegrami

HRASTNIK: Občinski odbor ZRVS je na svoji zadnji seji določil, da bo skupščina občinske organizacije 16. novembra, evidentirali pa so tudi bodoče člane občinskega odbora ZRVS. Hkrati so poročali, da se je orientacijsko-taktičnega pohoda v občini udeležilo 98,5 odstotka obveznikov, od katerih so bili najboljši tudi nagrajeni. Ekipe članov ZRVS se je udeležila tudi jubilejnega tekmovanja ŠD INVALID in med 14 ekipami zasedla 7. mesto. V počastitev dneva JLA bodo letos pripravili razstavo z imenom »OROŽJE NEKOČ IN DANES«.

KRSKO: V drugi polovici oktobra je imel občinski odbor ZRVS razširjeno sejo, na katero so povabili tudi predstavnike drugih družbenopolitičnih organizacij. Sklenili so, da bodo takoj v začetku novembra organizirali tehnični zbor s streljanjem z minometom, s polavtomatsko puško ter po možnosti tudi z novo jurišno puško M-70 kal. 7,62 mm (puškin naboj). Udeležencem — rezervnim starešim pa bodo razkazali še ročni minomet, tromblonske mine, razne protipehotne in PT mine, vžgalnike zanje, optične naprave za razno orožje itd.

KRSKO: Do 20. novembra bodo v osnovnih organizacijah ZRVS te občine izvedli volitve v nova vodstva, prej pa se bodo o vseh predlaganih kandidatih posvetovali z občinskim komitejem ZK. V nova vodstva osnovnih organizacij bodo volili predvsem mlajše rezervne starešine, seveda tiste, ki so vsestransko sposobni in tudi pripravljeni delati.

KRSKO: Vsi tisti rezervni starešine, ki se niso udeležili orientacijsko-taktičnih pohodov, a bi se jih morali, bodo klicani na izpite, ki jih bodo imeli 25. novembra.

DOMŽALE: Na seji predsedstva občinskega odbora ZRVS so obravnavali osnutek občinskega statuta, predvsem tiste člene, ki obravnavajo področje splošnega ljudskega odpora. Na podlagi smernic za obrambo SFRJ pred napadom in stališč glavnega štaba SRS za splošni ljudski odpor so ugotovili, da bi bile v statutu potrebne določene spremembe in dopolnila, tako da so občinski komisiji dali ustrezne predloge.

DOMŽALE: Tukašnji rezervni vojaški starešine skrbno izvajajo program obrambne vzgoje mladine. Tako so 22. oktobra pripravili in izvedli orientacijski pohod za dijake tretjega in četrtega letnika tehniške srednje usnjarsko-galanterijske šole v Domžalah. Pohoda se je udeležilo 29 dijakov in 35 dijakinj in so ga sestavljali isti elementi kot pohode rezervnih starešin, razen taktika. Dijaki in dijakinje so dosegli zelo lepe rezultate pri testu in topografiji, še posebej dobre pa v streljanju z malokalibrsko puško — najboljši dijak je od 50 možnih krogov zadel 43, najboljša dijakinja pa 35 krogov. Pa tudi hoja po azimutu dijakom ni delala nobenih preglavic. Najboljšim posameznikom bodo podelili knjižne nagrade, predavatelju obrambe in zaščite na tej šoli rezervnemu kapetanu 1. razreda Petru Koširju pa so izrekli priznanje.

Pravica vseh

Na nedavni jesenski vaji, ki je bila le del rednega obrambnega pouka, so nekateri ljubljanske armade ter pripadniki partizanskih enot pokazali zelo dobro izurjenost in pripravljenost za bojevanje po načelih našega koncepta splošnega ljudskega odpora. Kljub izredno težkim razmeram (neprehodno zemljišče in dokaj mrzlo vreme) so vsi udeleženci jesenske vaje moštrosko ravnali s sodobno vojaško tehniko, na višku pa je bila tudi njihova moralna in telesna pripravljenost za premagovanje vseh ovir, ki jih vsiljuje sodobna vojna. Skratka, vaja je povsem uspela, kar je dokaz več o naši pripravljenosti za obrambo pred kakršnokoli agresijo.

Uspeh vaje je vsekakor v časovnem in prostorskem usklajevanju akcij vseh sestavin naše obrambe — armade, partizanskih enot ter prebivalstva krajev, skozi katere so udeleženci vaje opravljali izpite bojevniske zrelosti. Tako je torej letošnja jesenska vaja prešla okvire armade, ki je sicer bila nosilec težkega bremena obrambe in je postala last in skrb vsega ljudstva na »ogroženem« področju. Tokrat se je brez dvoma uresničilo geslo, da je obramba domovine ne le dolžnost, temveč tudi pravica vseh in vsakogar.

Požrtvovalno in nesebično zavzemanje vseh udeležencev je še en dokaz več, da sta ljudstvo in armada zares neločljiva, kar je vsekakor izraz izredno visoke zavesti in odgovornosti našega delovnega človeka, ki ne more biti ravnodušen, ko gre za ogrožanje njegove svobode.

B. J.

Na vaji so posebno pozornost posvetili maskiranju. Na sliki je vojak, ki polni protiletalski top. Izurjene posadke teh topov lahko v hipu ustvarijo ognjeni dežnik, ki obvaruje njihove enote pred napadi iz zraka.

VRHNIKA

IZLET PEVSKEGA ZBORA ZB NOV

Občinski odbor ZZZ NOV Vrhnik je priredil zadnjo nedeljo septembra izlet za člane pevskega zbora združenj borcev NOV z vrhniškega področja. Ta izlet jim je bil v skromno priznanje za njihovo požrtvovalnost med večletnim prosvetnim delom. Zbor nastopa že več let na vseh proslavah in žalnih slovesnostih. Na zadnji poti je spremljal številne borce. Izlet so napravili na Veliko planino. — Najprej so se malo ustavili v Kamniški Bistrici, nakar so nadaljevali pot na Veliko planino. Prijetne ure so preživeli v hotelu. Obiskali so spomenik padlim planincem. Ob njem je spregovoril predsednik občinskega odbora ZZZ NOV Vrhnik Viktor Kirn. Pevci pa so počastili spomin padlih z nekaj pesmimi.

ZAGORJE OB PIVKI

SPOMENIK ŽRTVAM ŠESTIH VASI

Dne 7. oktobra 1973 so družbeno-politične organizacije krajevnih skupnosti Zagorje na Pivki ki to poleg Zagorja sestavljajo še vasi Drskovče, Parje in Tabor, odkrile spomenik padlim in se s tem oddolžile vsem tistim vaščanom teh vasi, ki so v težkih dneh vojne darovali svoja življenja za novo Jugoslavijo, za našo socialistično stvarnost.

Svečanosti ob odkritju spomenika se je udeležilo mnogo ljudi iz okoliških vasi, iz Pivke in iz Postojne. Dan je bil toplec in prijeten, zato je bilo povsod čuti pravo praznično razpoloženje.

Proslava se je pričela zgodaj popoldne z mimohodom preživelih borcev prekomorskih brigad, terencev, enote JNA, gasilcev in učencev osnovne šole. Program slovesnosti je obsegal več nastopov pevskega zbora, godbe na pihala, recitatorjev in govornikov. Rdeča nit vseh govorov je bilo obujanje slavnih spominov iz NOV in pa enotna obsodba fašizma, ki v današnjem svetu vse bolj dviga glavo. Beseda je stekla o Čilu, kjer je moral umreti simbol južno-

ameriške svobode — dr. Allende. Potem so se govorniki spomnili mučne usode naših rojakov na Koroškem, ki od avstrijske administracije zamažajo zahtevajo spoštovanje svojih narodnostnih pravic. Opozorili so, da je dolžnost nas vseh, da koroške Slovence podpremo v njihovem pravičnem boju. Politični položaj v svetu, so poudarjali govorniki na slavnostni tribuni, je dokaz, da čaka vse poštene ljudi sveta še mnogo boja, predno bodo s sveta odstranjena vsa tista legla krivic in zaturanja, ki so doslej uspešno kljubovala kolesu zgodovine.

Ob odkritju spomenika je krajevna skupnost Zagorje založila in izdala brošuro »PRICEVANJA« v kateri so zajeta pripovedovanja nekaterih borcev, terencev in taboriščnikov.

RADLJE OB DRAVI

PARTIZANSKE VAJE

Vse partizanske enote teritorialne obrambe v radeljski občini, razen ene, so v tem mesecu opravile vaje iz letošnjega programa izobraževanja partizanskih enot. Udeležba na vajah, kljub temu, da so bile v prostih sobotah in nedeljah, je bila izredna. Enote bodo imele samo še streljanje s pehotnim orožjem in tako končale letošnji izobraževalni program.

Ena od radeljskih enot pa je svoj program opravila v izredno težkih zimskih razmerah že v prvih dneh letošnjega leta na zimskem taborjenju. Prav ta enota je pokazala visoko pripravljenost in discipliniranost tudi v najtežjih okoliščinah, ki nam bi jih morebiti vsililo zimsko vojskovanje. Vaje pa so pokazale tudi dobro kondicijsko pripravljenost pripadnikov teritorialnih enot. V zimskem taboru pa so preizkusili tudi možnosti sodelovanja s prebivalstvom v višinskih hribovskih predelih tamkajšnjih krajev.

KRISTL WALT

CIVILNA ZAŠČITA DOBRO PRIPRAVLJENA

Občinski štab za civilno zaščito je imel v tem mesecu posveto z vsemi krajevnimi štabi, na katerih so se pogovorili o strokovnem izpopolnjevanju, kadrovske problematiki in o materialnih sredstvih za učinkovito delo.

Ob tej priložnosti so vsi krajevni štabi

za civilno zaščito dobili naloge za preizkus dejanske pripravljenosti za vse enote, ki so ga tudi že opravili. Preizkus je bil zelo uspešen, pomanjkljivosti, ki pa so jih opazili, bodo takoj odpravili.

Ob vaji so bile enote še enkrat seznanjene z nalogami, vsi pripadniki enot civilne zaštite pa so prejeli tudi posebne obleke. Ob koncu meseca pripravljajo še posebno vajo teh enot, v kateri bodo sodelovale dve krajevni skupnosti in tri delovne organizacije. Kot opazovalci bodo vabljeni vsi predstavniki družbenopolitičnih in gospodarskih organizacij v občini.

KRISTL WALT

DRAVOGRAD

DVODNEVNI POHOD MLADIH KOROŠCEV OB SPOMENIKIH NOB

Ze tretjič je pripravil taborniški »Odrad partizanskih borcev« iz Dravograda pohod mladih ob spomenikih NOB na območju občine Dravograd. Mladi se med pohodom poklonijo spominu padlih borcev in talcev, hkrati pa se seznanjajo z zgodovino NOB ter obujajo tradicije ljudske revolucije.

Letošnji pohod so organizatorji poimenovali po nedavno preminulem mentorju tabornikov in družbeno političnem delavcu Viktorju Čehu. Dvodnevnega pohoda, ki je bil 27. in 28. oktobra, se je udeležilo nad 100 mladincev in tabornikov iz vseh 4 koroških občin. Potem, ko so položili venec na grob Viktorja Čeha so se udeleženci pohoda zbrali pred spomenikom neznanih talcev v Dravogradu. Mladi so se poklonili spominu žrtve, ki so spoznale dravograjske mučilnice, predstavnik občinske organizacije ZZZ NOV Maks Sauc pa je orisal trpljenje Korošcev v zloglasnih gestapovskih zaporih, žrtve katerih so končale življenje zvečino ali v valovih Drave ali pa v črneškem gozdu.

Po ogledu muzejske zbirke in mučilnice so mladi nadaljevali pot proti spomenikom pri Hudopisku, v Podklancu, v Sentjanžu in Matvozu, da so proti večeru prispeli v Trbonje. Tam so prižgali taborni ogenj in v kraju prenočili. Drugi dan so mladinci iz Dravograda, Raven na Koroškem, Radelj ob Dravi in Slovenj Gradca nadaljevali pohod po tej 45 km dolgi poti ob spomenikih NOB. Med dvodnevnim pohodom so k 9 spomenikom borcev in talcev NOB ter borcev za severno mejo prižgali sveče in se poklonili njihovemu spominu.

KOTLJE

LEPA PROSLAVA OB KRAJEVNEM PRAZNIKU

V rojstnem kraju pisatelja Prežihovega Voranca, v Kotljah, so 28. oktobra praznovali krajevni praznik ter se spominjali dogodkov pred tridesetimi leti. Zadnjo nedeljo 1943 je bil ta kraj en dan svoboden. Tedaj so partizani pod vaško lipo priredili miting. Na njem je govoril Pavle Zaucer-Matjaž, tedanji sekretar OF za koroško okrožje. Po vasi so se razlegale partizanske pesmi.

Letos so krajevni praznik zlasti lepo proslavili z odkritjem spomenika padlim in žrtvam okupatorskega nasilja; Kotlje in okolica sta dali 49 žrtve. Proslava se je začela dopoldne s sprejemom patrulj članov ZB NOV, mladine in tabornikov. Na slavnostni prireditvi so sodelovali pihalna godba ravninskih železarjev, recitatorji, dijak ravnenske gimnazije in učenci osnovne šole v Kotljah ter pevski zbori.

FRANJO SREBOTNIK

LJUTOMER

PARTIZANSKI MITING V GLOBOKI

Člani združenj borcev NOV Razkrižja, Strigove in Preske so priredili 7. oktobra partizanski miting in srečanje borcev pri Janezu Novaku v Globoki pri Ljutomeru.

To je že tradicionalno srečanje borcev, ki ga prirejajo vsako leto vsa tri združenja. Letos so to slavlje priredili v okviru 30-letnice kočevskega zbora slovenskih polsancev.

Na partizanskem mitingu v Globoki je govoril predstavnik občinskega združenja ZB NOV Ljutomer Viktor Pintarič. V slavnostnem govoru se je dotaknil prehojene poti naše revolucije in govoril o gospodarskem položaju pri nas, o ustavnih dopolnilih, o delavskem samoupravljanju ter bližnjem kongresu ZK. Posebej je udeležence partizanskega mitinga — borce in aktiviste — opozoril na enotnost, ki je potrebna v družbenopolitičnem življenju in pri obrambni moči kakor med NOB.

Po slovesnosti so udeleženci mitinga zapeli nekaj partizanskih pesmi ob spremljavi harmonike. Na družbenem srečanju pa so obujali spomine na najhujše dni narodnoosvobodilne borbe.

F.

SGP „GORICA“
PE-OGP NOVA GORICA

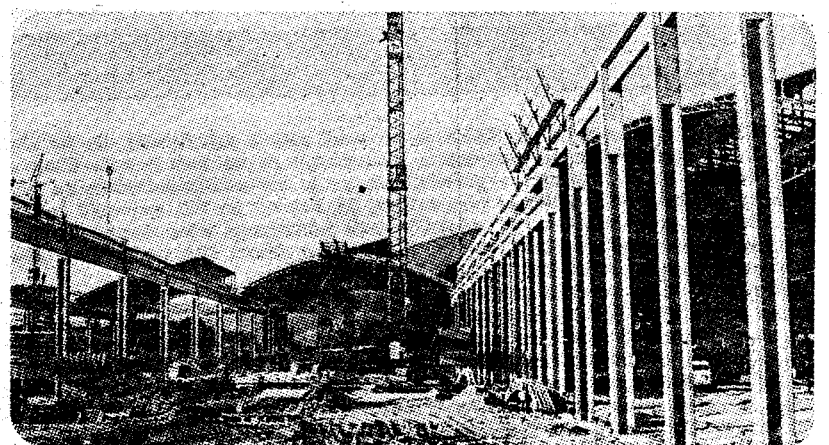
PRVOMAJSKA 39 — telefon 22-712

vse montažno sistem gorica

obratu skladišča kmetijski objekti industrijske hale dvorane za šport in rekreacijo

SGP „GORICA“
PE-OGP NOVA GORICA

PRVOMAJSKA 39 — telefon 22-712

Ostaki vrh — Gorica — v gradnji

ločne hale sistema „gorica“

armiranobetonske montažne ločne hale sistema „gorica“ so preizkušene in našim razmeram prilagojena konstrukcija, ki smo jo kot član generalnega združenja proizvajalcev montažnih betonskih elementov »varese« uvedli pri nas, popolnoma industrijski način proizvodnje omogoča ceneno, hitro, natančno in veliko serijsko proizvodnjo konstrukcij, ki so primerne za gradnjo proizvodnih in drugih objektov v vseh klimatskih conah naše države. statiko montažnih elementov nam izdeluje računalni center FAGG iz Ljubljane.

opis sistema „gorica“

montažni sistem armiranobetonskih ločnih hal je konstrukcija, ki jo sestavljajo stebri, nosilci, trikotniški lok z natezno vezjo in korita. zaradi majhnega števila tipičnih elementov sistema »gorica« je konstrukcija izredno prilagojena tlorisnim zahtevam in rešitvam projektov, bodisi v višini in razponu objekta ali v širini in dolžini sklopa objektov ločnih hal. montažne elemente transportiramo po cesti in železnici, podporno konstrukcijo, ki jo tvorijo stebri in nosilci, montiramo z avto dvigali, strešno konstrukcijo, ki jo tvorijo trikotniški lok z vezjo in korita pa z lahkim gradbenim dvigalom.

sistem »gorica« je primeren za gradnjo vseh vrst — industrijskih, kmetijskih, športnih in drugih gospodarskih objektov.

prednosti gradnje po sistemu »gorica« so:

- lahka konstrukcija
- velika izbira razponov pri zelo vitkih in statično izkoriščenih elementih
- hitra in precizna montaža
- suha montaža
- možnost etapne gradnje
- cenena gradnja
- možnost gradnje v vseh klimatskih conah.

montažne ločne hale so sestavljene iz elementov, ki:

- so izredno precizno izdelani iz visokovrednega armiranega betona
- se izdelujejo v tovarni na industrijski način, neodvisno od vremenskih razmer
- so odporni proti atmosferskim in kemijskim vplivom
- ne zahtevajo nobenih vzdrževalnih del v času eksploatacije objekta.
- »zavod za raziskavo materiala in konstrukcij ljubljana« opravlja stalno kontrolo nad celotno industrijsko proizvodnjo montažnih elementov.

PREDSTAVNIŠTVO: LJUBLJANA — Kersnikova ul. 9/II — tel. 310-888

imeli smo ljudi

Nives Štahler-Kosmač

Nives Štahlerjeve, r. Kosmač, se spominjamo ob obletnici njene smrti: umrla je 1. novembra lani. Med vojno je bila še mladinka, članica mladinske organizacije na Opekarski cesti v Ljubljani. Septembra 1943 je odšla k partizanom. Sprva je delala v partizanski bolnišnici v Ribnici. Ko so Nemci zasedli Ribnico, je ostala v tem kraju kot obveščevalka. Vendar se je morala kmalu umakniti iz Ribnice. Stopila je v notranjski odred. Potem je bila dodeljena v komisijo za ugotavljanje vojnih zločinov. Po osvoboditvi je delala na ministrstvu za industrijo v Ljubljani, pozneje pri mestni skupščini. Odlikovala se je kot nadvse vestna in dobra delavka. Sodelavke in vsi, ki so jo poznali, jo bodo ohranili v trajnem spominu.

Jože Kovač

Nenadna smrt Jožeta Kovača iz Osilnice nas je globoko presunila. Kovač se

je rodil leta 1911 v Osilnici. V Srbiji se je izučil za urarja. Ob začetku vojne se je vrnil v Osilnico in se pridružil OF. Med borbe IX. brigade je stopil septembra 1943. Pozneje je bil v Gubčevi brigadi in KNOJ. Leta 1946 je bil izvoljen za predsednika KLO Osilnica. Bil je logar do upokojitve. Po vojni je bil zelo delaven družbenopolitični delavec. Zelo si je prizadeval, da bi se gospodarsko dvignila osilniška dolina. — Pokopali so ga 16. oktobra v Osilnici. Ob odprtem grobu sta se v imenu domačinov poslovila od njega dva tovariša, godba iz Cabra pa je zaigrala žalostiniko.

Andrej Šraj

Andreja Šraja so pokopali 10. oktobra v Stari cerkvi pri Kočevju. Rodil se je pred 62. leti v Metuljah na Bloški planoti. Med vojnima je delal v notranjskih gozdovih. Za OF je začel delati od samega začetka leta 1941. Februarja 1942 so ga prijeli Italijani in ga obsodili na hudo kazen. Marca 1944 se je rešil iz ječe in se vrnil na Bloke. Sodeloval je pri gospodarskih nalogah v rajonskem odboru OF na Blokah. Jeseni 1944 je stopil v 10. ljubljansko brigado in se potem bojeval do osvoboditve. Dva njegova brata sta padla kot borca, tretji pa je umrl v taborišču na Rabu. — Po osvoboditvi je delal v Kočevju pri lesni industriji, leta 1946 pa je bil kolonist v Banatu.

Ob dnevu mrtvih

Dan mrtvih... Z boleščjo v srcu se že vse od osvoboditve spominjamo zlasti naših predragih bratov in sestra, mater in očetov in vseh drugih, ki so žrtvovali svoja življenja za domovino kot borci v partizanskih enotah, kot brezpravni sužnji po zaporih in koncentracijskih taboriščih...

Socialistična zveza delovnega ljudstva Slovenije — mestna konferenca Ljubljana je tudi za letošnje praznovanje Dneva mrtvih pripravila obsežen program komemoracij za padlimi in ubitimi med zadnjo vojno.

Tako je bila 30. oktobra dopoldne v Gramozni jami, kjer je bilo ustreljenih mnogo aktivistov iz Ljubljane in njene okolice, žalna svečanost. Pripravi jo je konferenca SZDL občine Bežigrad. Pri tem so ji pomagale tudi druge družbene organizacije. V Gramozni jami so talce počastili člani SZDL, družbene organizacije, delovne skupnosti in mladina ne le iz Bežigrada, temveč tudi iz ožje in širše ljubljanske okolice. Godba JLA je igrala žalne koračnice ob polaganju vencev, za uvod je zbranim spregovoril dijak s centra strokovnih šol, recitiral pa so dijaki šeste gimnazije Moste in osnovne šole Borisa Kidriča, nekaj pesmi pa je zapel moški pevski zbor ZB iz Siške. Nazadnje pa je častna četa JLA izstrelila častno salvo.

V torek popoldne je bila komemorativna svečanost ob grobnici narodnih herojev. Sem so ljubljanske družbenopolitične organizacije, delovne skupnosti in drugi poiskali počastiti z zastavami in venci naše padle in umrle narodne heroje. Spomnili so se vseh, ki počivajo med nami, sredi mesta, kot bi ne bili mrtvi, temveč živi in bi nam, ko hodimo mimo njihove grobnice, govorili: »Tovariši, napreji! Ne zaustavljajte ste!»

Mestna konferenca SZDL Ljubljana je pripravila še druge žalne komemoracije. Tako je bila v sredo, 31. oktobra dopoldne, svečanost ob spomeniku »Ilegalca« v Kidričevi ulici v Ljubljani, kjer so številni aktivisti, borci in delovne organizacije položili cvetje in vence.

Danes, na dan mrtvih dopoldne pa so v Spominskem parku na Zalah družbenopolitične organizacije, kolektivi, šole in svojci umrlih položili cvetje in vence na grobove vseh, ki so tam pokopani.

Popoldne je bila v parku na Zalah žalna komemoracija, h kateri je prihitelo nekaj tisoč ljudi. Manom, pokopanim v tem parku, je pel komorni zbor RTV Ljubljana, ob njegovi spremljavi pa so recitirali naši priznani gledališki umetniki. Sodelovali sta tudi godba JLA in častna četa, ki je ob koncu žalne svečanosti padle in umrle počastila s častno salvo.

Svečanost je bila tudi na Urhu pri Ljubljani ob sodelovanju godbe iz Vevč, s kulturnim programom osnovne šole iz Sostrege, s prapori družbenih in političnih organizacij in delovnih skupnosti, ob prisotnosti številnih sorodnikov, znancev in aktivistov.

Ne samo tu na Urhu, povsod, kjerkoli so bile žalne svečanosti za dragimi, za bor-

ci, za tistimi, ki so darovali življenja za našo svobodo in za našo boljše prihodnost, povsod sem videl mnoge, ki se jim je potočila po licu grenka solza ob spominu nanje.

JANEZ SLIVAR

JUBILEJNE PLAKETE

Zveza za šport in rekreacijo invalidov Jugoslavije je ob 20-letnici ustanovitve telesne kulture invalidov Jugoslavije podelila jubilejne plakete najbolj zaslužnim športnikom — invalidom Slovenije in organizacijam. Plakete so prejeli:

Franc Taurer, Miro Vesel, Stane Lavrič, Pavle Janežič, Ivan Bizant, Franc Krescovan, Franc Pušnik, Alojzij Milošič, Peter Šterk, dr. Slobodan Grobelnik, Ivan Zaggar, Henrik Ubeleis, Stane Jakša in Vinko Bovcon. (Vsi iz Ljubljane).

Tine Jurgerle, Ivo Bevc in Janez Furlan (vsi iz Kranja).

Jože Okoren, (Šentrupert na Dolenjskem), Pavla Sitar, (Strahovica pri Kamniku), Stanko Bavdaž, Rafael Pelicon (oba Nova Gorica), Stanko Bolčič, Jože Colja (oba iz Kopra), Stanko Butolen (Slovenj Gradec), Alojzij Kos (Trbovlje), Drago Kovačič, Stefan Lešnik, Franc Mercina, Milan Bobinski (vsi iz Maribora), Karel Levstik (Kočevje), Ivan Mrnuh (Zagorje ob Savi), Franc Vivoda, Alojzij Piškur (Celje), Milan Smerdu (Novo mesto) ter posmrtno Eddi Resman (Kranj) in Bojan Hrovatin (Ljubljana).

SD »Invalid« Ljubljana, SD »Invalid« Maribor, SD »Invalid« Celje, SD »Invalid« — »Borec« Kranj, Zveza združenj borcev NOV Slovenije, Ljubljana, TV 15 Ljubljana, Zveza gluhih »Komet« Ljubljana, Zveza slepih, Ljubljana, RTV Ljubljana, Uredništvo športne rubrike »DELO« Ljubljana, in Zveza telesne kulture Slovenije, Ljubljana.

Zveza za šport in rekreacijo invalidov Slovenije čestita vsem nagrajencem z željo, da bi se nadalje po svojih močeh sodelovali v športni rekreaciji invalidov Slovenije.

VINKO BAVCON

ŽE ZDAJ SE PRIPRAVLJAJO NA ZBOR AKTIVISTOV

Prihodnje leto je dolžna jeseniška občina pripraviti zbor gorenjskih aktivistov — tokrat že šesti. V ta namen so na seji predsedstva občinske konference predlagali odbor, ki bo uredil vse priprave. Predsednik odbora je Aleš Jelenc, podpredsednik sta France Zvan in Janko Burnik, člani pa zastopniki občinskih vodstev ZK, ZZB NOV, ZMS in temeljne kulturne skupnosti. Menili so, da bi bila najprimernejša kraja za zbor aktivistov Poljane nad Jesenicami — kjer so se pred vojno shajali delavci — ali pa v Završnici. Za zbor bi prišel v pošte 4. julij, sicer pa se bodo o datumu prireditve dokončno domenili z republiško komisijo za proslave.

ČESTITKA POLDETU STAROVAŠNIKU

Polde Starovasnik iz Zupanjih njiv pod Kamniškimi planinami bo 13. novembra obhajal šestdesetletnico. Cenimo ga kot enega najdelavnejših predsednikov združenj borcev NOV.

Borci v kamniški občini ga vsi dobro poznajo, saj je že 5. junija 1942 stopil v krvavsko četo. Nato se je bojeval v kamniškem bataljonu, pozneje pa v Slandrovi brigadi; tam je delal v okrožni tehniki, potem pa je vodil obveščevalno središče do konca vojne. Kot hraber in vesten borec je prejel celo vrsto odlikovanj in priznanj.

Po vojni je bil ves čas delaven v družbenopolitičnih organizacijah, pa tudi kot odbornik KLO Kamniška Bistrica, MLO Kamnik bivšega kamniškega okraja in občinske skupščine. V borčevski organizaciji deluje z vsem srcem od same ustanovitve. Že deset let je predsednik ZB NOV Kamniška Bistrica—Godič. Kot skromnega, značajnega in nadvse delavnega imamo vsi radi. Občinski odbor ZZB NOV Kamnik mu želi še mnogo zdravih let!

REŠITEV KRIZANKE ŠT. 79

Vodoravno: SKALAR, TAMARA, ARABEC, RANINA, LEK, RAK, TACA, IS, SKOK, LAN, EMA, LOVOR, VT, LOPATA, ANATEMA, ADAMIT, KURATELA, ERATO, SN, OLIB, VRATA, SAD, AKRIT, KANTINA, ACANTO, AIN, VA, II, IP, KANT, MESKALIN, STO, NEGOVALKA, IRANIST, EN, NARVA, AP, DENTIST, IDILKA, TESTA, SAMICA, RENKO, AB, ISKALO, NAPE, ALPE, ELISA, KIR, CARAR, AC.

Nagrade prejmejo: Mato KOLAR, Mirje 15, 61000 Ljubljana knjigo »Ku-Klux-Klan«, Fani ER-LICH, Kamniška 44, 61000 Ljubljana na knjižno darilo »Sovražnik je med nami« in Oton MIKLAVČIČ, Smoletova 18, 61000 Ljubljana knjigo »Prvi bataljoni«.

Nagrade bomo razposlali po pošti.

UPRAVA LISTA

Lexna industrija
izdeluje Litijska

plexiglas

plošče v različnih barvah in ornamentih ter svetlobna telesa za fluorescenčno in ostalo razsvetljavo; plemenite furnirje, žagan iglavcev in listavcev decimiran les, stavbno pohištvo po načrtih priznanih projektantov ter oblikovane izdelke iz PLEXIGLASA

NASA KVALITETA —
VAŠE ZADOVOLJSTVO

**kamniška
GORCICA**

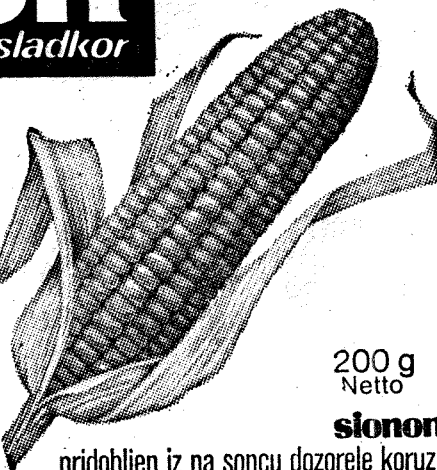
sionon
sladek kot sladkor

**DIETIČNI
SLADKOR**

**sladilo za
diabetike**

Po licenci
BAYER Leverkusen
Zvezna republika Nemčija

Polni
PORTOROŽ
prehrambena industrija

200 g
Netto

sionon

pridobljen iz na soncu dozorele koruze

4. maj 1917 na Jesenicah

Tako mislim, je treba razumeti tiste jese- niške delavce, ki so hoteli v zmedu, ki je 4. maja 1919 zavlada na Jesenicah, nem- ško-avstrijski vojski (do senžermenske po- godbe 10. septembra 1919 je bilo uradno ime Avstrije »Nemška Avstrija«) z rdečo za- stavo naproti. In nekaj takih delavcev je res bilo. Da razčistim to vprašanje, tako glede števila, značaja in silovitosti teh de- lavcev, sem se med drugim obrnil tudi na tovariša Joža Stražišarja, predsednika jese- niške občinske organizacije Zveze prosto- voljcev borcev za severno mejo 1919. Po- slal mi je več izjav jesenjskih delavcev in svoje mnenje. Od izjav naj navedem le dve:

Izjava Polonce Bertoncelj (Rotar): »Prve dni meseca maja 1919. leta je bilo na Jese- nicah zelo razburljivo in vznemirjeno zaradi umika naše vojske s koroške fronte. Delav- stvo na Savi se je dnevno shajalo zunaj in znotraj gostilne pri Jeleni, kjer je bila pi- sarna Stokovne organizacije delavcev na socialistični podlagi. Spominjam se, da je v teh dneh prišel neki oficir — imenovali so ga Slanovec — s pozivom ali prošnjo, naj se ljudi obvesti, da je položaj zelo kritičen. Naša vojska se umika pred avstrijsko, ki lahko vsak čas zasede Jesenice. Treba je zbrati ljudi za obrambo Jesenic. Kmalu se je zbralo precejšnje število ljudi, ker pa ni bilo nobenega pravega voditelja, tudi ni bilo nobenega sklepa, kako in kaj. Bilo je slišati veliko zabavlje in opazk: češ če oborožena vojska ne more braniti, kako pa bomo mi z golimi rokami. Neki delavec, ki je prišel iz ruskega ujetništva, je rekel, če pridejo, jim bomo rekli, vi ste delavci kakor mi, zakaj bi se pobijali, bodimo pri- jatelji, pojdite nazaj, nas pa pustite v miru. Nato se je oglašil neki neuravnotežen za- nesenež: z rdečo zastavo jim pojdimo na- proti. Vsaka ideja v tako zbeganem trenu- ku najde pristaše, bili pa so v manjšini. Večina je bila mnenja, da so Avstriji ra- vno tako siti vojne kakor mi in bržkone ne bodo šli preko Karavank, ki jih smatrajo za svojo mejo. Medtem je nekdo prišel z no- vico o evakuaciji Jesenic, delavstvo pa je reklo: »Mi nikamor, jesenjska buržoazija pa naj le gre, saj poznamo njihovo domi- šljavo nacionalnost. Tako se je zborovanje, ki ni imelo otvoritelja, razšlo brez kakih sklepov.«

Izjava Lovrinca Oblaka z dne 22. 4. 1966: »Stanovl sem na Savi, v baraki, kjer so bili pred prvo svetovno vojno zaprti kaznjenci. V nedeljo, 4. maja 1919, se je po baraki širila vest, da so Nemci naše čete pogladi s Koroškega. Zelen sem priti stvari do dna, zato sem se odpravil v gostilno k Jeleni, kjer so se vsako nedeljo dopoldne zbirali delavci naše kovinarske organizacije. Takoj sem opazil, da je na dvorišču pred Jelenom zbranih okoli 150 delavcev, kateri so kričali vseprek. V množici zbranih je nekdo držal rdečo zastavo, zbranim pa je govoril Zugovitz. Zugovitz se je v zbranih besedah obračal na navzoče, da bi skupno odšli braniti našo Koroško. Med govorom Zugovitza je bil med delavci velik nemir in so bili v pretežni večini proti govornikovemu predlogu. Končno se je zbralo ne- kaj ljudi okoli Zugovitza, h katerim so pri- stopali vedno novi, vsi skupaj pa so nato odkorakali z rdečo zastavo proti Jese- nicam. Tudi mene je Zugovitz nagovarjal naj odidem z njim braniti našo Koroško.«

Stražišarjevo mnenje, izrečeno v pismu Moretiju (le deloma):

»Delavstvo je bilo takrat zelo razdvoje- no, in to še med vrhovi. Hočem ti pokazati eno sliko: ko so se naši borci dne 4. maja ponoči in dopoldne umikali iz Koroške, je občinski odbor občine Jesenice imel sejo, na kateri je razpravljalo o evakuaciji Jesenic. Tu je nastopil Zugovitz proti in pozval od- bornike, naj se gredo rajši boriti na fronto, ko da bi se umikali. Zugovitz je nato šel k Jeleni, nabral četo prostovoljcev in šel z njimi proti Hrušici, da bi se boril. Na drugi strani poglejmo kakšnega mnenja je bil Jože Pintar. Pičman, oficir artilerije, mi je pripovedoval v Banjoli sledeče: ko sem

dne 4. maja popoldne na jesenjski postaji prevzemal topove, mi pravi skladiščnik Pin- tar: zakaj pa je to treba, če bodo razmere zahtevale, bomo šli Nemcem naproti z rde- čo zastavo in se bomo mi z Nemci pogo- vorili. Iz vsega tega sledi, da jesenjsko so- cialistično delavstvo ni imelo enotnih po- gledov na nacionalna vprašanja, ampak si ga je razlagalo vsak po svoje. Tudi vod- stvo v sindikalnih organizacijah ni imelo enotnih pogledov. Za to ideološko zmedo, ki je vladalo med jesenjskim delavstvom v tem času, nosi v glavnem odgovornost vod- stvo socialdemokratske stranke, ki ni daja- lo svojemu delavstvu smernic v tako važ- nem vprašanju. Kar jaz pomnim, nisimo na Jesenicah delavci imeli nobenega predava- telja, ki bi povedal o nacionalnem vpraša- nju, pa tudi v organizacijah ne vem, da bi o tem govorili.«

Mislim, da o tem, da je bilo nekaj jese- niških delavcev 4. maja 1919 pripravljenih iti nemško-avstrijski vojski z rdečo zastavo nasproti ne more biti dvoma. To pa ne bi bila deputacija, ki bi imela pravico govoriti v imenu vseh ali večine jesenjskih delav- cev. Tako je mogoče razumeti le trditev nemškega ing. Hofmana, ki jo pa Stefin le citira. Zelo dvomljivo je tudi, da bi šli ti delavci nemško-avstrijski vojski nasproti z namenom, da jo pozovejo, da zasede Jese- nice. Tako je mogoče razumeti le trditev Hofmana, ne pa Stefina. Stefin je Hofmana razumel le tako, kakor da delavci zahtevajo, da naj slovenska vojska zapusti Jesenice, »za nadaljnje da bodo skrbeli delavci sami«. V zgodovinski situaciji leta 1918-19, ob ta- kem političnem razpoloženju, kakor je bilo pri nas še spomladi 1919, se mi zdi zelo verjetno, kar piše »Jugoslavija« 15. maja 1919 št. 117. V ogorčeni polemiki z »Na- prejem« prizna najprej, da se je skupina desetih organiziranih socialdemokratov pri- družila tistim prostovoljcem, ki so šli v Medji dol, da branijo Jesenice pred vpadom nemško-avstrijske vojske na Jesenice. Navaja pa tudi odgovore tistih, ki so hoteli iti tej vojski z rdečo zastavo nasproti. »Hotel so z Nemci skleniti premirje in rdeča zastava bi bila gotovo največ pripomogla k uspehu«, tako so utemeljevali svojo namero. To je nekaj drugega kakor da so hoteli pozvati nemško avstrijsko vojsko, naj zasede Je- senice. Njihovo ravnanje je ustrezalo njho- vemu protivojnemu razpoloženju ter pred- stavi, ki so jo imeli zlasti organizirani so- cialdemokrati o tedanji Avstriji, o njeni redni vojski, o Volkswehr. Stefin v bistvu, le z drugačnimi besedami, v svojih spomi- nih ne trdi kaj drugega. Treba je biti pač malo bolj natančen v svojih trditvah in v navajanju trditve drugih, kakor je to to- variš Sorli.

Drugo vprašanje pa je seveda, ali so bila pričakovanja tistih delavcev, ki so hoteli iti nemško-avstrijski vojski z rdečo zastavo nasproti, realna, ali so mogla računati na uspeh. Mislim, da ne. Avstrija niti po svoji vladi ni bila to, kakor so si jo predstavljali mnogi naši socialdemokrati tistih dni, niti ni bila to po svoji redni vojski, Volkswehr. V koalicijskih vladah z meščanskimi stran- kami, v manjšini, so imeli le omejeno mož- nost usmerjati državno vodstvo v zakono- daji in v upravi po svoji volji. Razen tega so bili nemško avstrijski socialdemokrati ti- stih dni po svojih strankarskih sklepih za združitev z Nemčijo, bili so veliko nemško nacionalno orientirani in na Koroškem us- merjeni prav nemško nacionalistično. »Kärn- ten Frei und ungeteilt« je nemško naciona- listična parola, kateri so služili tudi soci- aldemokrati. Isto velja za njihovo usmerje- nost v Volkswehr, v kateri so bili številni no sicer zelo močni, voditi pa so se pustili po častnikih iz nemško nacionalističnega meščanstva. Vsi trije celovski bataljoni so bili nemško nacionalistično posebno bo- jevit. V drugem bataljonu je bil glavna osebnost izrazit pangerman Oblt. Hans Stei- nacher (za časa nacizma znan po svoji knjigi Sieg in deutscher Nacht), v tretji četi tega bataljona pa je bil Soldatenrat Ferdi- nand Wedenig, po drugi svetovni vojni ko- roški deželni glavar.

OBVESTILO

Ob obletnici borb na Tolstem vr- hu in v Dobrovljah organizira do- micilni odbor Druge grupe odredov Celje spominsko slovesnost. TA BO V NEDELJO, 4. NOVEMBRA OB 11. URI ob spomeniku padlim bor- cem II. grupe odredov na Tolstem vrhu. Program bo pripravila mladi- na in taborniki. Dohod k spomeniku je možen z vseh strani iz smeri Ko- karje ob Dreti v Zgornji Savinjski dolini.

Vabljeni!

ODBOR

Peke

DELAMARIS IZOLA

IZOLA BRAND
riba s povrtnino

- predjed
- izdatna malica
- na weekendu
- na campingu
- na potovanju

LJUBLJANA,
CESTA NA VRHOVCE 2

VAM NUDIJO

modularni blok

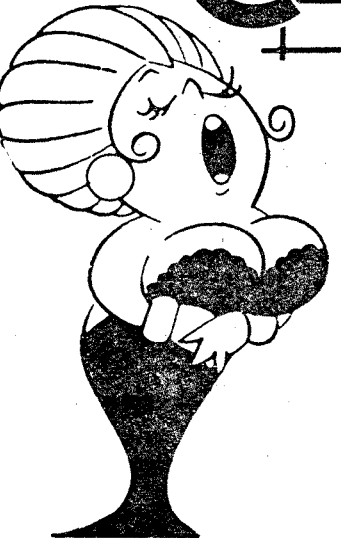
stropnik monta — višine 12 cm — 16 cm

pregradni blok — debeline 12 cm v »INDUSTRIJSKI PRODAJAL- NI« je na razpolago ves ostali gradbeni material (apno, cement- ni strešnik, salonit, elementi za dimnik itd.)

Kličite telefonsko št. 61-965 ali 61-805

TAKOJSNJA DOBAVA
SOLIDNE CENE

bonboni
VISOKI

**VODIJO V
KVALITETI**

ZELITE PREJEMATI PAVLIHA ZASTONJ?
Da bi bil moj tednik čim bolj razširen, prosim ce- njene bralce za sodelovanje. Bi hoteli pridobiti zame novega naročnika? Pri številnih znanjih, prijateljih in sorodnikih ter z vplivom, ki ga imate, boste to verjetno lahko dosegli. Če ste sami z menoj zadovoljni, vem, da ga boste radi priporočili tudi tistemu, ki še ni moj naročnik.
Seveda bom vaš trud primerno nagradil. Za 4 nove naročnike bom zbiralcem pošiljal list PAVLIHA pol leta zastonj, za 8 novih naročnikov pa bodo zbiralci dobivali PAVLIHA zastonj celo leto.
K temu sodelovanju vam tudi šolsko mladino, ki si lahko prisluži celoletno brezplačno prejemanje lista PAVLIHA.

AVTOOBNOVA Ljubljana

GENERALNI REMONT AVTOMOBILOV • LJUBLJANA
Titova cesta 136 Telefon 342-061 Tekoči račun 501-1-216/2 Telex 31-427 YU-GRAL

CENJENE STRANKE OBVEŠČAMO, DA SMO NA NOVO ODPRLI TRGOVINO Z REZERVNIMI DELI ZA OSEBNA VO- ZILA V POSLOVNI STAVBI NA TITOVU CESTI 136. — CENJENIM STRANKAM JE NA RAZPOLAGO VELIK PARKIR- NI PROSTOR PRED TRGOVINO. — OBRATUJEMO CELODNEVNO!

Uporabnike motornih vozil obveščamo, da strokovno, dovršeno in s kvalit- nim materialom izvršujemo servisne preglede na vozilih: TAM, FAP, OM in MERCEDES. — Obnavljamo vsem tež- kim vozilom spodnje ustroje, sklope, električne inštalacije in glave motorjev.

Na zalogi imamo obnovljene motorje za vozila: TAM-4500, TAM-2000, in FAP. Brusimo motorne gredi, valje in blo- ke motorjev, rezkarje in orodja. Rez- kamo glavne in ojnične ležaje.

Proslava 30-letnice hotuljskega tabora

V Kotljah pod Uršljo goro so se zadnje nedeljo, 28. oktobra, zbrali številni borci z obeh strani Karavank, da bi skupaj z domačini, občani Mežiške doline in pripadniki obmejnih enot JLA proslavili 30-letnico Kotuljskega partizanskega tabora.

Zadnje oktobrsko nedeljo leta 1943 se je pod starodavno vaško lipo v Kotljah razlegala slovenska pesem. Koroški partizani so Kotuljce in Korošce pozvali k uporu, v oboroženo borbo proti okupatorju. Besede so kot kleno zrno padle na plodna tla. Slovenski človek na Koroškem jim je prislusnil, jih sprejel v svoja srca in se odzval borbenemu klicu slovenskih partizanov. Klic k oboroženemu uporu pa je takrat prodrl tudi čez Karavanke.

Na nedeljski slovesnosti v Kotljah je — podobno kot pred tremi desetletji na partizanskem mitingu — spregovoril organizator partizanstva na Koroškem inž. Pavle Zavcar-Matjaž. Poudaril je, da se je po I. konferenci političnih aktivistov Osvobodilne fronte in Komunistične partije pod Belo pečjo junija 1943 močno razmahnilo na Koroškem politično delo. Prvi koroški bataljon je bil jeseni 1943 izredno aktiven v Mežiški in Mislinjski dolini, za razvoj vse ljudskega odpora na Koroškem pa je pomemben tudi prihod skupine partizanskih borcev oktobra 1943 na Koroško v Rož, ki

jih je poslal tja Centralni komite KP. Tako je prišlo do enotnega političnega vodstva za celotno Koroško. Hotuljski partizanski tabor pa pomeni vrh široko zasnovane politične akcije na terenu.

Inž. Pavle Zavcar je med drugim tudi dejal: »Pred 30 leti smo se s I. konferenco političnih delavcev Koroške z zaupanjem obrnili na tovariša Tita. Danes, po uspešno izbojevanju zmagi in po prehojeni poti socialistične graditve, mu zopet z zaupanjem zagotavljamo, da bomo storili vse, da bo naša idejnopolična enotnost trdna in da bomo odločni v ustvarjanju socialistične samoupravne skupnosti ter pri krepitevi moči in ugleda naše domovine v svetu.«

Na zborovanju v Kotljah je inž. Pavle Zavcar-Matjaž dejal, da nismo in ne moremo biti ravnodušni do krivice, ki se go-dijo Slovincem na Koroškem. Zaskrbljeni smo nad njihovo usodo in ogorčeni, da naši sovražniki nezakonovano blatijo protifašistično borbo na Koroškem. Za partizane pa je še posebej občutljiv odnos zvezne avstrijske vlade do protifašističnih borcev na Koroškem, ki že drugo leto zavla-čuje s privolitvijo za podelitev jugoslovan-skih odlikovanj aktivistom in partizanom na Koroškem. Ob tem je inž. Pavle Zavcar tudi poudaril, da na primeru avstrijske

Koroške najbolj nazorno vidimo, da s koncem svetovne vojne in s porazom nacistične vojske niso bili spravljani s sveta izvori nacizma in fašizma. Znova in znova zahtevamo, da se zaščitijo grobovi, grobnice in spomeniki, ki so vezani na tradicije protifašistične borbe na avstrijskem Koroškem.

Zahtevamo, je dejal inž. Pavle Zavcar-Matjaž, da zvezna avstrijska vlada takoj obnovi partizanski spomenik na Robežu, da kaznuje storilce razstrelitev, bombnih napadov in drugih izgrediv proti koroškim Slovincem, da razpusti Heimatsdienst in prepove delovanje, naperjeno proti obstoju in pravicam koroških Slovincem in da čimprej privoli v podelitev jugoslovanskih odlikovanj nekaterim aktivistom in partizanom — avstrijskim državljanom.

Med slavljem ob 30-letnici hotuljskega partizanskega tabora, ko so poudarili, da je v tem kraju že Lovro Kuhar — Prežihov Voranc zasejal seme upora proti okupatorju, so v Kotljah odkrili lep spomenik 52 žrtvam fašizma, častna četa pripadnikov obmejnih enot JLA pa je izstrelila salvo. Pozneje so pevci, recitatorji in godbeniki izvedli priložnostni program.

Z zborovanja ob 30-letnici Kotuljskega partizanskega tabora so poslali več protestnih brzojavk, v katerih izražajo globoko ogorčenje nad nenehnimi izpadi in nezakonitimi izgredivi proti Slovincem na avstrijskem Koroškem, partizanstvu in socialistični Jugoslaviji, ter zahtevajo dosledno uresničenje predvsem 7. in 19. člena avstrijske državne pogodbe. Obsodili pa so tudi agresorsko vojno Izraela na Bližnjem vzhodu in dejanja izraelskih zaveznikov ter zahtevali, da se arabskim državam vrnejo ozemlja, ki jih je zasedel Izrael.

dobro je, če veste

Z RAKETAMI BODO PRODIRALI V NERAZISKANE ZEMELJSKE GLOBINE. Človek je doslej zrtal »komaj« 7725 m globoko vrtno (v Texasu). Globlje skorajda ne bo mogoče več prodreti z dosedanjimi vrtnimi napravami. Tudi rudniki ne morejo biti globlji kot nekaj tisoč metrov. Zato je človek prodri mnogo globlje ali dalje v vesolje kakor pod tla — pod lastnimi nogami. Zato se bo pravo raziskovanje zemeljskih globlin ali celo zemeljskega osrčja šele začelo. To pa ni zgolj napoved za »lepšo prihodnost«. V Sovjetski zvezi se že z vsa resnostjo ukvarjajo z vrtnjem izredno globokih vrtn z raketami. Njihovi dosednji uspehi so spodbudili k podobnemu raziskovalnemu (doslej še »skrivnostnemu«) delu nekatere druge države. Razumljivo je, da v Sovjetski zvezi ne obehajo na veliki zvon novih tehničnih in znanstvenih pridobitev zato, da bi jim kdo njihove zamisli ne ukradel. Zato seveda še ni kakšnih tehničnih opisov novih vrst raket, ki jih uporabljajo za globinsko vrtnje ali jih še izpopolnjujejo. Vendar so že objavili, da takšne rakete preskušajo pet let. Prvi poskus so napravili leta 1969 na poljani razmeroma blizu Moskve. Druge poskuse pa so delali na izstrelišču vesoljskih raket, na tako imenovanem kozmodromu v Bajkonurju. Te poskuse je vodil inž. Mihail Ciferov, ki se je posvetil tej stroki, izdelovanju načrtov za rakete že leta 1948. Dosedanji uspehi opravičujejo Ciferovo trditev, da bodo rakete v prihodnosti povzročile prelomnico v rudarstvu oz. izkoriščanju podzemnih zakladov. Z raketami je namreč mogoče vrtati izredno globoke vrtno (doslej baje do 25 kilometrov) petdesetkrat do sto-krat hitreje kot pa z dosedanjimi vrtnimi napravami.

IMENA KEMICNIH PRVIN SO STAREJŠA OD KEMIJE. Kemija se je razvila šele v dobrih sto letih, nastajala pa je stoletja iz srednjeveške alkimije. Manj je znano, da so mnoga sedanja imena prvin nastala iz starih jezikov, ko prvine še niso bile znane ali so poznali le nekatere, a niso poznali njihove narave — npr. baker in svinec. Največ imen prvin izhaja iz grščine, npr. jod — vijoličast, klor — zelen, barij — težek, ksenon — tuji, kisik (oksigen) ustvarjalec kislin. Mnoga imena izvirajo iz latinščine, kot npr. cezij — moder. Arabci so bili prvi alkimisti in kemiki, zato je v kemiji tudi mnogo arabskih besed. Tako pomeni kalij po arabsko lužnat. V novejši dobi so nekatere prvine, ki so jih postopoma odkrivali, dobivale imena tudi po posameznih deželah ali po zemljepisnih imenih. Zakonca Curie sta imenovala v čast Poljske odkrito prvine polonij. Po Nemčiji se imenuje germanij, po Renu renij, po Kopenhagnu hafnij, ker je latinsko ime tega mesta Hafnia. Magnezij in mangan sta dobila svoji imeni po staroveškem grškem mestu Magneziji.

Praznik v Semiču

Od leta 1953, ko je tedanja občina Semič prvič praznovala 28. oktober kot svoj občinski praznik, je spomin na ta dan, ko se je na Smuku nad Semičem zbrala semiška partizanska skupina, vsako leto svečano obeležen. Letos je od tistih zgodovinskih dni, ko so se belokranjski partizani zbrali na Smuku in ustanovili prvo belokranjsko četo (30. oktobra), minilo dvaintrideset let. Novoustanovljena četa se je takoj odzvala pozivu Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet in odšla na pot proti Bučki, kjer naj bi skupaj z drugimi partizanskimi četami z akcijami na nemškem zasedbenem ozemlju v Spodnjem Posavju preprečevala izseljevanje slovenskega prebivalstva. Iz znanih razlogov so se belokranjski partizani, potem ko so že prišli na desni breg Krke pri gradu Otočcu, vrnili proti Beli krajini in na smrt utrujeni legli k počitku na Gorjih Lazah. Sledilo je izdajstvo in v tragični noči z 2. na 3. november je padlo devetnajst prvoborcev. Ujeti komisar Jože Mihelič iz Vavpce vasi pri Semiču je bil 6. decembra 1941 pred vojaškim vojnim sodiščem v Ljubljani obsojen na smrt in čez tri dni ustreljen. Tako kot Milka Šobar-Nataša z Gorjnih Laz, ki je bila borka v Cankarjevi brigadi, je bil leta 1951 proglašen za narodnega heroja.

Revolucionarna dejavnost semiške partijske celice v predvojni Jugoslaviji — njeno jedro — sta tvorila dr. Lojze in Jože Mihelič — je obrodila sadove in prebivalci vasi pod vinorodnimi goricami so častno izpolnili dolg do domovine v njenih najtežjih dneh.

Kljub terorju, pri katerem so se izkazali tudi belogardisti, ki so se v oktobru 1942 skozi železniški tunel pripeljali na semiško železniško postajo, ljudstvo ni klo-

nilo. Nad 25 delno ali v celoti požganih vasi, več sto domačinov odgnanih v internacijo, 170 padlih in žrtev terorja — takšen je bil vojni davek italijanskemu fašizmu in domači reakciji.

Na semiškem področju so že spomladi 1943 začele v sklopu SCVPB nastajati številne partizanske bolnišnice, po kapitulaciji Italije pa so to delovali glavni štab NOV in PO Slovenije, vodstva političnih in oblastnih organov, vojaške šole, mnoge partizanske delavnice, uredništva časopisov itd.

Od pomembnejših dogodkov v Semiču velja omeniti kongres kulturnih delavcev z osvobojenega ozemlja z razstavo risb in grafik akad. slikarja B. Jakca v začetku januarja 1944, partijsko posvetovanje konec maja, katerega se je udeležilo več kot 150 delegatov iz »Ljubljanske pokrajine«, in ustanovitev Slovenskega umetniškega kluba v začetku oktobra 1944.

Številna spominska obeležja na semiškem področju (vseh je okoli 25) bodo tudi kasnejšim rodovom pričala o velikem boju in družbeni preobrazbi, ki je prinesla boljše življenje tem krajem in ljudem, ki so bili nekdaj znani kvečjemu po zlahtni kapljici.

Temeljni ton celotnega življenja tega področja daje danes ISKRA — Tovarna kondenzatorjev Semič, ki je v sklopu Združenega podjetja ISKRA Kranj in zaposluje blizu 900 domačinov. V lesnem podjetju v Semiču (obrat IMV Novo mesto) izdeluje okoli 100 zaposlenih opremo za stanovanjske prikolice.

Ob letošnjem krajevnem prazniku je Belokranjski muzej iz Metlike odprl v prostorih stare šole krajevno muzejsko zbirko. V njej so predstavljeni arheološki in predvsem etnografski predmeti tega področja,

V Semiču je bila v nedeljo, 28. oktobra, proslava 31-letnice ustanovitve Belokranjskega odreda, ki je bil ustanovljen na Mirni gori. Na slavnosti, kjer se je zbralo več kot 1000 ljudi, je govoril belokranjski prvoborec Franc Košir. Ob tej priložnosti sta predsednika občinskih skupščin Črnomelj, inž. Martin Janžekovič, in Metlike, Ivan Zele, borcev tega odreda izročila prapor, ki ga bodo nosili borci belokranjskih teritorialnih odredov.

S. Doki

z dokumentarnim in fotografskim gradivom pa je prikazano obdobje narodnoosvobodilnega boja in ljudske revolucije.

Na svečanosti minulo nedeljo, združeni s kulturnim programom, so po govoru predsednika občinskega odbora ZZB NOV občine Črnomelj in prvoborca Franca Koširja, razvili prapor belokranjskega odreda, nato je bilo srečanje borcev te partizanske enote, ki je delovala predvsem v Beli krajini, od decembra 1943, ko je bil ustanovljen nov belokranjski odred, pa tudi v krajih na desnem bregu Kolpe.

A. S.

stanovanje za vas

Šest bistvenih prednosti naših stanovanj:

NAJSODOBNEJSI NACIN GRADNJE — osvojili smo sistem tunnelskih opažev, ki je najso-

dobnejši v Evropi in predstavlja industrijski način gradnje.

CENENOST — v ceni smo konkurenčni, v zadnjih letih je bil m² našega stanovanja med najcenejšimi v Sloveniji. Trudili se bomo, da bomo cenenost obdržali tudi vnaprej.

SOLIDNA IZVEDBA — vgrajujemo najkvalitetnejše izdelke, s katerimi razpolaga tržišče, in jih po potrebi dopolnjujemo zaradi posebnih klimatskih pogojev (zaščita proti vetru in soncu). Največjo pozornost posvečamo toplotni in zvočni izolaciji.

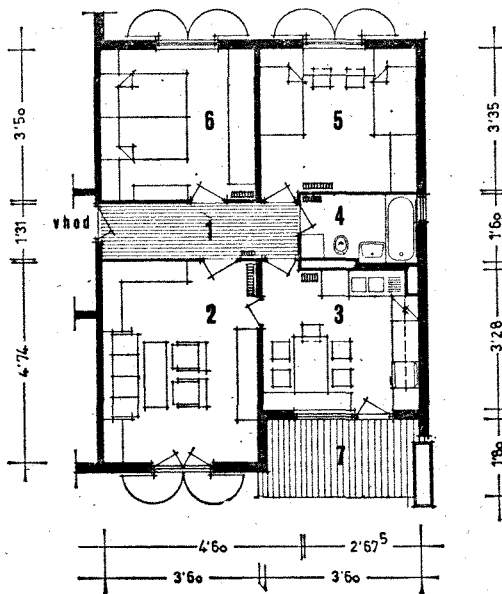
FUNKCIONALNOST PROSTOROV — naše specializirane službe raziskujejo trg, njegovo kupno moč najboljše strukturo stanovanj, proučujejo najbolj primeren tip stanovanja, njegovo površino pri optimalni uporabni vrednosti ter po teh izsledkih projektirajo in izvajajo.

IZROČITEV V DOGOVORJENEM ROKU — kupci naših stanovanj dobe ključne stanovanj do dogovorjenega dne. To je zasluga programiranega in koordiniranega dela vseh služb v podjetju.

OPREMIJENOST OBJEKTOV S STEVCI ZA VSE VRSTE ENERGIJE — vsako stanovanje je opremljeno s števcem za vodo in elektriko ter kalorimetrom S tem smo odpravili nezadovoljstvo stanovalcev in jim omogočili pravilno plačevanje dejanske porabljene energije.

BORCEM IN INVALIDOM PRIPOROČAMO NAKUP STANOVANJ V SEMEDELJI PRI KOPRU

GLEDE CEN SE OBRNITE NA POSLOVNO ENOTO SGP GORICA — V KOPRU, tel. 22 476.

SGP „GORICA“ NOVA GORICA -
PE KOPER tel. 22-476

zastopnik:
STANOVANJSKO PODJETJE OBČINE KOPER

TROSOBNO STANOVANJE
v stanov. stavbi LB-K/3

OZN. 3 I

1	PREDPROSTOR	6'03 m ²
2	DNEVNA SOBA	17'06 m ²
3	KUHINJA	11'84 m ²
4	KOPALNICA	4'10 m ²
5	SOBA	12'19 m ²
6	SPALNICA	12'60 m ²
7	LOGGIA	6'56 m ²
	NETTO POVRŠINA	70'38 m ²
	KLET	cca 2'33 m ²

Žlica ga je rešila

Partizani so doživeli mnogo naključij, ki so po nenavadnosti in neverjetnosti spominjali na prave čudeže. Šlo je za neverjetno srečo, da je kateri ostal živ kljub okoliščinam, ki so narekovale gotovo smrt. Tako se je Cirilu Gričarju-Emilu pripetilo, da ga je smrti rešila žlica.

Ciril Gričar je eden izmed štirih bratov partizanov, od katerih dva nosita spominski znak od leta 1941. Rodil se je 6. maja 1917 na Rovišču pri Litiji. Izučil se je za čevljarja, leta 1937 pa je bil potrjen k planincem bivše jugoslovanske vojske. 18 mesecev je odslužil v bataljonu blizu Kraljevice. Že takrat so mu bivanje v vojski podaljšali za nekaj mesecev orožnih vaj, leta 1940 in 1941 pa je bil vpoklican v Skofjo Loko. Ko se je začela aprilsko vojna, so najprej odrinili proti Jezerskemu, od tam pa so se umikali na Dolenjsko. V Mirni so jih oficirji zapustili, tako je enota razpadla.

Ciril se je srečno in pravočasno vrnil v domačo vas, sicer bi bil moral v vojno ujetništvo. Ker je bila družina številna, kruha pa malo, je iskal zaposlitve. Najprej se je zaposlil pri čevljarju, čigar žena je bila razpita nemčurka in gestapovka. Tu se ni dobro počutil. Že čez nekaj mesecev si je s pomočjo brata Gustija našel delo v kranjski »Gumicik«. Toda črna senca okupacije mu je tudi v Kranju grenila življenje, zato je pogosto zahajal k domačim na Rovišče, kjer je odpor proti okupatorju že dobival določne oblike.

Jože Gričar-Metod, Cirilov brat, ki je bil delavec v mariborski tekstilni tovarni »Doktor in drug«, je že pred vojno sodeloval v naprednem delavskem gibanju, po okupaciji pa je začel organizirati delati za osvobodilno fronto. Iz Maribora je 18. oktobra 1941 prišel na obisk v domačo vas in že prvo noč sklical sestaneke, na katerega je povabil devet prijateljev in sošolcev. Na Rovišču je bila tako organizirana prva skupina osvobodilne fronte.

Za ustanovitev OF v domači vasi je Ciril izvedel od brata Franca Gričarja-Vida, ki je bil tudi član skupine na Rovišču, hkrati pa se je prek bratranca povezal z organizacijo OF v »Gumicik«. Dajal je denarne prispevke in izvajal propagandne akcije. Zaradi tega so mu priznali dvojno delovno dobo od oktobra 1941.

Sodelavci OF z Rovišča so dobili zvezo z organizatorjem OF in predvojnimi komunistom Lojzeto Hohkrautom. Iz Maribora je ponovno prišel Jože Gričar-Metod in v noči na 26. december 1941 sklical drugi sestanek na Rovišču, na novega leta dan 1942 pa je pobegnil iz Maribora in prešel v ilegalo. Tako so v domačo hišo poslej zahajali tudi drugi ilegalci. Ciril je spoznal in se povezal z Lojzeto Hohkrautom, Ladislavom Eberletom-Poldetom (kasneje je imel ilegalno ime Jamski), Vilijem Vreskom-Urbantom, maja 1942 pa se je srečal tudi s Francem Mazovcem-Ristom in njegovim spremljevalcem. V Kranju je Nemcem izkazoval nepokorščino s tem, da se ni hotel odzvati dvem pozivom za vaje »Wehrmannschafta«.

V noči na 16. junij 1942 sta z revirske strani prišla del štajerskega bataljona in Ristova četa ter se utaborila v gozdu pri Rovišču. Za zvezo in obveščanje je skrbel Franc Gričar-Vid. Dne 17. junija 1942 pa je prišla na Rovišče patrulja vermanov in gestapovcev iz postojanke v Sentlambertu. Nameravali so aretirati Cirilovega očeta Jožeta in brata Ivana. Očeta so dobili doma, Ivan pa je na njivah okopal krompir. Mati je morala iti pokazat na polje, kje je Ivan. Verman ga je poklical, gestapovec pa se je skril za drevo. To je opazil Franc Gričar-Vid, ki je oprezal na robu gozda, ter zažvižgal in zaklical bratu, naj se yermanovemu klicu ne odzove. Ivan je začel bežati proti gozdu, gestapovec in vermani pa so tekli za njim in streljali. Takrat pa so

vžgali tudi Ristovi in Silasovi partizani. Začel se je boj. Sovražniki partizanov so se morali umakniti v vas. Tam so zbrali več domačinov ter jih gnali pred seboj proti gozdu, da bi imeli kritje. V bojnem metežu, ki je znova nastal, je padel posestnik Jože Očepek, po domače Bren, že starejši možak. Po tem drugem neuspehu so Nemci odgnali Jožeta Gričarja Cirilovega očeta, proti Ravnam in Mlinšam v trboveljske zapore. Tam so ga zasiljevali in mučili, 23. junija 1942 pa so ga ustrelili v celjskem Starem piskru.

Ko je Ciril Gričar izvedel za spopad partizanov blizu domače vasi in za očetovo aretacijo, je brž pohitel proti Ljubljani in od tam previdno v rodno vas. Ker bratov ni bilo več doma, je krenil proti Selcam. V skalnati jami na hribu Reber nad Selcami je našel brata Ivana in Ladislava Eberleta-Jamskega. Jamski je že čez nekaj dni dobil zvezo s Silasovimi partizani. Tako sta Ivan Gričar-Zan in Ciril Gričar-Emil 22. junija 1942 stopila v 1. štajerski bataljon.

V sestavi 1. štajerskega bataljona je Ciril Gričar-Emil doživel mnogo spopadov s sovražniki in sodeloval pri mnogih akcijah. Nekaj časa je bil pomočnik mitraljezca. Bili so obkoljeni. Mitraljezec je med probom padel, Cirila pa je svinčenka oplazila po ušesu, da je bil ves krvav.

Med napadi na sovražnike, ki so poseben uspeh, se Ciril Gričar spominja predvsem napada na rudnik Hudo jamo pri Laškem. Namen tega napada je bil, da bi se oskrbeli z orožjem, strelivom, z obleko, obutvijo in hrano. Ciril je bil med tistimi, ki so morali zavzeti postojanko »wehrschtzev«. Da bi se postojanki lahko potihem približali, so si morali čevlje oviti s cunjami. In zares so sovražnike presenetili. Zaplenili so puškomitraljez, blizu 30 pušk, mnogo streliva in druge vojaške opreme. Spodaj v rudniškem skladišču je šlo teže. Vnel se je hud spopad, v katerem je eden od partizanov tudi padel. Vseeno pa so v hribe odpeljali veliko hrane in obutve.

Kmalu po tem uspehu je bil 1. štajerski bataljon razdeljen na dve četi. V tisto, ki je odšla na Moravsko, je bil odrejen Ciril Gričar-Emil, v ono, ki je morala na Kozjansko, pa njegov brat. Iz Moravske čete je oktobra 1942 nastal Zasavski bataljon Alojza Hohkravta, katerega komandant je postal Franc Poglajen-Kranjc, politični komisar pa Josip Berkopec-Mišelj. Zasavski bataljon je imel tri čete. Za političnega komisarja 1. čete je bil imenovan Ciril Gričar-Emil. Zdaj pa pride na vrsto pripetljaj s partizansko žlico, zaradi katerega je ta zapis tudi nastal.

V Ponovičan so imeli Nemci gestapovsko šolo. Tam so urili raztrgance, prodane duše slovenskega rodu, ki so se preoblečili v partizane in vohljali po hribih in samotnih domačijah. V grapi med Bukovjem in Vačami pa je bil mlin, katerega lastniki so se udinjali Nemcem kot nevarni izdajalci. Dva izmed bratov Ozim sta že dobila zaslužen plačilo. Tretji, Jože, je bil takrat v Nemčiji. Ko se je vrnil, je prisegel maščevanje in grozil partizanom. Odšel je med raztrgance v grad Ponoviče, od tam pa hodil na zločinske pohode. Nad Ponovičami pa je bila domačija, kjer so prebivala zelo živa dekleta. Izdajalca Jožeta Ozima so premotile sladkosti tega sveta in začel je hoditi vasovat. Partizani pa so za to zvedeli in 1. četa Zasavskega bataljona je bila odrejena, da nevarnega izdajalca pokonča.

Nekoga večera je četa obkolila hišo. Ciril Gričar-Emil je postavil zasedi proti Vačam in Ponovičam, potem pa se straže pri vseh oknih. Sam s partizanom Samom je stopil pred vrata. Slišala sta, kako se izdajalec poslavlja od deklet. Ko so se vrata odprla, je Emil zakričal: »Roke kvišku!« Tisti hip je že tudi počilo. Gestapovec je bil pripravljen na vse in je s pištolo ustrelil Cirila Gričarja-Emila naravnost v srce. Z mavzerico je ustrelil tudi komisar Emil in izdajalca zadal v roko, tega pa se ni niti zavedal, zakaj padel je kot spodkošen. Mavzerica je bila priprta med vrata. Tovariši so jo rešili in svojega političnega komisarja odnesli na varno. Kajpak so hišo še nadalje oblegali. Izdajalec se je branil in streljal skozi okna, dekleta in njihov brat pa so hišo na poziv partizanov zapustili. Potlej je zagorelo. Izdajalca je prepodil dim. Za hip je pozabil na pravo nevarnost in dobil smrtni strel skozi okno. Mrtvemu so partizan še oteli pištolo...

Cirilju Gričarju-Emilu je medicinec Jaka Kompan-Kladvo nudil prvo pomoč. Toda na prsih pred srcem je našel le črno podplutbo, zakaj kroglo iz pištole sta zaustavili denarnica in jeklena žlica, ki ju je komisar Emil nosil v naprtnem žepu.

Ciril Gričar-Emil, ki je sredi leta 1943 zapustil Zasavski bataljon in odšel na politično delo v predel Kresnic, Stange in Prežganja, proti koncu vojne pa je deloval na moravškem koncu, še danes s posebno pozornostjo hrani zvito jekleno žlico, ki mu je rešila življenje. FRANC STRLE

Odpeljali so nas

Ko so nam zločinski italijanski fašisti požgali drage domove, so nas začeli iskati po gozdovih, kamor smo se skrili že tri dni pred požigom vasi.

Bili smo brez hrane in mnogo strahu smo prestali. Posebno takrat, ko smo v bližini zaslišali streljanje in so krogle švigale kakor ptice po zraku. Pa nas niso dobili. Izgubila se je le živalna. Ostala je samo ena kravica. Tretji dan zjutraj se je naša mama skrivoma

sem zvedel, sem jokal. Tako sem še majhen, pa nimam več ata. Zapustil je našo ubogo mamo in šest revčkov. Najlepo počiva v rabski zemlji. Ko bo mir, pridem na njegov grob.

LUDVIK PANTAR

Poplava na Rabu

Najstrahovitejši čas moje internacije je bila poplava na Rabu. Bilo je okoli polnoči. Ubogi ljudje v šotorih so počivali. Začelo je strahovito grmeti. Zbudila sem se iz spanja in nisem vedela, kaj je. Tedaj je zabobnelo. Vsula se je debela toča. Mislila sem, da meče kdo kamenje po šotoru. Groza me je prešinila. Strah me je bilo in stisnila sem se k teti. Tedaj sem zaslišala strahovit jok in vpitje: »Utonili bomo!« Voda je pritekla v šotore. Prijela sem staro mamo za roko in jo peljala ven. Voda ji je spodnesla noge in padli smo v vodo. Ozrla sem se proti drugemu šotoru, kjer je neka mati obupno jokala in klicala otroka, ki ji ga je odnesla voda. Vsi smo začeli jokati in klicati na pomoč. A sovražnikovo trdo srce ni čutilo bolečine ubogega ljudstva. Pognal nas je v šotore, kjer smo trepetali in jokali od mraza in strahote.

Večkrat se je še tako zgodilo, a vendar ni bilo nikoli tako strašno kot prvič. Sovražnik je naredil vse, da bi uničil nedolžni narod. Pa mu ni uspelo, ker je bila volja zatiranega močnejša.

ANICA TROHA

PRETRESLJIVI DOKUMENTI IZPOD OTROŠKEGA PERESA

napotila proti domu in videla, da je bila naša ljuba domača vasica popolnoma uničena.

Se isti dan proti večeru so nas italijanske čete odkrile v našem skrivališču. Odpeljali so nas v Drago in potem naprej v taborišče na Rab.

VERA CIMPRIC

V Bakru in na Rabu

V Bakar smo prišli zvečer. Nič nismo dobili jesti in spati smo morali kar na prostem. Drugi dan so nas peljali v barake. Opoldne smo dobili malo jesti. Ponoči smo spali na golih tleh. Enajst dni smo bili v Bakru. Komaj smo čakali, da pojdemo naprej. Mislili smo, da nam bo tam kaj boljše.

Kar naenkrat se je pripeljala velika ladja. Vsi smo začudeno gledali, ker take še nismo videli. Zbrali smo svoje stvari in se odpravili na potovanje. Ladja se je zibala. Mi smo se milo ozirali nazaj in mislili, kako smo že daleč od doma. Prispeli smo v mesto Rab. Vsi so z usmiljenjem gledali na nas.

Drugi dan so nas odpeljali v šotore, v katerih je bilo že polno naših sosedov. Visoka žica je bila okoli nas in nismo mogli nikamor. Moj mlajši brat je zelo jokal. Zejen je bil, toda vode nismo imeli. Trpeli smo grozno žejo. Potem so nas popisali in našega očeta dali drugam. Vsi možki so bili skupaj. Očeta nas je prišel le včasih pogledat. Takrat smo bili vsi zelo veseli. Bil je zelo lačen. Pa ni nič rekel, samo tolažil nas je. Vsak dan je imel bolj suh obraz. Ko je odšel, sva z mamo jokali. Bili sva se, da ne bi umrli, kot toliko drugih. Zalostni smo bili tudi zato, ker so nas uši pikale in grizle. Moj očka jih je imel vse polno. Ko je mami prinesel perilo, je tožil, da mu uši ne dajo počitka.

ALBINA JANEŽ

Umrl mi je ata

Res je bilo hudo na Rabu, ko nas je zalila voda in ko sem bil lačen. Se bolj sem bil žalosten za sestrnico Danico in atom, ki sta umrli od lakote. Ko

Kaj smo jedli

Na Rabu je tako pihalo, da je pesek kar v kotle nosilo. Pa smo jedli pesek v nezabeljeni vodi. Včasih je notri plavala kost ali kosček buče. Se za to bi se kmalu stepli. Zmeraj smo bili lačni. Jokali smo od lakote in zmerjali Italijane z »mačkici«.

ALOJZ JELESNIK

Interniranka — sirota

Jaz sem bila v internaciji. Tam sem bila zelo lačna. Tudi ata je bil tam. Italijani niso pustili, da bi ga videla. V internaciji je umrla tudi moja mama. Koliko žalosti je pretrpelo moje mlado srce. Niso me pustili k njej, ko je umrla. Le na pogreb sem lahko šla. Z Rabu sem se vrnila sirota brez mame.

MARIKA STIMEC

OP. UR.: Vse te sestavke so napisali leta 1944 otroci, ki so preživeli strahote taborišča na Rabu. Da, otroci, stari od osem do trinajst let...

o mladih in za mlade

Ciril Gričar-Emil kot oficir JLA v letih po osvoboditvi.

POKLONILI SMO SE SPOMINU

Minulo soboto sem se na povabilo tovarišice Frečetove pridružila članom borčevske organizacije iz Celja, ki so odšli na enodnevni izlet. Razpoloženje v avtobusu je bilo vseskozi prijetno, zato vožnja ni bila dolgočasna.

Naša prva postaja je bilo Frankolovo. Tu smo tri najmlajše udeleženke izleta položile venec v spomin frankolovskih žrtev. Tovarišica Frečetova je v nekaj stavkih povedala strašno zgodbo o obešenju sto nedolžnih ljudi, ki jo z grozo v očeh ponavljamo že od leta 1945. Ko smo počastili žrtve z enominutnim molkom, so šumele le krošnje jablan vzdolž ceste — neme priče strašnega zločina...

Zapustili smo kraj žalostnega spomina in se odpeljali v Maribor. Ustavili smo se pred muzejem in si ogledali razstavo o Štajerski in Koroški v narodnoosvobodilnem boju. V njej so bili zajeti vsi glavni dogodki — akcije, zmage in porazi — boja štajerskih in koroških partizanov od leta 1941 do 1945. Namesto običajnih napisov, ki pojasnjujejo vsebino razstavljenih dokumentov, si na stenah lahko prebiral citate iz mnogih pesmi z revolucionarno vsebino. »Tujci pohlepnj k nam so navalili...«, je bil eden prvih. Napis »Zdaj zaori pesem o svobodi...« pa je naznačil, da je razstava konec. V drugem delu muzeja smo si ogledali razstavo, ki je zajemala vso jugoslovansko narodnoosvobodilno borbo.

Razstavi sta name napravili močan vtis in me znova opomnili, da mora današnji človek spoštovati in ceniti žrtve za svobodo.

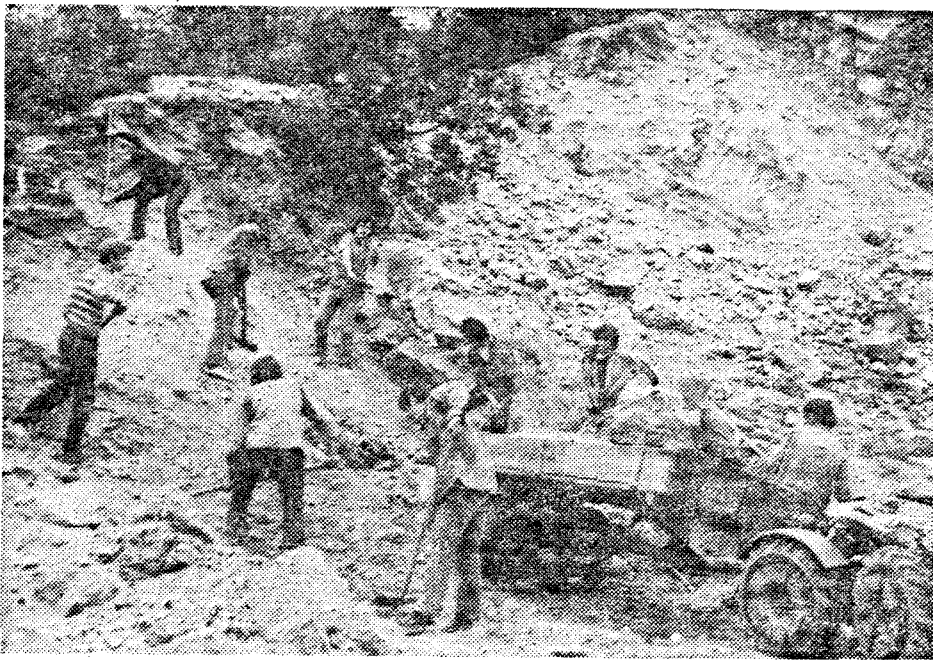
Tudi v Mariboru smo položili venec na spominsko ploščo ustreljenih talcev v tamkajšnjih zaporih. In zopet sem slišala pretresljivo zgodbo o pogumni Slavi Klavori. Kdo ve, koliko podobnih zgodb bi lahko steklo na tem kraju...

Motor našega avtobusa je zopet zabnel in utihnil šele takrat, ko smo se ustavili na ptujskem gradu. Po zakuski in ogledu muzeja smo se odpravili proti gradu Borlu. Tam pa je bilo preveč veselo — zaradi perutninarskega sejma — da bi se lahko vrnili v minulo in obnovili spomin na tamkajšnje dogodke. Zato smo šele v avtobusu prisluhnili tovarišici Frečetovi, ki nam je povedala, da so morali ujetniki voziti vodo v težkih sodih od vznožja pa do vrha gradu. Povedala nam je, da je tudi sama preživela precej težavnih dni kot jetnica na Borlu.

Poslednjič smo se ustavili v Kidričevem. Tu smo položili še tretji venec na spomenik Borisu Kidriču... Večrilo se je že, vendar ni bil nihče utrujen. Mnogim je ta izlet obudil bridke spomine. Kmalu so v avtobusu zadonele partizanske pesmi in utihnile šele v Celju.

Izlet je bil zame posebno doživetje. Ni me motilo, da sem bila obkrožena s starejšimi ljudmi, nasprotno! V njihovi družbi sem se imenitno počutila in zvedela marsikaj novega. Zato se tovarišici Frečetovi še enkrat zahvaljujem za povabilo; v skromno zahvalo sem ji napisala tale članek.

DARJA JAKLIČ

NA MLADINSKI AKCIJI

V okviru proslavljanja tridesete obletnice kočevskega zbora je bila v Črnomlju ustanovljena mladinska delovna brigada, katere članica sem bila tudi jaz.

Petintrideset mladink in mladincev je v soboto zjutraj odkorakalo izpred črnomljskega gradu proti Staremu trgu. Pot nas je vodila skozi gozd po razdrti cesti. Prvi postanek je bil ob spomeniku neznemu junaku: na kraju, kjer je bil ustanovljen prvi belokranjski odred.

V Starem trgu so nas sprejeli tamkajšnji mladinci in drugi vaščani.

Dež nas je prehitro odgnal z delovnega mesta; načrta, da popravimo cesto od Kota proti Sodevcem, prvi dan nisimo izpolnili. Večerje so nam pripravili po hišah. Po partizansko, so rekli, kot pred tridesetimi leti! Po večerji je bila v domu prireditve s kulturnim pro-

gramom, ki smo ga pripravili kar med potjo.

V nedeljo zjutraj so že zgodaj zapeli krampi in lopate. S tovornjaki so nam iz kamnoloma dovažali pesek, ki smo ga razgrinjali po cesti. Ob dvanajsti uri smo imeli predavanje o novih oblikah organiziranosti ZMS; predaval je sekretar republiške konference ZMS Zdenko Mali.

Namen mladinske delovne brigade je bil, da prek praktičnega dela dobimo izkušnje, ki nam bodo pomagale v domačem kraju uspešno organizirati podobne delovne akcije.

V Starem trgu ob Kolpi je cesta popravljena... Mislim, da ta prva tovrstna delovna akcija v občinskem merilu ne bo tudi zadnja; razšli smo se namreč z željo, da bi se pri delu še velikokrat srečali.

NATAŠA KAJIN

OBISK V DELNICAH

Pionirji osnovne šole Vas-Fara smo se tudi letos odločili za širok krog raznih dejavnosti. Kot najsvetlejša in najdražja nam je oživljanje in negovanje revolucionarnih tradicij. Zato najtesneje sodelujemo s pripadniki garnizije v Delnicah, ki nas imajo prisrčno radi. To dokazuje tudi povabilo na proslavljanje tridesete obletnice ustanovitve 1. istrsko-primorsko-goranske brigade, ki se je med narodnoosvobodilnim bojem bojevala na našem območju in po kateri se imenuje enota delniške garnizije.

Med srečnimi povabljenici sem bila tudi jaz. Ob deveti uri dopoldne nas je nekdanji borec Matija Ožanič s svojim avtom odpeljal v Delnice. Ob deseti uri smo se priključili hrvaškimi pionirjem in se skupaj z njimi zgrnili k množici, ki se je zbirala na velikem dvorišču pred vojašnico. Zdejci smo utihnili, kajti skupina vojakov je strumno prikorakala na zborni prostor. To je bila

1. istrsko-primorsko-goranska brigada, sestavljena iz preživelih borcev narodnoosvobodilnega boja te brigade in mladih vojakov garnizije v Delnicah.

Prisluhnili smo besedam o slavni zgodovini te brigade ter podelitvi priznanj vojakom in oficirjem za uspešno delovanje v JLA; ob koncu osrednje prireditve so poslali pozdravno pismo tovarišu Titu.

Po končani slovesnosti smo si ogledali razstavo o pohodih in bojih 1. istrsko-primorsko-goranske brigade. Povabil so nas tudi na zakusko, ki je sklenila naš obisk. Predsednica našega pionirskega odreda Lidija Ložar se je zahvalila gostiteljem za prisrčen sprejem in zaželela, da bi se vnaprej tako tesno sodelovali med seboj.

Z lepimi vtisi smo se s tovarišem Matijem vračali po vijugasti in strmi cesti nazaj proti domačemu kraju.

MAJA JAKSIČ

Ob pismih talcev...

V roke sem dobila knjigo poslovnih pisem žrtev za svobodo. Bilo mi je hudo, da sem jokala. Pa sem vzela svinčnik in zapisala nekaj misli, padlim v spomin in živim v opomin.

»Tokrat vam zadnjič pošiljam pismo... Ljuba mati, ne žalujte za menoj... Vsak mora umreti... Bodite hrabri, preljubja mati... Upam, da boste po vojni lepše živeli!« piše v knjigi.

Niti pomisliti ne smem, kako bi bilo, če bi se kaj takega zgodilo mojim najdražjim. Strah me je in vprašujem se, kako je sploh mogoče, da človek ubija človeka.

Se pred smrtjo so upali v boljše življenje in pisali, kako lepo bo v svobodi. Na bližnjem vzhodu pa zopet divja vojna... Zakaj se ljudje ne spametujejo? Zakaj ne živijo v miru? Zakaj ne pomagamo drug drugemu? Zakaj ne vlada med narodi ljubezen? Vse to se vprašujem ob prebiranju poslovnih pisem žrtev za svobodo, ki so žrtvovali življenje, da bi svet živel v miru.

LUČKA LESNIK

SPOMINI

Danes praznuje moj dedek osemindesetletni rojstni dan. Ko sem mu čestitala, sem ga prosila, naj mi pove kakšen dogodek iz narodnoosvobodilnega boja. Sedel je k štedilniku in začel pripovedovati:

— Bilo je 22. februarja 1943. S sinovoma sem se namenil v gozd po dr-

va. Pa je pritekla sosedka in mi rekla, naj zbežim, ker se kolone Italijanov pomikajo proti vasi. Nekdo jim je povedal, da delam za partizane. Tudi starejša hčerka, ki je živel v sosednji vasi, me je prišla opozoriti. Fašisti so vdrl v hišo, jo temeljito preiskali in vzeli vse, kar jim je padlo v glavo. Ker me niso našli, so odpeljali sinova in hčerko. Mladoletna sinova so drugi dan izpustili, hčerko pa internirali v Italijo. Domov je prišla šele po kapitulaciji. Zvečer sem se vrnil iz gozda; delo v narodnoosvobodilnem gibanju sem nadaljeval vse do svobode.

MILENA KIKELJ

kramljanje

Dragi »TV 15«!

Hvala za časopis. Bil sem srecen. Slika, ki ste jo objavili v rubriki »Za mlade in o mladih«, je bila zelo lepa. Ko bom bolj pameten, bom pisal tudi Mileni. Vse novinarje lepo pozdravljam in še partizana sem vam narisal. Hodim v prvi razred in sem član novinarskega kroška na naši šoli.

Lepo vas pozdravljam!

DAVIDE ERNESTINI,
Osnovna šola Janka Premrla-Vojka
66000 Koper

Dragi Davide!

Za svoja leta si kar dovolj pameten, bi rekla. Tako je o tebi slišal tudi France Sušteršič, glavni urednik našega lista, in pisemce prinesel naravnost k meni.

Lepo pozdravljen!

MILENA

Spoštovana urednica in mladi dopisniki!

Kot vsak teden doslej sem tudi ta četrtek odprla naš časopis na predzadnji, mladinski strani. Alenkin sestavek sem prebrala z zanimanjem in tudi pohvalila bi ga rada, saj to nedvomno zasluži.

Zelo me je razveselilo, ko sem iz zapisanih vrstic zvedela, da ste se v mojem domačem kraju lepo počutili. Verjetno je bil med udeleženci tega srečanja tudi kdo, ki je bil prvič pri nas. Zato sem toliko bolj vesela, da so bili vaši vtisi z obiska in srečanja v Kopru tako prijetni.

Najlepši del srečanja je bilo verjetno prav srečanje mladih dopisnikov »TV 15« z vami, tovarišica Milena.

Med seboj ste se spoznali mnogi, ki zapisujete spomine iz naše revolucionarne preteklosti. Tudi sama

bi vas rada spoznala in poklepeta z vami. Pa s teboj, Alenka, in s teboj, Ilonka! In ker je bilo peto srečanje mladih dopisnikov v Kopru, kjer živim, sem se odločila, da vas počakam in pozdravim! Zal sem prav tiste dni zaradi bolezni morala ostati v postelji. Bilo mi je zelo hudo, zlasti še, ker sem hotela biti nekemu izmed vas gostiteljica.

V upanju, da se bomo le kdaj spoznali, vas lepo pozdravljam!

MIRJAM RACE,
II. prekomorskih brigad 23
66000 Koper

Draga Mirjam!

Nikar ne misli, da smo pozabili nate. Z Alenko sva že modrovali, kako bi te obiskali. Casa je bilo dovolj in danes mi je žal, da tega nisva storili. Pa hvala za dobre želje, v mojem in v imenu naših dopisnikov.

Lepo pozdravljena!

MILENA

»SEMENSKI KROMPIR«

Kmet, ko pripelje v kašo svoj pridelek, se bo najprej odločil, kolikšen del pridelka bo izločil za seme... itd. Torej, ali bomo v naši gospodarski politiki delali tako, da bomo iz produkta najprej ugotovili, kolikšen njegov del potrebujemo in hočemo imeti za nadaljnji razvoj produkcije, potem pa se šele za preostali del dogovoriti, kako ga bomo porabili — ali pa bomo, tako kot delamo, še kar naprej naprej načrtovali porabo in vsakemu zagotavljali delež, ki ga »dokaže«, da mu gre? Dokler ne bomo nekega levega dne dokončno ugotovili, da nam niti za »semenski krompir« ni nič več ostalo...

Gospodarski vestnik, 23. 10. 1973

POMANJKANJE MESA — ZLATA JAMA ZA NEKATERE

Pomanjkanje mesa je za prodajalce v mesnicah zlata jama, kajti čim manj je mesa, tem več denarja je v njihovih žepih. V vseh mesnicah (morda so tudi častne izjeme) velja pravilo »izpod pulta«, od koder oskrbujejo stalne stranke. Te stalne stranke pa povrhu redne cene plačajo tudi po 5 in več dinarjev za kilogram, in ta denar se steka v žepe posameznih mesarjev.

Vjesnik, 24. 10. 1973

ČEPRAV Z ZAMUDO — SEDAJ HITREJE

V Kragujevcu so letos začeli široko akcijo za gradnjo delavskih stanovanj, zlasti za delavce z nizkimi osebnimi dohodki. Od kakih 4000 lokacij za gradnjo družinskih stanovanjskih hiš jih je bilo aprila že pripravljenih 300 za razdelitev. Zaradi počasnosti delovnih kolektivov pa je ena gradbena sezona že zamujena, ker so v septembru parcele predali samo deseterici delavcev.

Delavska enotnost, 27. X. 1973

KAZNI ZA BOGATENJE?

Mnogi so obogatili in na pot jim je stopil zakon. Ljudje vse to opazujejo, berejo o tem, vendar so le malokdaj obveščeni, da je bil kdo na osnovi zakona tudi učinkovito kaznovan ali onemogočen. To je resna stvar, ki ljudi, posebno neposredne proizvajalce, vznemirja, da ne rečem demoralizira. Ljudje menijo, da je tiste, ki bogate na tuj račun, treba javno kaznovati.

Nedeljski dnevnik, 28. X. 1973

ČETRTINA DELAVCEV BOLNIH

Monterji Minela gradijo tretji blok termoelektrarne »Obrenovac«, ki bi moral začeti delovati v marcu 1975. Toda dela so že sedaj v zastanku za tri mesece, ker je dnevno vsak četrti delavec bolan.

Večernje novosti, 23. X. 1973

Zadnji cesar avstroogrsko monarhije je 31. oktobra 1918 izdal odlok, da se vsa avstroogrsko flota, vojna in trgovska, pomorske trdnjave in vojne luke predajo Narodnemu vijeću Hrvaške. Za prvega komandanta vojne flote je bil imenovan kapetan bojne ladje Janko Vuković-Podkapelski, ki je bil ob tej priložnosti povišan v kontraadmirala.

Največji del flote se je tedaj zadrževal v Pulju. Tu je bila tudi poveljniška ladja avstroogrsko mornarice »Viribus unitis«, tedaj ene najsodobnejših vojnih plovnih enot. Na njej je bil še vedno tudi tedanji komandant avstroogrsko flote kontraadmiral Nikolaj Horthy de Nagybnya, poznejši madžarski regent.

Dne 31. oktobra 1918 so prišli člani Narodnega vijeća na bojno ladjo »Viribus unitis«. Z njimi je prišlo tudi prvo poveljstvo nove jugoslovanske mornarice s kontraadmiralom Vukovićem na čelu. Ob 16.30 so se postavile v zbor posadke na vseh ladjah. Nato so ob avstrijski himni spustili vojno zastavo avstroogrsko mornarice, a ob himni »Lepa naša domovina« so dvignili narodno zastavo. Kontraadmiral Horthy ni čakal dviga narodne zastave, temveč je šel z ladje takoj po spuščeni avstroogrski vojni zastavi. Na ladjah so bile večinoma razvite hrvaške zastave, ker tedaj še ni bilo odrejeno, kakšna bo nova jugoslovanska zastava. Edino na ladji »Budapest« je bila po nalogu komandanta razvita črnogorska zastava, ker je bila ta edino priznana kot pomorska zastava. Tedaj je namreč morala vsaka država na morju imeti priznano pomorsko zastavo; če bi bila razvita kaka druga zastava, bi ladjo lahko imeli za piratsko in bi jo lahko potopil kdorkoli. Od vseh jugoslovanskih držav je edino Crna gora imela svojo zastavo, priznano tudi kot pomorsko.

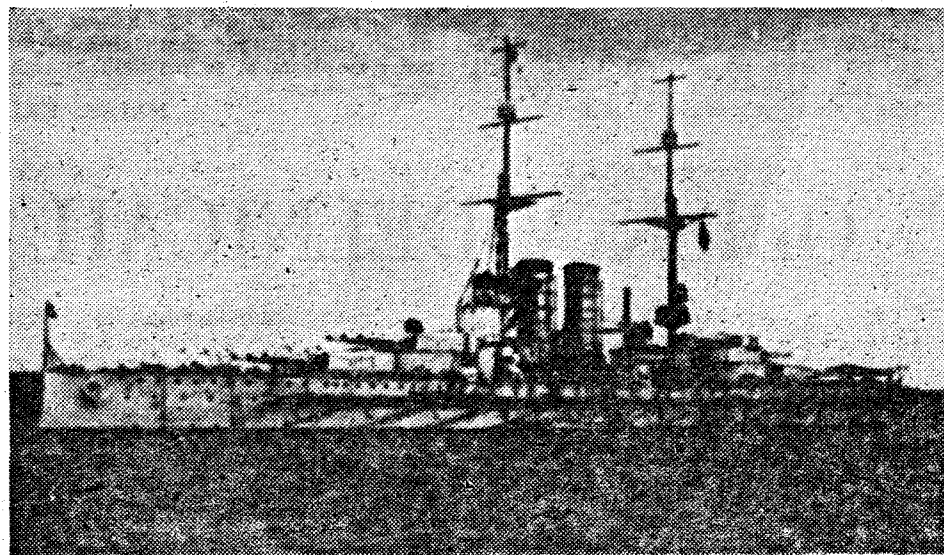
Dviganje narodne zastave so pozdravile posadke s trikratnim hura, a trdnjava »Kastropola« v Pulju je izstrelila 21 topovskih strelcev. Po izmenjavi zastav so poslali telegram vsem zaveznikom, da je avstroogrsko mornarico, trdnjave in pristanišča prevzela

Pogled na »Viribus unitis« med potapljanjem v puljskem vojnom pristanišču

mlada jugoslovanska mornarica in da so vse našete luke odprte. Ves Pulj je bil poln narodnih zastav, po cestah so plesali kolo, a ljudstvo neslovanskih narodnosti so imeli za svoje goste.

Tudi na Viribusu so slavili. Prvič vojna ladja ni bila zatemnjena in je bila slovesno osvetljena. Službo so površno opravljali. Komandant flote kontraadmiral Vuković je pozno legel, a slavlje se je podaljšalo vso noč. Malo pred jutranjo zarjo je neki podoficir slučajno opazil v morju pod krmo dve osebi v potapljaškim podobnih oblekah. Pozval ju je, in ko nista hotela ubogati, je nanju nameril puško, nato sta priplaval do stopnic in nato prišla na ladjo. Legitimiral sta se kot italijanska pomorska oficirja Polucci in Rozetti. Povedala sta, da sta priplula nedaleč od vhoda v pristanišče Pulj z italijanskim rušilcem, nato preskočila barikado in s posebnim splavom ponoči

Poveljniška ladja avstroogrsko vojne mornarice »Viribus unitis«, kakršna je bila pred »darilom« cesarja Karla.

prišla do Viribusu, na katerega sta na podvodni del montirala dve močni tempirani mini, ki bosta vsak čas eksplodirali. Rotila sta podoficirja, naj ju takoj odvede h komandantu, ker bo ladja vsak čas zletela v zrak. Komandant Vuković je bil bled in takoj je odredil preplah ter ukazal, da je treba ladjo zapustiti. Da bi bila evakuacija hitrejša, je pozval sosednje ladje, da pošljejo na pomoč svoje reševalne čolne. Komaj je bilo v čolnih nekaj več kot pol posadke, je eksplodirala ena od min in ladja se je takoj nagnila. Bilo je ob 6.50, ko sta bila ujeta oba diverzanta. Dvajset minut pozneje je mina že eksplodirala, nastala je panika in posadka je začela skakati v morje. Oba diverzanta sta izkoristila zmedo, skočila v morje in izginila. Komandant kontraadmiral Vuković je do zadnjega stal na krmi ladje, ki se je potapljala. Ni se hotel rešiti, in ko se je ladja prevrnila, je potonil skupaj z njo. Tako hrabro je umrl s svojo ladjo prvi komandant jugoslovanske vojne flote.

Dogodki so si potem hitro sledili. Italijanska vlada je izposlovala pri zaveznikih, da njena mornarica vpluje v Pulj. Ko je bilo 3. novembra 1918 podpisano premirje, se je 8. točka tega dokumenta glasila: »Zavezniki in ZDA bodo zasedli vse kopenske in pomorske trdnjave, kakor tudi otoke, ki so obramba luke Pulj, ter ladjedelnico z arsenalom. Vojne ladje se morajo razorožiti in predati zaveznikom...«

S tem je bilo »darilo« cesarja Karla novi državi anulirano.

Dne 4. novembra je Italija okupirala Zadar, Vis, Korčulo, Mljet, Trst, Poreč in Rovinj. 5. novembra jutraj je v Pulj zaplula italijanska torpedovka, kmalu za njo križarka s 13 rušilci. Ob 17. uri je vkorakalo v Pulj 2.000 italijanskih vojakov, na čelu katerih je korakala češka godba. 6. novembra je bilo kljub protestom naših oblasti z italijanske strani odrejeno, da morajo vsi zapustiti vojne ladje in trdnjave. Po šestih dneh so bile spuščene naše narodne zastave in ladje so ostale prazne, neme. Na njih so razvili italijanske zastave in na jamboru še staro avstroogrsko zastavo. Narodno zastavo je uspelo zadržati edino ladji Radetzky, ki je pod to zastavo odplula iz Pulja v Split, natovorjena z vojnim materialom. Pozneje je tudi ta ladja pripadla zaveznikom. Od »darila« cesarja Karla je ostalo novi jugoslovanski vojni mornarici: 8 dvestopetdesetonskih torpedovk, 3 starejše dvestotonske torpedovke, nekaj starejših vlačilcev, nekaj minolovcev in podobno. Mornarica mlade kraljevine Jugoslavije je dobila vsega 1,5 odstotka od skupne tonaže bivše avstroogrsko vojne mornarice. Najboljše vojne plovne enote so vzeli Anglija, Francija in Italija. Od novejših osmih torpedovk jih je še šest sodelovalo v 2. svetovni vojni, dve pa je v začetku prevzela tudi vojna mornarica nove socialistične Jugoslavije.

Italijani niso dvignili »Viribus unitis«, temveč so ga razrezali pod morjem. Truplo prvega poveljnika naše vojne mornarice niso nikoli našli. Na mornariškem pokopališču v Pulju ima skromno spominsko ploščo.

J. P.

Karel Leskovec:

Nesporazum

Včasih je kdo vprašal, koliko je še do vasi, kamor sta bila namenjena, za nobeno ceno pa ne bi povedala, da je v tej vasi njihova enota in da dela na cesti. Tako trdno sta to varovala za sebe, čeprav tega niso vedeli te tisti, ki so živeli v vasi, temveč sleherni človek daleč naokrog, da tudi vojska gradi na tej cesti. Imela sta to za vojaško tajnost in s civilisti, še posebej če so sumljivi kakor tadvaj, ne gre o tem razpravljati. Nekaj krat ju je civilist vprašal, po kakšnih opravkih gresta v to vas. Ko je opazil, kako zelo sta zapeta in nezaupljiva, ju je s tem pustil pri miru. Tudi njemu sta oficirja postajala sumljiva, čeprav sta bila v uniformi.

Ta krepki možakar, star kakšnih trideset let, ni bil nihče drug kot načelnik OZNA za okraj Sremska Mitrovica. Napravil je usodno napako, da se jima ni predstavil. Po-

ložaj je bil v tistih dneh tak, da se tudi ljudem, ki so nosili vojaške uniforme, ni vse verjelo. Obnašanje obeh oficirjev je v njem zbudilo sum, da z njima ni vse prav. Čeprav se je otepal takih misli in sklepov, mu je vseeno nekje globoko v prsih kljuvalo, kaj pa če spadata med tiste, ki so se opredelili za Ruše. Čimbolj je razmišljal o tem, tem bolj se mu je zdelo, da je na pravi poti.

Tudi kapetana sta opazila, da se je mož povlekel nekam vase. Ni se več tako pogosto oziral nazaj in spraševal zdej to in spet kaj drugega. Pobešal je glavo na prsa in gledal zamišljeno predse. Opazila sta, da v njem vrta misel, ki ji ne pride do kraja. Večkrat je skrivnostno pogledal v ogledalce, pritrjeno pred šoferjem, da bi videl, kaj počneta zadaj. Spoznal je, da se sumljivo obnašata. Tiščala sta glavi skupaj in

se potihoma pogovarjala. Opazil je, da sta odkrila, kako si ju ogleduje v ogledalu. Skrivnostno obnašanje in sumničenje spredaj in zadaj v avtu je nabilo ozračje s tolikšno napetostjo, da sta prišli ena in druga stran do prepričanja, da najbrž ni vse prav.

Načelnika sta razjedala dvom in skrb. Za sumničenje ni imel otipljive podlage. Zaradi tega, ker sta bila skrivnostna in redkobesedna in da sta največkrat le šepetala med sabo, ju še ni mogel odriniti na sovražni stran. Eh, policaji, policaji, vsi smo enaki, v vsakem človeku vidimo sovražnika države. Malo na smeh mu je šlo, ko je pomislil, da utegne biti v tej stari modrosti zrno resnice.

Skoraj povsem so vsi utihnili. Tudi šofer je postal nekak vznemirjen. Poprej mu še v mar ni bilo, kdo se vozi zadaj, vsaj tako se je obnašal. Kakor vsak šofer na svetu je razmišljal o vozilu in kdaj se bosta ustavila, da bo prost. Dobro je poznal svojega šefa. Večkrat je pogledal proti njemu in vsakokrat opazil, da je nekan vznemirjen in da se kar naprej živčno premika. Tudi s pogledom sta se večkrat ujela. Preveč ga je bil navajen, da ne bi odkril,

kaj ga tare. Brez besedice ga je razumel. Postajal je oprezen in tudi on je včasih skrivaj pogledal na zadnje sedeže ali pa v ogledalo.

Kapetan iz varnostne službe je Hadžića narahlo sunil s komolcem pod rebra. Z očmi mu je namignil, kam naj pogleda. Med sprednjima sedežema je izpod odeje gledala cev brzostrelke. Ko sta jo odkrila, sta na obrazu in po hrbtu občutila, kako ju obliva nladen znoj. Nič več ni bilo dvoma: padla sta med nevarne bandite. Da to ni res, ju nihče na tem svetu ne bi prepričal. Postajala sta nemirna. Nепrestano sta zbadala z očmi po sprednjih sedežih in obeh osebah na njih. Spoznala sta, da postane zanj lahko vsak gib obeh pred njima usoden. Začela sta gledati okrog sebe, da bi vsakdo sprevidel, kako bosta v sili izskočila kar iz drvečega avtomobila.

To obnašanje se ni izmaknilo načelnikovim pogledom. Z enim očesom je neprestano gledal v ogledalo. Tudi njuno poseganje po pištolah, ki sta jima viseli ob bokih, mu ni ušlo. Nič več ni sumil, da sta v njegov avto slučajno sedla nevarna tiča. Kot pribito sta informbirojevca, ki se potikata tod okrog, je menil — in pika. Niti z dobro mislijo ni več

podvomil, da ne bi bilo res. Vse svoje sposobnosti je usmeril v eno samo točko, kako ju dobiti živa v roke. Dobro je vedel, da se mimogrede ne bosta vdala. Oba oborožena in gotovo izkušena vojaka. Morebiti je šofer sam od sebe začel počasneje voziti ali pa mu je šef namignil. Tudi on je občutil, kako mu v kapljicah leze znoj po hrbtu.

Nevidno in neslišno se je v avto prikradla nova potnica. Po je bila smrt. Vsi so občutili, kako jim sedi za vratom. Preži in čaka, kdaj bo stisnila svojo žrtev in jo odnesla s seboj.

Da bi vsaj lahko neopazno zgrabil za brzostrelko, je premišljal načelnik. Tudi če se ni več obračal nazaj niti gledal v ogledalo, je dobro vedel in občutil, da njuna pogleda neprestano tipljeta po njej. Oficirja sta bila prepričana, da sta naletela na avto, v katerem se vozita od padnika, poguma pa le nista imela, da bi vsak svojemu nastavila cev na vrat. Še vedno ju je, kar je bilo razumljivo, razjedal dvom. Preudarjala sta o dveh možnostih za rešitev. Zahtevala bi, naj avto ustavi, ker name ravata po kolovozni poti v vasi, in bi takrat nastopila ali pa bi skočila kar iz drvečega avtomobila in takoj

obvestila pristojne organe, kdo se pravzaprav vozi v tem mercedesu. Avto je s svojimi potniki drvel naprej. Za njim se je dvigal oblak sivega prahu. Tako imenitno so se vozili, da bi jim marsikdo zavidal. Seveda se od daleč ni dalo opaziti, kaj jim razburja kri, da so bili skoraj vsi ob pamet.

Na desni strani se je ob cesti pokazala ozka vaška pot, ki se je kmalu izgubila v visoki koruzi. Morala sta biti previdna. Kaj sta dve stolici proti brzostrelki? Pa tudi šofer skoraj gotovo ni brez orožja. Če bo prišlo do obračunavanja in če se ne bo dalo zdržati, potem v koruzo in čimprej do enote... in z njeno pomočjo ujeti odpadnika. To sta že prej vsak zase načrtovala, zato sta se peljala prav do odcepa, od koder je bilo najbližje do tabora njune enote.

Kapetan Hadžić je iztegnil desnico in narahlo potipal načelnika po ramenu. »Tu ustavite!« je dejal. Ta beseda je načelnika zaskrbelo, kakor da bi mu nalil krop za vrat. Kot iskra mu je švignilo skozi glavo: nista si izbrala slabega mesta, tu se mislita izgubiti v grmovju in koruzi, ga je živčno obletavalo. Tudi on je koval svoj načrt, da jima prepreči pobeg.

(Konec prihodnjic)